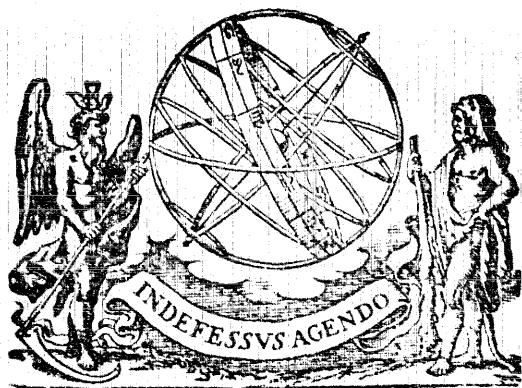
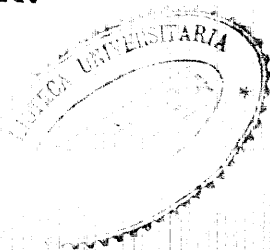

GERARDI IOANNIS VOSSII

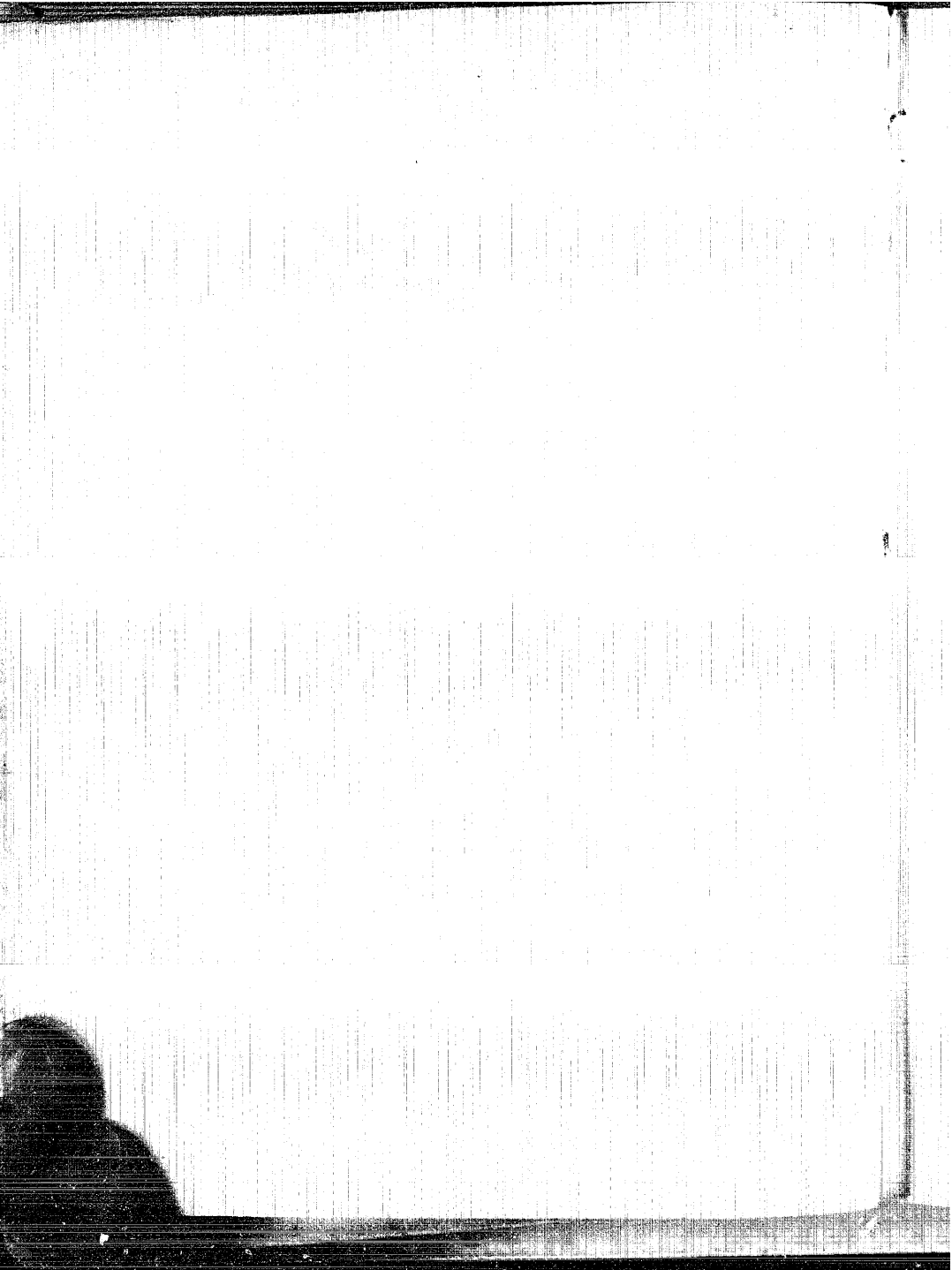
D E

PHILOLOGIA

L I B E R.

A M S T E L E D A M I,
Ex Typographico IOANNIS BLAEV.
M D C L.

Nobilissimis, ac Amplissimis, Dominis,
VIRIS CONSVLARIBVS,

D. GERARDO SCHAEF, Illustrissimorum Fœderatæ Belgicæ Ordinum Consiliario, & ad Serenissimum Daniæ Regem Exlegato, Athenæi Lugduno-Batavi Curatori;

D. GVILIELMO BACKERO de CORNELIIS, Equiti S. Marci, ac Senatûs Delegatorum Hollandiæ, & West-Frisiæ, Assessori;

D. CORNELIO GRAEF, Domino in Polsbroeck, Thesaurario;

Illustris hujus Scholæ
CVRATORIBVS;

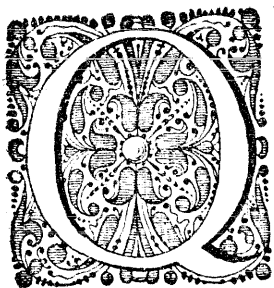
Opus hoc Clarissimi Viri
GERARDI IOANNIS VOSSII
de Philologia

humillimè dedicat

FRANCISCVS IANIVS F. N.

Nobilissimi, Amplissimi, & Spectatissimi

V I R I,

Votiescunq̄ue humani generis indolem intueor, diuque, ac multum, cogito, id animo occurrit semper, quam nemo hinc sit, qui non aliquam sciendi, ac discendi, cupidine teneatur. Sed enim nescio, quo fato fiat, quod, cum scire velint omnes, pauci adeo sint, qui, quo discendum quidque sit modo, quam methodo, aut sciant; aut, quod pejus est, vel scire saltem laborent. Atque illi quidem, cum in prima aetate negligent laborum gradus, nec, quam lege proficiant, curent; ac dein, maturiores facti, continuo ad vota properent; si quid etiam sciunt, sane, id quod sciunt, necesse est, nesciant; quia nempe aut solidam destituantur ratione, aut ea uti non possint: unde fit, ut, cum in forum venerint, deficient saepe, & obmutescant, quasi, ut loquitur Satyricus, in alium terrarum orbem delati, imo saepius etiam est, ut labent. At vero hi magis peccant, qui, cum videant, multis opus esse artibus, ut ad solidam eruditionem accedatur; principia consulto negligunt, quod citius spacia decurrant: ac, ut ad institutum nostrum veniam, artibus liberalibus erudiri nolunt, quia illae, ut ajunt, virtutem non dent; quasi verum non opus sit, ut animos ad accipiendam virtu-

tem

tem præparent. Et tamen hi ipsi etiam tolerabiliores essent, si, posteaquam jam arbitrio suo didicerint esse disertis, cum jam se scire quid credunt, quamvis reverâ nesciant, non ambitione abrepti, & fastu, qui an non inscitia germanus est? alios omnes fanius edoctos, atque omnia, infra se ponerent. Et sanè his moribus jam vivitur, ut non modò non aliud laudent, quàm quo ipsi valeant, sed non rarò etiam vix aliud agnoscant erudito homine dignum. Multa verò se nescire scivit Pythagoras Samius: qui, quamquam longo studio, atque accuratâ rerum omnium cognitione, ad fastigium humanæ scientiæ pervenisse videri posset, quantum Gentili quidem licebat; non se σοφὸν, sive Sapientem; sed φιλόσοφον, sive Sapientiæ studiosum & amantem, nuncupari iussit; quòd videret, quam id sit exiguum, quod scire hic vocamus: siquidem, præterquam quòd plura sint, quæ ignoramus, sæpe etiam eorum, quæ scire nos existimamus, veritas in obscuro lateat; ut ad eò solius Dei sit, *Scio, nec mutor*, dicere. Offerimus hic Vobis, VIRI NOBILISSIMI, Eximii GERARDI IOANNIS VOSSII de Philologia opus, quod eodem ad Vos, quo primum etiam, jure spectat. Eo docet, quis artibus, quas feri homines, qui mores suos iis emolliri nolunt, ad eò spretui habent, debeatur honos. Eo monet, ut *contemnamus & ipsi eos, qui contemptim ad eò de humanitatis studiis lequantur; quando satis graves inscitia sue pœnas launt, dum nihil illorum capiunt,*

E P I S T O L A

piunt, quæ assiduè captant ; nec aliâ de causâ sic erga penitiores insaniunt literas , quàm quia sui similes velint esse cæteres. Videre hîc est, qui ad studia admitti debeant; quantò major naturæ, quàm sexûs, habenda sit ratio : quam ad rem prævit jam laudatus nobis sapientiæ magister Pythagoras; qui, ut Crotoniatem, atque alios, quos minùs idoneos explorâsset, remisit; ita, quibus finxerat

De meliore luto Titan præcordia ,

*ὃ μόνον αἰδέσθαι, ἀλλὰ καὶ γινώσκαι, in disciplinam recepit. De ipsis nunc artibus strictim quid dicere institui, non quidem iis, quæ *πλυμαθείας* nomine veniunt, ut sunt Philologia, Mathesis, & Logice; sed de Grammaticæ, Rhetoricæ, Metricæ, & Historiæ, quas Philologia sub se comprehendit. Scio equidem, Grammatices vocabulum aliquando pro Philologia accipi, sed fit id *κατὰ κατέχρησιν, καὶ ἐὶ λόγῳ κυρίῳ*. Propriè itaq; sumpta vel præcepta tradit, vel vocum docet significatio- nes. Illa qui negligit, non video, quomodo rectè loqui possit; qui has, non loquetur, quin lædat Romanas aures : quinetiam qui harum proprietates insuper habet, magno conatu efficiet, ne alios intelligat, imò ne ipse intelligatur. Illa referuntur ad Grammaticen, quam Methodicen, sive Technicen, nuncupant : & quam in artem ab Aristotele primùm redactam primus docuit Epicurus; hæc ad Grammaticen Exegeticen, cujus ope sæpe fit, ut, quæ aliàs ejus ignaro difficillima videri possint, facili labore expli-*

D E D I C A T O R I A.

explicemus. Refert Pomponius Iureconfultus *l. 2. D. de Or. Iur. §. Post hos. 46.* Tuberonem doctiffimum fuiſſe habitum publici, ſimul & privati, juris inter- pretem, ac complures eum utriuſque operis libros reliquiſſe: ſed parum gratos fuiſſe ejus libros, quòd ſermone antiquo uſus eſſet. Contra verò Antiftium Labeonem plurimam etiam, ſed felicio- rem, ſtudiis operam dediſſe; ac difficillimos etiam juris nodos ſolviſſe ex verborum proprietate. Atque huc ſpe- ctant tot leges ejus, quæ in penultimo Pandecta- rum titulo *de verbor. ſignif.* exſtant. Curam rectè lo- quendi excipit altera, quæ eſt ornatè loquendi, quam Rhetoricam dicimus. Ab ea diverſa eſt Elo- quentia, quæ alio nomine Rhetorica facultas nun- cupatur; quòd nempe hæc circa externum, illa cir- ca internum, ſermonis ornatum magis verſetur. Vtrobique palmam feret ille, qui verba aptarit re- bus; & parva ſubmiſſè, media modicè, magna gran- diter proferre noverit, ut alicubi loquitur Caſtrod-orus; *at optimè eſt, ubi & linguam, & pectus, lo- quentis, ſcribentisque, mirari licet;* quorum illam in Ariſtotele, hoc in ipſo Cicerone deſideravere. Dan- da etiam ſedulò eſt opera, ne loquentiæ multum, ſapientiæ parum dicatur habere oratio. Metricæ ſanè utilitatem ſatis illa indicant, quæ de Orpheo, ac Amphione, fabulis involuta, narrantur. Altera Phi- lologiæ pars eſt Hiſtoria, illa temporum teſtis, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, & nuncia
vetu-

EPISTOLA DEDICATORIA.

vetustatis. Agit ea vel de locis, de quibus est Geographia: vel de temporibus, quam Chronologiam vocant; vel de stirpibus, quæ Genealogia dicitur; vel de actionibus, quæ proprie sibi nomen Historiæ vindicat. Hæc sine istis nulla est; siquidem sine locorum cognitione nemo scriptores vel sacros, vel externos, intellexerit. Temporum qui non habet rationem, non conciliabit Scripturas. Genealogiæ neget necessitatem, qui negare volet historias potissimum de personis esse, quæ familiis distinguuntur. At verò qui hisce se imbuat, faciliè veram historiam à ficta; sacram à profana, dignoscet. Historiam autem legere quâ lege, & methodo oporteat, hoc in opere tradit Clarissimus VOSSIVS, quod eo accipite animo, VIRI NOBILISSIMI, quo, si per fata liceret, ipse offerret vobis. Valete, VIRI NOBILISSIMI, ac Reipublicæ Vestræ, & literarum, bono diu, ac feliciter, vivite incolumes. Amstelodami v Id. Quintil. St. Greg. CIO I O C I: quo die, superioris seculi anno tricesimo sexto, ~~FRANCISCO JUNIO~~ ~~FRANCISCO JUNIO~~ DESIDERIVS ERASMVVS. *Author.*

Nobilissimorum, & Amplissimorum
Nominum Vestrorum

devotissimus cultor

FRANCISCVS JUNIVS F. N.

GERAR-

GERARDI IOANNIS VOSSII
DE PHILOLOGIA
LIBER.

CAPVT I.

Quia Philologia pars est Polymathix ; uti hæc liberalium
studiorum : eò iuitio adfertur distributio totius liberalium
artium , ac scientiarum orbis : atque usus , & præstantia
eorum etiam studiorum exponitur , quibus ad disciplinas
graviore præparamur.

I. §. **D**E Grammaticis, Gymnasticis, Musice, Graphice, supe-
riori nobis libro sermo fuit. Quæ artes, ut liberales dici
merentur, collatæ cum illis Sarcocotis, sive vulgaribus, ac sellu-
lariis : ita magis liberalibus similes, quàm liberales videantur, si
comparemus eas cum disciplinarum istis, de quibus deinceps agere
proposui. Siquidem quatuor istarum, de quibus vidimus, nulla
orationem dirigit, vel rationem : nulla etiam (nisi quatenus pa-
riter pertineat ad $\pi\lambda\omicron\mu\acute{\alpha}\theta\eta\upsilon\alpha$, vel ipsam philosophiam) pietate,
aut prudentiâ, instruit mentes nostras.

C satis quidem liquet, tum de Grammaticis, tum de
Gymnasticis. Prior enim solum signa tradit, quibus
liberales scientiæ consignentur. Altera corpus, non
animum, exercet. Verum de Musice, & Pictoria,
video quibusdam aliter videri. Ac de Musica quidem
eò dissentiant, quia hæc modulatione sonorum affe-
ctus componat : ut ex his videre fuit, quæ de Doricis, & Æolis modis,
antea dicta sunt. Non dissiteor. Verum pertinet eadem ad Polyma-
thiam, cum unam esse constet è septem artibus liberalibus. Præterea
in quadriga illâ popularium artium propriè locum habet practica illa
Musica,

i contem-
platio.
* mathema-
tica magis.

Musica, quâ pueri imbuuntur. At *θεωρία* † eorum est *μαθηματικώτερον* *, ac sublimioris considerationis : quomodo huc refertur. Atqui, inveniunt, Musice naturâ suâ instillat teneris animis bene vivendi præcepta, vel exempla. Multum dicerent, si hæc præstaret de suo. At longè aliter est : quandoquidem exempla petit ab Historia, vel Poëti : præcepta haurit è philosophia morali ; quod ex Theognide, & aliis liquet. Solum igitur à se habet modulationem sonorum : quæ animos quidem studiis, vel negotiis lassos recreat, ut alacriores redeant ad labores. Verùm hoc est animum ad studia, & virtutis opera preparantis : non jam studio aliquo, quò fiat sapientior, vel melior, occupantis. Graphice denique, sive pingendi ars, nihil proprium obrinet, nisi artificium feliciter aliquid repræsentandi. Pingit exemplum virtutis : sed ab historico, si verum ; sin fictum, à poëta illud mutuatur. Animalis, vel plantæ figuram ob oculos ponit : sed hanc accipit ab historia naturali. Atque ita in cæteris. Vt magnam habeat affinitatem cum Grammaticæ. Quod hæc literis, quæ vocum sunt symbola, id illa imaginibus, quæ non vocum, sed rerum signa sunt, significat. Et ita quidem cum quatuor illis artibus est comparatum.

2. §. *At longè aliter est de disciplinis illis, quas, tanquam superioris ordinis, à quatuor popularibus secrevimus. Hæ à quibusdam dissepuntur in παιδείαν, λόγον, καὶ Ἰππικήμην, eruditionem, orationis, rationisque disciplinas, & scientiam.*

Hæc tria quia retinisset, nihil se amisisse agebat Stilpo Megarenis : ut Laërtius in ejus vita refert, & ex eo Hefychius Illustris. Porro per *Ἰππικήμην* videtur intellexisse Philosophiam. Per *λόγον* autem, Grammaticen, Rhetoricen, Poeticen, Logicen. Per *παιδείαν* verò, Historiam, & Mathesin.

3. §. *Alii apertius aliquantò dividunt in hæc quinque; τὰ Φυσικά, τὰ ἠθικά, τὰ μαθηματικά, τὰς ἐγκυκλίους λογικὰς, καὶ τὰ ἐπιπέχνην πᾶσιν ἐμπειρίαν. naturalia, moralia, mathematica, doctrinam, quæ orationem & rationem format, omnemque artium peritiam.*

Quæ universa calluisse dicitur Democritus Abderita : unde, & *πέντεθλον*, sive *quinquertio*, est nuncupatus. Auctor Laërtius in Democrito. Postea verò, ubi memorat, quæ de singulis horum scripserit Demo-

Democritus, τὰς ἱκανῶς λόγους vocat *μυσικά*: eoque refert poësin, vocabulorum explicationem, & alia. Per *περὶ τὰ κινῆτα* verò, quæ postremum obtinent locum, intelligit medicinam, picturam, artem militarem, & quæ hujusmodi sunt.

4. §. *Evidentior, pleniorque mihi distributio videtur in doctrinam verborum, & rerum. Verborum illa est tum Grammatices, tum etiam artis Rhetorica, & Poëtice, quatenus circa sermonem versantur.*

Nam ratione rerum sublimioris sunt considerationis, & Eloquentiæ nomine continentur; ut postea dicetur.

5. §. *Doctrina rerum est quadruplex. Nimirum vel est memoriæ, ut Historia sive nature, sive gestorum: vel phantasia, ut Poësis: vel rationis, ut Philosophia: vel revelationis, ut Theologia.*

Ac omnis hæc doctrina, verius *doctrinæ* nomen meretur, cum sermo potius sit vehiculum doctrinæ.

6. §. *Omnium autem apertissimè divisurus mihi videor in tria disciplinarum genera: primum earum, quæ pertinent ad *παιδείαν*; ut quæ viam parant ad Philosophiam. Alterum illarum, quæ pars sunt Philosophiæ, studiorum reginæ. Tertium est hujus Reginæ comitum, ac instrumentorum; cujusmodi utraque est Eloquentia.*

Vt distributio hæc facilius intelligatur, à fonte rem arcessam, deque universæ doctrinæ ratione pauca dicam.

Quotquot studiis incumbimus, ad horum aliquid collinamus: ut alii alios intelligamus: ut sciamus res divinas, & humanas: ut bene dicamus. Proque triplici hoc studiorum fastigio, triplex est doctrinæ genus; linguarum, sapientiæ, & eloquentiæ. Sed sapientiæ studium partim circa singula versatur: partim circa universa genera. Singulorum est historia: quæ vel rerum naturam, vel gesta Dei, ac hominum describit. Universum genus considerant hæc tria; Christiana pietas, prudentia civilis, & scientia naturalis. Pietas Christiana præstat, ut beati simus post hanc vitam. Prudentia civilis, ut rectè alius præsumus in terris. Scientia naturalis, ut sciamus rerum naturalium causas. Nam

ed hæc historiam naturalem excedit, quòd illa narret, quæ sensibus observantur : hæc verò ratione indaget occultas rerum causas. Superest eloquentia, cujus incunabula habemus in elegantia, & ubertate sermonis; & catenus pertinet ad prævias disciplinas. Consummatur autem, si cum prudentia civili conjungatur. Quod cum fit, magnum est Politici hominis instrumentum ad flectendos animos in senatu, in judiciis, in concione, in castris. Per universa hæc studia animum suum diffuderat Iulianus Cæsar: magnus omnino vir; sed major futurus, nisi Libanium nimis aestimasset. De eo sic Ammianus Marcellinus lib. XVI: *Per omnia PHILOSOPHIÆ membra prudenter disputando, curavit. Sed tamen, cum hæc effecit, plenèque colligeret, nec humiliora despicit: POËTICAM mediocriter, & RHETORICAM, (ut ostendit orationum, epistolarumque ejus cum gravitate comitas incorrupta) & nostrarum, externarumque rerum HISTORIAM multiformem. Super his aderat Latine quoque differendi* sufficiens SERMO.* A summis ad ima descendit Ammianus. Nos contra ascendemus ab imis. Videmus, ut cum laudet à sermone etiam Latino; hæctenus saltem, quòd eà parte etiam suffecerit. Græci autem sermoneis ea est illi elegantia, is nitor, ea facundia, ut omnes rapiat in admirationem sui. Tribuit quoque historiarum notitiam, & rhetorices, ac poëticæ. Atque hujusmodi fuisse ait in studiis humilioribus. Imprimis verò attendisse ad philosophiam, sic ut de quacunque ejus parte prudenter differeret.

* Valsus
differenti.

Hiscæ generatim delibatis veriàs, quàm expositis, nunc à Πολυμαθεία, cujus partem esse Philologiam, inferius liquebit, initium capiamus: ac proximè quidem à vocabulo ipso, & aliis ejus appellationibus: quandoquidem ea petuntur à natura, atque usu ejus: de quibus hoc loco singulatim agere, propositum est nobis.

7. §. *Artes, quibus ad philosophiam preparamur, Græci præterea ἀεσπαιδείας, vel ἀεσπαιδευμάτων nomine, censentur. Et quia latè hæc artes patent, etiam πολυμαθείας, vel πολυμαθησιώνες, Latinis variæ eruditionis, nomen obtinent. Præterea nuncupant ἐγκυκλοποιδείαν, quam Latini disciplinarum orbem reddiderunt. Artes ipse similiter ἐγκύκλιαι dicuntur, vel ἑλεθερίαν. Quomodo & Latini artes vocant liberales, tanquam libero homine dignis.*

† Scientiæ
liberæ
hominum.

Sanè si Aristoteles ipse quatuor eas, de quibus superiori libro egimus, ἑλεθερίαν ὁμιλίαν † in octavo Politicorum nominat: quanto magis

magis id nominis tribuendum illis, quibus ad philosophiam proximè præparamur! Imò has *ἑσυχλῆς* Seneca quoque *liberales* appellat epist. LXXXVIII. Sed existimat, id vocabulum aliquanto esse augustius, quam ut orbi disciplinarum conveniat. Mavult ideo *pueriles* vocare; utque præcunte Posidonio; ex cujus sententia quatuor statuit genera artium. *Sunt, inquit, vulgares, sunt ludicræ, sunt pueriles, sunt liberales. Vulgares, opificum; quæ manu constant, & ad instruendam vitam occupatæ sunt. Ludicræ, quæ ad voluptatem oculorum, atque aurium, tendunt. Pueriles, & aliquid habentes liberalibus simile, quas ἑσυχλῆς Græci, nostri liberales vocant. Solæ autem liberales sunt, imò, ut verius dicam, liberæ, quibus curæ animi virtus est.* Sed nihil causæ est, cur disciplinas, quas ille *pueriles* vocat, honesto *liberalium artium* nomine fraudemus. Nec enim dicuntur *liberales*, quia liberum faciunt; quod sola Philosophia promittit, & præstat: sed *quia libero homine dignæ sunt*; ut ibidem plè agnoscat Seneca. Hinc Terentius Eunuchò * sic eas *ἑσυχλῆς*: *Quis liberum scire æquum* * est: quæ Comici verba infra plenius explicabimus. Idem videtur Plinius velle in præfat. libri XIV: *Pessum, inquit, tere vitæ prætia: omnisque à maximo bono liberales dicuntur artes, in contrarium cecidere; ac servitute solâ proficere ceperunt.* Vbi maximum bonum vocat libertatem; unde et servitutem opponit: ut sententia Plinii fit, *liberales* dici ex eo, quia conveniant illis, qui fruuntur libertate. Atque eodem sensu à Cicerone, Ovidio, & aliis, *ingenue* vocantur.

His artibus animus noster ad philosophiam præparatur. Vnde Pythagoras apud Stobæum sermone XLI: *Ὅς τῶν ἤμεγαλων μυστηριων τα μικροῦ ἑσυχλῆς, ἢ τῶν φιλοσοφίας παιδείαν. Ἦν ante majora mysteria tradi debent minora: sic & artes liberales ante Philosophiam.* Cui simile hoc Simplicii in Enchiridion Epicteti: *Ἀδύνατον τῶν ἤμεγαλων ἑσυχλῆς τῶν μικροῦ ἑσυχλῆς τα μυστηριων, ἢ τῶν ἐπιτελειῶν. Nec enim fieri posse ajuke, ut participes simus majorum mysteriorum, minorum expertes.* Eadem mens Senecæ epist. LXXXVIII: *Quare liberalibus artibus filios erudimus? Non quia virtutem dare possint: sed quia animos ad accipiendam illam præparent.* Ibidem de his artibus inquit: *Kudimenta sunt nostra, non opera.* Nec abeunt vel Iudæi, vel Christiani. Iactantii enim est lib. III. c. xxv. *Multis artibus opus est, ut ad Philosophiam possit accedi.* Ac Philo Iudæus *πλουθήτων*, sive *ἑσυχλῆς παιδείαν*, vocat prætorium, & vestibulum sapientiæ. Quemadmodum & famulam ejus appellat, & cum Agar confert, quæ Saræ ancilla erat. Eleganti etiam allegoria ait, ut Abraham prius ex Agar suscepit, quàm Saræ misceretur: ita nos prius misceri ancillæ Philosophiæ: hoc est, liberalibus disciplinis, quàm prolem ex virtute concipimus. Multus est

est in hoc argumento libro πάλι τ' εἰς περσιδαμάτω συνόδω. Ac inter cetera sic scribit: Οὐ γὰρ ἐσμὴ ἰκανοὶ διέχουσι πῶ γὰρ ἀρετῆς, εἰ μὴ περὶ ἑνὶ τυχόμενῳ αὐτῆς τῆ θεοπραϊνίδι. θεοπραϊνίς ἡ σοφία, ἡ δὲ τ' περσιδαμάτων ἐκκύκλιος, μυσική, καὶ λογική. ὡσπερ γὰρ ἐν μὲν οἰκίαις αὐλοῦσθε θεοπραϊνται κλισιάδων ἐν ἡ πόλεσι τὰ περσιδαμάτια, δι' ὧν εἰσω βαδίζουσιν ἐνεσθ' ἕτως ἢ ἀρετῆς σφύκνεται τὰ ἐκκύκλια. ταῦτα γὰρ ὁδὸς ἐσὶν ἐπ' ἐκείνην φέρουσα. καὶ ἡ εἰδέναι, εἴ τ' μεγάλων σπουδῆστων μεγάλα καὶ τὰ περσιδαμάτια εἶναι, συμβέβηκε μερῆσι ἢ σπουδῆσι χρεῖται. καὶ γὰρ πάλι μερῆσιν ὕλων κατὰ γίνονται τ' σὺμπατα ἀνθρώπων βίαν. εἰκότως ἐν, & βεσχεῖσι χηρῶστων περσιδαμάτια, ἀπὸ γραμματικῆς, γεωμετρίας, ἀστρονομίας, ῥητορικῆς, μυσικῆς, τῆ ἀπὸ λογικῆς θεολογίας πάσης, ὧν ἐστὶ σύμβολον ἡ Σάφης θεοπραϊνίς ἄγαρ. Non sumus enim idonei proiem ex virtute suscipere, ut prius congregamur cum ejus famula. Est autem sapientia famula Musica, Logicaque, qua liberaliter instrumur. Sicut enim in domibus vestibula sunt ante januam; Urbes habent sua suburbia, per quae adveniunt: ita & ante virtutem artes liberales sitae sunt. Nam illa per hanc viam aditur. Sciendum autem, quod magnorum argumentorum magna esse convenit etiam proemia. Atqui virtus est argumentum maximum. Habet enim materiam maximam; videlicet totam humanam vitam. Merito igitur non parvis utetur proemiis; sed Grammatica, Geometria, Astronomia, Rhetorica, Musica, reliqua contemplatione Logica universa; quae significantur per Agar, Sarae famulam. Quid hinc manifestius, quam fermocinandi, & ratiocinandi artes, ac praeerea disciplinas Mathematicas, praemitti philosophiae debere? Obijcet aliquis Heracliti illud*,

* apud Laertium in Heraclito.
† idem ex Tremo lib. 6.

πυλωμαθὴν νόον & διδάσκει, varia eruditio mentem non docet. Item, quod Cynici τὰ ἐκκύκλια μαθήματα rejicerent. Atque idem de Stoicis dicat, & Epicureis, ipsoque Seneca; qui utramque hanc sectam sectabatur, & ex duabus facere voluit cinnum. Nam & ille variam eruditionem ridere videtur lib. de brevitate vitae cap. xiv: item ep. lxxxviii. Verum omnes isti non aliud volunt, quam liberalibus disciplinis non esse inharendum; quia non dent virtutem; sed tantum praeparent; ac rudimenta esse debeant, non opera; quemadmodum antea ex ipso Seneca dicebamus. Nec Sanctorum patrum illi, qui secularia reprehendunt studia, alios damnant, quam qui modum in his studiis non teneant; cumque famulari verè debeant sapientiae; ea nihilominus supra dominam ipsam efferrent: ut gentiles faciebant. & plerique Christianorum, qui ex Philologis, ac Philosophis, in Ecclesiam recepti, sic prima studia infecerent sacro, ut Christianam religionem non ornarent, sed corrumpere. Ceteroquin satis videbant liberalia studia esse domum Dei, atque eruditionem inter humana bona primum tenere locum: de quo Nazianzenus

oratione in laudem S. Basilii. Imò quantum Christianis ex eruditione varia accedat, non ignoravit Iulianus Cæsar: qui evertendæ religioni nostræ facilem esse viam arbitrabatur, si is positioris literaturæ sermões non prælerentur in scholis: ut videre est apud Nazianzenum Invektiva I in Iulianum, Socratem lib. III. cap. XII, & XVI, ac Sozomenum in Tripart. lib. VI. cap. xxxvii. Ac ne Christianos id falso objectasse credas, agnoscit & homo gentilis, Ammianus Marcellinus: qui gemino in loco, libro videlicet XXI, atque iterum XXV, narrat *, ut prohibuerit, nequis Christianus doceret Grammaticen, vel Rhetoricen. Quibus nominibus humaniores omnes literas, hoc est, proprietatem vocabulorum, historiam universalem, styli doctrinam, ac enarrationem oratorum, poetarumque, complectebatur. Nimirum acutus, ac perspicax imperator satis videbat, quo pacto maxime posset nocere religioni Christianæ. Utinam modo nunc non paucadeo, quos illustri loco in Ecclesia sua constituit Deus, tam parum essent oculati, ut necdum viderent, quantum hæc studia humanitatis majoribus conferrent; eoque sibi, & aliis, persuasum irent, sufficere si illa minora gustemus, ut, crocodili metu, canis solet Nilum. Quales tantum non dicunt, desipuisse Iulianum; cum ex Grammaticis, & Rhetoricis, ad Christianam religionem multum adeo utilitatis redundare arbitraretur. Equidem dixerò à multis esse lustris, quod experientia, quæ stultorum etiam magistra esse solet, didici in hisce etiam literis nostris locum habere illud Aferivatis: *ὁπίον ἡμῶν παντός †*: majoraque esse speranda ab his, qui, penitioribus prius literis imbuti, post operam dimidiam, vel longe minorem etiam, minoribus studiis impensam, reliquum dimidiam in majoribus decurrere gestunt; quàm illis, qui, hisce levioribus contentis, ad graviora continuo provolarunt, longaque etiam ætate consenserunt, & tota hac fiducia magni sibi videntur Aristarchi; cum inter nihil ab his sperare liceat eruditus vel oculis, vel auribus dignum; beneque agi nobiscum putemus, si non tales bellum literis, & literatis indicant. Quod non pauci faciunt. Sed hos, qui contentim adeo de humanitatis studiis loquuntur, contemnamus & ipsi; quando graves satis insectarum suarum poenas luunt, dum nihil illorum capiunt, quæ afflicte captant; nec alia de causa sic erga penitiores insamunt literas, quam quia sic similes esse velint cæteros. Quam causam verè adsignat magnus ille & re, & nomine, Theologus, Gregorius Nazianz. orat. in fun. Basilii: *Ὁ κεν ἀμαρτῆς ἔπειθεον ἔτι τῶν δεκά πον, ἀλλὰ σκαυῆς, καὶ ἀπειθεῖας ἑταρῶν τῶν τῶν ἑχθρῶν. Ἦ βέλονται ἀν ἀπειθεῖς εἶναι καὶ ἑαυτῶν, ἢ ἐν τῶ κοινῷ πὲρ καὶ αὐτῶν κερδοῦναι, καὶ τῶν ἑ ἀπειθεῖας ἐλέγχεις ἀξιοδιδασκωσιν.* Non igitur honore suo stimulanda

* *Deu. 120,
C. 116. dicit.
Iulianus dicit.
Iulianus dicit.
Iulianus dicit.
Iulianus dicit.
Iulianus dicit.*

* *Hesiod.
Iulianus dicit.
Iulianus dicit.
Iulianus dicit.
Iulianus dicit.*

danda est eruditio, quia sic videatur nonnullis: sed potius eos esse laevos, & imperitos existimabimus, qui ita sunt animati: qui velent omnes sibi esse aggregatos, ut in communi illo grege captus eorum lateat, & infortiæ reprehensionem effugiant. Quæ verba etiam Iusto Lipsio adducta lib. 1. Manud. ad Stoic. philosoph. Sed Græca non satis cepit: ut vel illud arguit, quodd sic vertat, censendum laevos, & imperitos illos sic affici.

CAPUT II.

Qui admitti ad studia debeant: inque his etiam feminas reponendas: item de ordine studiorum.

1. §. *Quod si artes hæ preparant ad omnis sapientiæ, ac prudentiæ studium, quod Philosophiam dicimus: non potest non uterque sexus ad has artes admitti. Scio, id negari à nonnullis; qui inde pudicitie periculum esse arbitrantur. Sed si recta, ac conveniens ineat studiorum ratio, nullam animis inferent noxam.*

Quod sapiens ille Hispanus, Ludovicus Vives, ostendit partim de Institutione Christianæ feminæ lib. 1; partim libro de Officio mariti cap. de disciplina feminæ.

2. §. *Et sanè qui sexum alterum ad studia idoneum negant, jam olim rejecti fuerunt ab omnibus philosophis.*

Quippe Pythagoras, ut in ejus vita refert Malchus, hoc est, Porphyrius, instituit *ἡ μὲν ἀρσενία, ἀπὸ ἀρετῆς γυναικῆς, non solum viros, sed & feminas.* Inque his ibidem refertur Theano; uti & ab Iamblichio in eisdem Pythagoræ vitâ. Et ante hos idem tradiderat Didymus libro de Philosophiâ: unde hoc refert Clemens lib. 1. Stomat. *Ἐξ αὐτῆς ἡ Κελευστία ἡ πρώτη γυναικῶν φιλοσοφῆσαι, καὶ τὴν πρώτην γενέσθαι* primam feminarum Theano, & philosophatam esse, & poemata scripisse. Fuisse eam Brontini Crotoniæ filiam, ipsius Pythagoræ uxorem, proditum est Lactantio lib. VIII, & Theodoro * Serm. II de principio adversus Gentes. Nec aliter animati fuerunt Stoici, Epicurei, ac Academici ipsi. De quo sic Lactantius lib. III. cap. xxv: *Senferunt hoc adeo Stoici, qui & servos, & mulieribus, philosophandum esse dixerunt: Epicurus quoque, qui rudes*

* in Ciceroniam affectu-
sionem. Cu
tione pag. 24
cit. Com-
melio.

omnium literarum ad philosophiam invitat : item Lato, qui civitatem de sapientibus voluit componere. De Epicureis etiam firmat, quod mox subjungit : *Denique nullas unquam mulieres philosophari docuerunt, præter unam ex omni memoria Themisten.* Ea Themiste erat Leontii conjux, ad quam Epicurus scripsit. Ut nihil caussæ sit, cur *Themistoclea* legamus, Quamquam hoc quoque institutum nostrum firmet : sed de Pythagoricis. *Themistoclea* enim Pythagoræ soror fuit.

3. §. *Verùm sectæ mittamus. Quantum eorum numerus, quæ sive alicui se sectæ addixerint, sive minus; pulcræ sibi laudem parârunt eruditione!*

Innumerus propè eorum numerus est : & multas retulimus quadruplici opere de Græcis, Latinisque, tum historicis, tum poetis. Ne tamen nihil nunc agam, plusculas adducam : sed vix alias, quam his libris indictas nobis.

Hellanicus, & ex eo Tatianus, initio libri adversus Græcos, ait, Atollam in Persia imperasse, primamque docuasse *Περσας et Σόρων, epistolas scribere.*

Alexandri Magni ætate, videlicet Olympiade CXI, claruit Hipparchia, soror Metrochis Cynici, uxor Crætetis Cynici : de qua pluscula Laërtius lib. VI. Ea scripsit de argumentis philosophicis, item epicheremata, & quæstiones ad Theodorum, cognomento Atheum : ut est apud Suidam.

De Pamphilæ Ægyptiæ, quæ Neronis tempore vixit, octo libris historiæ miscellæ, vidimus lib. I de Historicis Græcis cap. VII.

Athenæo lib. I. cap. VIII celebratur Agallis Coreyca grammatica : à qua in literas relatum ait, pilæ lusum esse repertum à Nauticæ : sed existimat eam hoc dedisse honori suæ gentis. Nam Dicæarchum Sicyonis quidem, Hippasum verò Lacedæmonis tribuere. Sed pro Agallide est, quod Homerus solam ex heronis Nauticæam inducat pilâ ludentem. Cæterum quam Athenæus vocat Agallidem, (sic enim constanter in ejus legitur codicibus) hæc Suidæ dicitur Anagallis. Et videtur hæc verior esse scriptura : partim quia mendii suspicionem tollit series literarum : partim quod *αγαλλίς* etiam herbe sit nomen : & non sit imitatum, nomina à plantis imponi ; ut ex Fabus, Pisombus, Lentulis, Ciceronibus, liquet.

Tres Romanas feminas his verbis celebrat Quintilianus l. I. cap. I : *Gracchorum eloquentiæ multum contulisse accepimus Corneliam matrem ;*

cujus doctissimus sermo in posteros quoque est epistolis traditus : & Lælii filia reddidisse in loquendo paternam eloquentiam dicitur : & Quinti Hortensii filie oratio, apud Triumviros habita, legitur non tantum in suus honorem. De Hortensia idem reperias apud Valerium Maximum lib. viii. c. iii, & Appianum lib. iv de bellis civilibus *. Tacet Fabius de literatissima Vari conjuge : de qua Servius in Eclog. iii : item de Cornificia ; de qua sic Eusebius, sive potius ex Tranquillo Hieronymus in Chronico ad annum cto id cccc lxxvi : *Cornificius poëta a militibus deserturus, interiiit ; quos, saepe fugientes, galeatos lepores applicaverat. Iljus soror Cornificia ; cujus existant insignia epigrammata.* Quæ verba varu postea excerpere : in his etiam Vincentius Bellovacensis lib. xxxi r Speculi Natur. cap. li. Sed malè apud eum legitur *Cornificina*. Ioanni Glandorpio in Onomastico verisimiliter eadem videtur ac illa, de qua sic Guido Bituricensis, titulo de Memoria : *Cornificia, mulier Romana, quæ, regnante Cæsare Octaviano, claruit, dicere solita est, solam doctissimam liberam esse, in quam fortuna tela sua figere non possit.*

Catharina Alexandrina, virgo doctissima, si Actis ejus credimus, claruit sub Maximino ; ac xviii annos nata, cum quinquaginta philosophis disputasse dicitur ; eosque subtilitate sermonis vicisse, atque ad Christianam convertisse religionem. Passio ejus refertur ad annum Christi ccc vii. Meminere ejus Beda, Vsuardus, Ado. In vet. codd. *Æcatharina*, vel *He-catharina* dicitur : quod corruptum videtur ex η Καθαρεύσα.

Et quid doctius Zenobiâ, Palmyrenorum reginâ, religione Judæa ? quæ quanta fuerit, ex Aureliani Cæsaris ad Senatam Romanam literis apud Trebellium Pollionem videre est. Idem Pollio refert, eam fuisse Latinè, locutam quoque Ægyptiacè : Historiam etiam Alexandrinam, atque Orientalem, compendio constrinxisse. Latinam Græcè legerat. Ad Græcas verò literas, ut Flavius Vopiscus ait, magistrum habuit Dionysium Longinum, Porphyrii philosophi antea magistrum, ac, ut Eunapius eum vocabat, βιβλιοθήκην ἐμφυχεν, καὶ ἀεὶ παρὰ τὸν μουσικὸν *vivam bibliothecam, & ambulans museum* : cujus & hodie aureolus exstat liber ἀεὶ ὑψος, sive *de sublimi charactere*.

Sospitratia etiam, Eustathii, magni nominis viri, conjux, ut Eunapii in Ædesho verba usurpem, τὰ πρὸς τοὺς ποιητῶν βιβλία ἤξε σκευάσθη ἄγε, καὶ φιλοσόφων, καὶ ῥητόρων καὶ ὅσα γε τοῖς πεπονημένοι, καὶ πελαγιοποιμῶνις μόλις ὑπῆρχε, ἢ ἀμυδρῶς εἶδεναι· ταῦτ' ἐκείνη μετ' ὀλιγωρίας ἐσθλῶς, δὲ γὰρ, καὶ ἀλύπως εἰς τὸ σαφὲς ἠπτερέχεσθαι· non poetarum modò, sed etiam philosophorum, atque oratorum scripta, in ore habebat ; & quæ ceteri despicit,

* pag. 6-8
edit. H.
Steph.

culcr
ingen
declan
illam
glori
domi
Qu
Latin
cujus
quas
la, Ma
ad qua
ctrina
Hyp
Astron
discer
chius
ste, ca
cunde
bus nu
Socran
lib. xi
Savili
nehi ;
Φιλασ
Αἰζελ
fato ;
quem
Lector
Ac r
philos
literis
egregie
Theod
Consta
Circ
celebra
Euthari
ab Iustu

culter, atque obscure poterant percipere, neque nisi cum magno molimine, & ingeniorum tormento, hæc illa otiose, citra laborem, explicabat, promteque declarabat. Narrat item, licet maritus Eustathius summus esset vir; illam tamen sic præluxisse, ut propter sui excellentiam obscurarit mariti gloriam. Refert præterea, ut post mariti excessum liberos instituerit domi: & in hac re opitulatus fuerit ejus amantissimus Ædesius.

Quid dicam de Eustochio, Paullæ Romanæ filia, Hebraicæ, Græcæ Latineque doctâ, inque sacrarum literarum lectione penè assiduâ? de cujus laudibus plura apud B. Hieronymum. Quid de aliis loquar, ad quas epistolæ existant ejusdem Hieronymi? Vt sunt Paulla, Læta, Fabiola, Marcella, Furia, Demetrias, Salvina, Gerontia. Quid eas quoque, ad quas literas habemus Ambrosii, Augustini, Fulgentii? Quarum doctrinam illæ ipsæ epistolæ testantur.

Hypatia filius Theonis Alexandrini, cujus scripta habemus, filia fuit, & Astronomicarum rerum valde intelligens: sed Alexandrini epus corpus dissecrere, ac frustatim sparserunt. Quam rem breviter tangit Helychius Milesius. Res autem ita habet. Quia frequentius esset cum Oreste, calumniam occasio data est clero B. Cyrilli. Ex eo Lector Petrus aliunde redeunte curru detraxit: inde in Ecclesiam protracta, vestibus nudata, in frusta dissecta, combuttaque. Vide hæc fuisse narrantem Socratem Histor. Eccles. lib. vii. cap. xv, & Nicephorum Callistum lib. xiv. cap. xvi, ac imprimis Suidam in Ἰπποκράτη. E junioribus ad Savilium Prælectionibus in Euclidem. Extant ad eam epistolæ Synesii; ubi nunc inscribit, τῆς Φιλοσόφου Ἰπποκράτους, nunc simpliciter τῆς Φιλοσόφου. Etiam Pauli Silentarii in eam epigramma habemus lib. i. Ἀντιόχεια. Quamquam vero non possim non dolere tam tristi Hypatiæ fato; non tamen tam irascor B. Cyrillo, patriarchæ Alexandrino, quem ab eo facinore planè immunem fuisse contido; quam Theodoro, Lectori ejus, ac concitator ab illo plebi Alexandrinæ.

Ac usdem temporibus claruit Eudocia, Athenas prius dicta, Leontii philosophi filia, uxor Cæsaris Theodosii junioris, Græcis, Latinitque literis imbuta, poematum studiosa, mathesis, ac philosophiæ studiis egregiè exulta: de qua plura Socrates lib. vii. Hist. Eccl. cap. xxi, Theodorus Lector initio Collectaneorum, Chronicon Alexandrinum, Constantinus Manassès, ac Nicephorus.

Circa annum Christi quingentesimum, doctrinæ, & sapientiæ nomine celebrata est Amalasuenta, filia Theoderici, regis Gothorum, uxor Eutharici Cillicæ, cui palmata vestis f, sive consularis dignitas, collata ab Iustino Imperatore; Athalarici autem Regis mater: de qua sic, <sup>T. Callista-
m. p. 6.</sup> ^{epist. i.}

inter alia, Cassiodorus lib. x Variarum epist. iv : *Hinc est, quod ejus doctrina mirabilis per multiplices linguas magnâ ubertate diffunditur. Cujus ingenium ita paratum reperitur ad subitum, ut non putetur esse terrenum. In libris Regum Regina Austrii venisse legitur ad discendam sapientiam Salomonis : hic Principes audiant, quod sub admiratione cognoscant.* Tam erudita, & prudens regina, nihil æquè studuit, quàm ut filius Athalaricus, (quo annos tantùm octonos nato, ipsa habenas regni suscepit, anno Christi 10 xv) sedulò literarum studiis incumberet : sed, per Gothos capropter tumultuantes, coacta est desistere ab instituto : ut Procopius est testis lib. 1 de Bello Gothico. Qui & de nece ejus narrat : uti quoque Iornandes. Incidit mors ejus in annum Christi 10 xxx iv.

Helpis, Boëthii (quo Romanus orbis post Varronem, & Nigidium Figulum, nihil habuit doctius) erudita conjux, anno floruit 10 xxx. Reliquit hymnos in Apostolos.

Anno 10 xc, quo obiit S. Radegundis, in honore erat alumna ejus Bandoninia, quæ de sanctæ dominæ suæ vita librum reliquit. Habes apud Surium a. d. xlii. August.

Circa annum 10 c lxxx claruit Hilda Abbatissa Angla, Herenici principis Deiriorum filia ex Bresquida, ut Beda vocat, sive ut alii appellant, Beorwida, soror Hereswidæ, quæ mater fuit Aldulphi, Orientalium Anglorum regis. A multiplici doctrina celebrat Joannes Pitæus in scriptoribus Anglicanis. Vide de ea Bedæ Historiam Eccles. gentis Angl. lib. iv. cap. xxi i i ; ubi inter alia commemorat, ut etiam reges, & principes, ab ea consilium petierint ; quod prudentiam arguit : item ut ex ejus monasterio quinque viderit episcopatus honorem adeptos : quod, inter alia, ostendit doctrinæ, ac pietatis zeium.

Circa annum 10 c c lxx S. Rictruda, virgo nobilis, multum profecit in literis sub magistro Alcuino. Post ejus ex Angla discessum, in monasterio S. Benedicti apud Cantuarienses, porro studis infudavit. Epistolis, & aliis memoratur : quæ in Anglicanis Bibliothecis adservantur.

Anno 10 c c lxxx in pretio ob eruditionem, inque aliis convertendis sanctimoniam, fuit S. Walpurga, sive Walpurgis, S. Wimbaldi, & Willibaldi soror. Condidit Hodeporicon fratris Willibaldi. Vitam Walpurgæ scripsit Philippus Aichtadianus. Exstat Tom. iv Antiquæ Lectiois Henrici Canisi.

Duobus quasi sæculis junior hac fuit Rhosita monialis, ut loquuntur. Nam claruit sub Casare Othone primo, & secundo. Latine, Græcæque erat docta. Panegyricum de Othonum gestis scripsit, item comædias

mœdias sex, laudes B. Virginis versu elegiaco, eodem B. Dionytii vitam, atque alia. Plura de ea diximus in Historicis Latinis: item lib. de poëtis Latinis.

Anno Christi **C I D C XL** claruit Anna Comnena, Alexii Comneni, Imperatoris Constantinopolitani, filia: quæ Alexiade suâ, sive quindecim libris de gestis Alexii Comneni patris sui, doctrinam, & facundiam, pariter comprobavit. Atque hoc magis parebit, ubi integrum ediderit clarissimus, & amicissimus, Ioannes Gronovius. Cujus ingenio, ac doctrinæ, multa jam debet, pluraque brevi hoc seculum debebit. Dixi etiam de Comnena lib. **II** de Historicis Græcis cap. **xxvii**.

Anno **C I D C XLV III** claruit S. Hildegardis Moguntina; cujus visiones eopse anno, commendante Bernardo, abbate Claravallis, comprobavit Eugenius Papa **III**. Vitam ejus, à Theodoro Abbate scriptam, habes apud Surium a. d. **xvi** Sept. Quæ monumenta historica reliquerit, exposui in opere de historicis Latinis. Verum multa alia præterea exaravit: quæ dicit Gesnerus, ac plenus Possévinus.

Æqualis ei S. Elizabetha Schonaugientis, soror Ecberti regis: cujus visiones cum illis Hildegardis, & Mechthildis, editæ ab H. Stephano seniore*. Præterea sermones, epistolas, atque alia, scripsit: quibus non est animus immorari.

* Paris. 400.
1513.

Anno Christi **C I D C LXXX** excessit S. Catharina Senentis. Hujus exstant epistolæ, & varii tractatus, dialogi forma conscripti. Vitam ejus posterus tradidit Raimundus, Dominicani ordinis, cui ea confiteri solet peccata.

Anno **C I D C C C LXXX IV**, sub Carolo VIII, Galliarum Rege, claruit Gabriela Borbonia, Tremoltæ Principis conjux. Quam varia scripserit, Ioannes Bochetius in Annalibus Aquitanæ dicet, atque ex eo Possévinus in Apparatu Sacro.

Anno Christi **C I D C C C LXXXVII** plurimum laudis consecuta est Cassandra Fidelis, virgo Veneta: quæ in Gymnasio Patavino pro Betrutio Lamberto, Canonico Concordiensi, sanguine sibi conjuncto, cum supremam in Philosophia lauream consequeretur, luculentam habuit orationem, typis postmodò excusam Mutinæ†. Vide de ea Baptulæ Fulgosum Memorabilem lib. **viii**. cap. **iii**: item Angelum Politianum epistola ‡ ad eam, quâ ut eruditissimam, ac decus Italiae, celebrat.

† M. 1487.

‡ M. 17.
epist. 17.

Etiam eruditione, & erga literatos amore, laudis multum meruit Margarita Valetia, Navarrorum regina: cujus filia Ioanna ex Antonio Borbonio, Vindocinorum Principe, orbi dedit Henricum IV Galliarum

rum regem. Vide de reginæ ejus laudibus Scævola Sammarthanum in Elogiis Gallorum lib. 11.

De Ioanna Blanchetta, & Novella, sic Leander Albertus Bononiensis in descriptione Romanulæ f: *Mulieres etiam licet eruditas, ornatasque, Bononia tulit: inter quas Ioanna, Matthæi Blanchetti filia, Bonignori Bonignorii uxor: quæ & eleganter Latine loquebatur, & Germanicæ, Bohemicæque lingue habebat usum. Novella, Ioannis Andreae filia, Ioannisque Lignani conjux, patre occupato, munus ejus ex suggestu docendi sustinebat.*

De Catharina Landa cognoscimus ex libro secundo epistolarum Bembi*.

Anno Christi 1533 Catharina, Angliæ Regina, matertera Caroli V Imperatoris, dimissa est ab marito Henrico VIII. Ac triennio post obiit. Hæc reliquit Meditationes in Psalmos: item librum de lamentatione peccatoris: ut est apud Hingrinium.

Quid dicam de sorore ejus Ioanna, nupta Philippo, archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ, perque uxorem Hispaniæ Regi? Quæ ex tempore etiam Latino sermone respondebat orationibus, de more apud novos Principes oppidatim habitis: uti narrat Ludovicus Vives f. Qui & addit de eruditione civis suæ Valentiniæ, Mencix Mendozæ, Marchionis Zeneti filix. Item civis alterius Angelæ Zabatae, *incredibilis ad omnis generis literas ingenii celeritate, ac dexteritate; pudicitia, ac prudentia singulari.* Subdit deinde de Thomæ Mori filiabus, *Margarita, Elizabetha, Cæcilia; atque earum consanguinea, Margarita Gigia.* De Moro ipso inquit, *Pater non contentus esse castissimas, etiam doctissimas ut essent curavit; sic fore judicans, ut verius, firmissimæ essent castæ.*

Quanta etiam eruditio Fulviæ Olympiæ Moratæ, Peregrini Morati filix, Guntheri conjugis! de qua Lilius Gyraldus in Poëtarum historia f: ac monumenta ejus hodieque supersunt, quæ abunde eam commendant.

Æqualis illi Hippolyta Taurella: ut elucet ex illis, quæ scriptis Moratæ adjuncta.

Quanta item doctrina Elizabethæ, Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ reginæ! de qua non repeto, quæ ad illustrissimum Carolum, Walliæ principem, Serenissimi Caroli, magnæ Britanniæ monarchæ filium, præfati sumus in nostris de arte Grammatica commentarios.

De doctrina eximia sanæ Graiæ, Henriçi, Suffolciæ Ducis, filix, legere est apud Thomam Chalonerum Anglum*.

Neque hoc tempore deest federatæ Belgicæ illustre, & admirandum Annæ Schurmannæ ingenium, nobilis Virginis, sed variâ linguarum, artium, doctrinarumque notitiâ longè nobilioris.

Paucas

Pauci. hæcæ si ad lidenis poetriis, & historicis, de quibus in am-
 borum historia diximus, iufficere nunc polle arbitror inftituro noftro. Plu-
 res fuggent, qui de illuftribus feminis fer pferre: quales è veteribus
 Plutarchus: è junioribus Iacobus Philippus Bergomas, & ioannes Sab-
 batinus. Sed imprimis addeatur fylabus doctarum feminarum, quem in
 libris de Nobilitate exhibet Traqueilus, multijugæ eruditionis iurif-
 confultus: utcunque in indiculo isto quem dixi, crebro viri doctiffimi
 iudicium requiram. Etiam iuvabit è μακκερίτις ioannes Bevervicius, in
 opere de excellentia fexus femine: ut mittam Bibliothecarū feriptores.

4. §. *Sic verò fequiori fexu liberales artes, ac doctinarum ftudia,
 commendo, ut & parentes, & magiftros, velim ad duo præ-
 cipuè attendere. Num eft, quandoquidem fcientia, Apoftolo
 * etiam teftè, inftat: ne virgines, difciplinis imbutæ, alias præ
 fe affernentur, & omnino moribus fiant infuavibus, atque acer-
 bis. Alterum, ne nimis fiant curiofe; eaque etiam fcire laborent,
 quæ fatius fit nefcire: quando facta ifta, ut Plinius ait, Qui
 narrat, docet.*

Obfervat hoc Plutarchus in Pompejo; ubi fermo illi eft de Cornelia.
 Ea fuit filia Cornelii Scipionis Naticæ; qui, a Cæcilio Metello Pio
 adoptatus, Metellus Scipio dictus fuit. Prius vero nuplit P. Licinio
 Craffo juniori. Eo cum patre interemto à Parthis, nuplit Cn. Pom-
 pejo M. De hac fic Plutarchus in Pompejo: Εἰδὼν δὲ τῆς κέρῃ πύλα
 φίλτρα δίχα τῆ ἀφ' ὧρας. καὶ ἴδ' ἐπὶ χρῆματῶ καλῶς ποικίλο, καὶ ἐπὶ
 λύρα, καὶ γεωμετρίας, καὶ λόγων φιλοσόφων εἰδὼς χειρὶ μὲν ἀκκίον, καὶ
 περὶ τῶν τῶν ἀνδρίας, καὶ περὶ γῆρας κατὰ τὸν, ἀ δὲ νῆας περὶ τῶν
 γυναικῶν, τὰ ποικίλα μαθήματα. Et, præter aratus ftorem, alia quoque fvere,
 quibus allicere in amorem fuis poffet. Nam pulchrè fe exercuerat in literis, &
 lynam pulfando, & geometricis. Philofophorum etiam fermonibus cum fru-
 ctu adfueverat. Et accefferant eis mores alieni ab omni austeritate, & curiofitate:
 quibus difciplina illæ imbuunt iuvenulus. Videmus, ut dicat, iuvenulus
 literarum ftudiis reddi, tum ἀρδῆς, hoc eft, ingratif moribus, ac fuperbis,
 & odiofis; tum περὶ γῆρας, id eft, nimis curiofas. Nec tamen id perpe-
 tuum eflè, oftendit, quòd neutrum in Cornelia habuerit locum. Et
 fimilium exempla funt compluria: ut Euftochii, a fanctimonia etiam
 laudatiffimæ; de qua antè diximus. Interim quia fic fieri folet, nifi
 parentes, ac doctores, monitis fuis fedulò fexu huic caverint; eò non
 dubitavit Iuvenalis fic fcribere Sat. vi:

Non

*Non habeat matrona, tibi quæ juncta recumbit,
 Dicendi genus, aut curvum sermone rotato
 Torqueat enthymema, nec historias sciat omnes:
 Sed quædam ex libris & non intelligat. Odi
 Hanc ego, quæ repetit, voluitque Palæmonis artem,
 Servatâ semper lege, & ratione loquendi;
 Ignotusque mihi tenet antiquaria versus:
 Nec curanda viris opicæ castigat amicæ
 Verba. Solæcismum liceat fecisse marito.*

Iis, quæ adversus ista adferri solent, abunde occurrit sapiens ille Hispanus, Ludovicus Vives, lib. de institutione feminæ; præsertim cap. III, quod est de doctrina puellarum.

5. §. *Et si verò uterque sexus ad studia admittitur; non omnes tamen albâ signari lineâ debent. Imò nec mares promiscuè admittendi; sed qui naturâ ad ea idonei sunt.*

Quamquam enim multum valet doctrina, potiores tamen partes sunt naturæ. Vnde Tuilius pro Archia: *Sæpius ad laudem, atque virtutem, naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam.*

6. §. *Naturæ autem nomine intelligimus, tum ingenium, quo faciliè proposita percipimus; tum judicium, quò percepta discernimus, vel approbando, vel improbando. Quod ad memoriam, ea sub ingenio comprehenditur.*

Hac olim magis opus erat, quia tum non è scripto, sed inemoriter docebatur. Quam rationem Plato præfert in Philebo. Vel si scripto complecterentur disciplinam; id eâ fiebat brevitate, & obscuritate, ut non intelligerentur ab aliis, quàm qui antea audissent, ac potius mitus, quàm præcepta, viderentur; quemadmodum ait Galenus.

7. §. *De natura conjecturam olim faciebat Pythagoras ex corporis constitutione; ne, si inepti forent, operam luderet.*

Hinc Agellius lib. I. c. IX: *Iam à principio adolescentes, qui sese ad discendum obtulerant, ἐφυστογῶμενός. Id verbum significat, mores, naturasque hominum, conjectatione quadam de oris, & vultus ingenio, deque totius corporis filo, atque habitu, sciscitari. Eum, qui exploratus ab eo, idoneusque fuerat, recipi in disciplinam statim jubebat. Vbi pro idoneusque, deletâ copula,*

copulâ, idoneus malim : sententia est, quem explorando repererat idoneum. Hac de causâ idem Pythagoras admittere ad disciplinam noluit Cylonem, nobilem Crotoniatem; in quo, ex corporis lineamentis, vitiosum, ac crudelem animum, perspexerat : ut ait Malchus, sive Porphyrius, in Pythagoræ vita.

9. §. *Bonitas nature non in eo solum consistit, ut idonei simus ad facile aliquid apprehendendum, atque illud retinendum: vel etiam ut acri, pro ætate, judicio polleamus: sed simul, ut amore flagremus studiorum, ac gloriæ.*

Hujusmodi ἐπιθυμίαν animadvertit Herodotus in Thucydide adolescente: unde patri ejus Oloro, sive Orolo, dicebat, filium ἔχειν * ἰσοχρόν * * Animus habet constantiam ad disciplinam.
 ἐργάζων ἐπὶ τὰ μαθηματικά, ut auctor est Suidas. Notum illud Solonis, Ἄετι γυμνάσκω πρὸς τὰ διδασκαλίας & τ. Et Cato †, Senatus princeps, jam senex, Græcas discerebat literas. Bartholus quoque Jurisconsul. ætate senili literis Hebraicis immortalis est. Hermolaus Barbarus, cum dictionum in utraque lingua curiosissimus esset, eas à quovis discere non est dedignatus; usque adeo, ut etiam à vicinis, ac familiari quovis obvio, percunctari non erubesceret, si quid oriretur dubii. Hæc prodita à multis; inter alios Laurentio Humfredo * lib. III de rat. Interpret.

10. §. *Multi verò naturâ quidem accenduntur ad amorem doctrinarum, ac gloriæ: sed quia adolescentia est naturâ proclivis à labore ad otium, sæpe illi naturæ igniculi segnium, atque impetitorum consuetudine, magnam partem suffocantur. Plurimum igitur valet, si subinde suscitentur: præsertim ab eo, cujus multum valeat auctoritas.*

Hoc quàm necessarium sit, facile liquebit cogitanti, constare animum nostrum intellectu, & voluntate: eoque non satis esse, ut sciamus; quod est intellectus: sed exigi præterea, ut quæ scimus, cupiamus; quod est voluntatis.

11. §. *Quare ne in doctore quidem sufficit τὸ διδασκᾶν: sed insuper exigitur τὸ ἀδιδασκᾶν, ἢ ὑπερεῖν.*

Hoc est, ut non contentus sit, ea tradere, quæ ad scientiam aliquam pertineant; sed sciat etiam, voluntati subdere faces, quò ut accensus disci-

discipulus ardeat amore scientiæ; nec magno, ac diuturno labore, terreatur. Non semper verò est, ut doctor utrumque vel valeat, vel præflet, vel etiam velit. Sua quemque docendi ratio delectat: & est qui hoc, est qui altero genere excellat. Exemplum capiamus ex iis, quæ de virtute præceperunt. Propè nihil μετ' οὐκ αὐτὸν iis, quæ de singulis virtutibus Aristoteles consignavit. Sed animum non æque afficit; nec efficit, ut velim, quod sciam. Plus parte hac valent, quæ Seneca, Plutarchus, & similes reliquerunt. Magis hi calcaria, ac stimulos subdunt voluntati.

12. §. *Non igitur dubium, quin plurimum in animis valeant humanis monita, & adhortationes.*

Quas idcirco commendat Plato in Euthydemo. Multis uti Pythagoras solet. Ac complures leguntur apud Iamblichum de secta Pythagoreorum. Aristoteles quoque varias scripsit: ut ex Laërtio, Alexandro, & Stobæo constat. Ac Theophrastum quoque edidisse orationem ejus argumenti, idem Laërtius auctor est. Galenus adhæc orationem reliquit, quâ ad Medicinæ studium adhortatur; dummodo oratio sit genuina. Galeno quidem eam Hieronymus quoque tribuit adversus Iovinianum.

13. §. *Estque istiusmodi monitorum, ac hortatum, eo major necessitas, quòd tanta sit studiorum difficultas. Sæpe enim veritas, quam sapiens magis amat, quàm se ipsum, demersa in Democriti puteo latet. Adde jam, quòd solida doctrina non se unam intra scientiam, vel alteram etiam, continet: sed artes comprehendit universas. Melius quippe conjunctim, quàm separatim, intelliguntur: idque propter commune, atque hoc ætissimum vinculum, quo colligantur.*

Quòd pertinet hoc Aristotelis lib. 1 Anal. Post. Πᾶσι γινώσκοντι πᾶσαι αἰ
 ? pro Ar- Πᾶσι γινώσκοντι αἰδέονται. Cicero t: *Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur.* Indèque Græculis Μῆσαι creduntur dictæ, quasi ἐμῶσαι: ut est apud Synesium in Dione, & Cassiodorum lib. III. Var. Imò
 * Ex omni- quasi una est scientia: secundum illud Heracliti, ἐκ * πάντων ἓν, καὶ ἐξ
 βμι κινῆται ἓνός πάντων. Eoque curandum, ne sic unam universalis scientiæ partem
 atque ex ἡπὸ
 omnia. colamus, ut cæteras negligamus. Quod si parte quapiam claudicat eruditio nostra, lætius est admirari, quæ nescimus, quàm damnare, quia nescimus.

nescimus. Sed incitiam, & fastus, hoc non sruunt: idcoque sic ferè usù venit, ut omnes propè inventa, & doctrinam aliorum, aspernentur. Præter fastum concurret inertia. Ad vastam eruditionem opus multâ lectione, & meditatione. At otii sunt amantes. Ergo pauca legunt, pauciora meditantur: & omnino malunt videri docti, quàm esse. Vnde est, quòd siquid audiant indictum, non dubitent ridere, vel damnare, ne videantur aliquid nescire. Tanto autem magis eà parte peccant doctores, quanto eorum major est auctoritas. Quàm malè igitur in Academiis, & illustribus Gymnasiis, merentur de juventute, qui suum sic studium commendant, ut deprimant alienum: ac, quas scientias, vel ignavià, vel temporum infelicitate, non didicèrè in adolescentia, eas propterea calumniantur; quia suà putant referre, ne plus sapiant alii, quàm ipsi. Mea verò sic fert ratio, atque animus, in Scholis bene constitutis eum animum doctoribus adesse omnibus oportere, ut quamquam definita singulis officia sint, tamen subinde respiciant ad universam studiorum compagem; ac, licet unam ipsi doceant disciplinam, reliquas tamen deferri nolint, verum pariter commendent.

14. §. *Sed omnibus accuratè cognoscendis non sufficit vita humana; eoque studiorum tempora duas in partes dispescemus. Prius sibi vindicat generalis rerum omnium doctrina. Alterum exposcit exquisita unius, vel alterius scientiæ doctrina. Ut generalem illam notitiam consequamur, duobus opus est. Quorum prius est *Œtologia*, sive ordo commodus, quo disciplina singule, & singularum partes, suo & loco, & tempore, discuntur. Ordo enim omnia nectit, ut ex multis fiat unum: facilius verò unum, quàm multa, tum percipimus, tum animo retinemus.*

Nimirum in studiis comparatum est, sicut in annulis; quorum si plurimos circumgestes, faciliè aliquos deperdas: sin eorum lit, ut Tertuliani * voce utar, concatenatio; unum custodiens, servaris omnes. Idem * *Apolog.* in disciplinis, ubi omnia probè composita, nexaque, uno cognito, vel retento, faciliè alterum cognoscetur; vel si effluxerit, ex eo, quod inhæret, in memoriam revocabitur.

15. §. *Præter verò ordinem, modum etiam in disciplinis tam variis tenere est opus.*

Nam, ut est initio aphorismorum Hippocratis, *vita brevis, ars longa.*

Nota etiam Theophrasti * de vitæ brevitate querimonia.

* Apud Ci-
cer. lib. 3.
Tuscul. Qua-
stion. & La-
ertium in
ejus vita.

16. §. *Modus verò is esto, ut communiora, & vulgatiore omnes in omnibus sciant disciplinis: quibus verò felicius ingenium, & otii abunde, & doctorum affatim, hi etiam ulterius tendant, totâsq; disciplinas saltem καὶ Πηλομένη cognoscant, superfluis solum, vel minùs utilibus, recisis. Aliter enim scientie, vel arti, operam dabunt, quibus illud studium est gradus; aliter quibus est apex. Postea & illis, quos priùs dicebamus, & hisce beatoribus, certa est discipline insistendum: cujus ἀρετῆς, & exquisitam cognitionem sibi proponere oportet.*

Nam si in generali ubique notitiâ subsistamus, audire cogemur vulgatum illud, *De omnibus aliquid, de toto nihil.* Et hoc Martialis †, *Quisquis ubique habitat, Maxime, nusquam habitat.*

† lib. 7.
epigr. 72.

C A P V T I I I.

D E P O L Y M A T H I Æ

divisione in Philologiam, Mathesin, & Logicam.

1. §. **H**Actenus generalia sumus profecuti. Imò, que proximè de studiorum ordine dicebamus, non ad Philosophiam minùs, quàm Polymathiam, sive discipline orbem, pertinent. Deinceps, ut pareat, que artes utroque vocabulo contineantur, divisionem ejus orbis insituere animus est. Sunt verò Πολυμαθείας partes tres: una est Philologia, que aliter Grammaticè vocatur: altera est Mathefis: tertia autem Logice dicitur.

‡ Athenam
lib. 13.

Πολυμάθεια, quæ & Πολυμαθησίνη † nuncupatur, propriè signat, tum Grammaticen, silique elegantiam: tum Historiarum, ac fabularum notitiam. Quod indicat Philo πῶς τ' εἰς περὶ παιδευματικῆς συνόδου. Vbi clarè ait, Grammaticen enarrando historias, quæ apud Poetas, & alios, leguntur, νόησιν, καὶ πολυμαθειαν ἐρεάζεσθ' notitiam, variâque eruditionem adferre. Eodem opere conjungit πολυμαθειαν, & ἐγκύλιον θεωρίαν: ut

ut pro eodem habuisse videatur. Sed *γραμματικὴ* quidem *ἑκουκλιότητα*, vel *ἑκούκλιος παιδεία* vocatur; verum *κατὰ* χρονον, ἢ λόγον *κυρίως*, ut Tzetzes ait in *Histor. Chil.* Latine ut eam dicere possimus, indicat Fabius lib. 1. cap. XVI: *Nunc*, inquit, *de cæteris artibus, quibus instituendos, priusquam tradantur Rhetori, pueros existimo, strictim subjungam, ut efficiatur orbis ille disciplina, quem Græci ἑκούκλιον παιδείαν vocant.* Photius in biblioth. ait, *Helladii lexicon utile esse ad πολυμαθειαν*, quia contineat *μαρτυρίας περὶ τῶν τε, καὶ τῶν εἰς παιδικὴν μέγα κλέος ἔχόντων· testimonia oratorum, & eorum, qui e poetis magnam gloriam tenuere.* Unde liquet, curam styli, tum liberi, tum ligati, ad *πολυμαθειαν* pertinere. Sed præterea continet *Dialecticam*, & *Mathesin*. Nam & eas, & quas diximus, disciplinas, ἐν *σχεπαιδύμασι* numerat *Philo Judæus*. Vti & *Quintilianus* lib. 1, *Clemens* in *ερωματιῶν* libris, *Origenes* in *Philocalia*, *Synesius* in *Dione*, & *Theologorum* alii. Similiter *Sextus Empiricus* libris, quos scripsit adversus studia, quæ ante *Philosophiam* disci solent. Imo & eadem *Porphyrus* mens opere eo, quod *historiam Philosophicam* inscripserat: ut discere est ex *Ioannis Tzetzi* *Histor. Chil.* XI. *sect. ccc lxxvii*. Sic enim *Grammaticus* is scribit:

Δὲ πῶς ἢ ἑκούκλια μαθήματα καλεῖται.
 Οὐκλίος τὸ συμπέρασμα παλῶν τε μαθημάτων,
 Γραμματικῆς, ῥητορικῆς, αὐτῆς φιλοσοφίας,
 καὶ τῆς πελάρων ἢ περὶ τῶν τε καὶ αὐτῶν καμένων,
 τῆς ἀριθμητικῆς, μουσικῆς, καὶ τῆς γεωμετρίας,
 καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῆς ἀπονομιᾶς.
 Ἐκούκλια μαθήματα δὲ πῶς, ταῦτ' εἰπὼν
 ὧς ἔχειτε *Περὶ φύσεως ἐν βίαις φιλοσόφων*,
 καὶ ἐπὶ μὲν τῶν τε ἐπιχορμῶν ἀνδρες.
Secundò autem circulares disciplinae vocantur.
Circulus enim conclusio est omnium disciplinarum,
Grammatices, Rhetorices, ipsius Philosophiæ,
Et quatuor artium sub ipsa positarum,
Arithmetices, Musices, Geometriæ,
Et cælum ascendens ipsius Astronomiæ,
Circulares disciplinae secundò hæc omnes sunt:
Ut scripsit Porphyrus in vitis philosophorum,
Et aliis innumeri doctissimorum virorum.

In uno abit *Porphyrus*, quod *ἑκούκλιων* nomine complectitur ipsam *Philosophiam*: nempe ut apicem eorum. Sed hanc excludit *Seneca* *epist. lxxxix*: ubi & ipse eas disciplinas ex *Posidonio ἑκούκλιος* vocat.

Quemadmodum & Laërtius nominat ἐκόνκιον παιδείων, Plutarchus ἐκόνκλια παιδῶματῶ. Porphyrium eas tenuisse disciplinas, testatur Eunapius in Vitis Philosophorum. Persecutus eandem Varro libro de novem disciplinis: quem Vitruvius, Nonius, & alii laudant. Item Martianus Capella de nuptiis Philologiæ; cujus liber III, IV, V, de Grammatica, Dialectica, Rhetorica: quatuor sequentes, de quatuor agunt disciplinis mathematicis. Nec aliter Cassiodorus de orbe disciplinarum liberalium, & Isidorus prioribus Originum libris. Ut satis liqueat, Latinorum de orbe disciplinarum eandem, ac Græcorum, fuisse sententiam.

Cuncta verò hæc Grammatices nomine sæpius comprehenduntur; quemadmodum diximus. Nihil igitur mirum, si magnificè adeo de hujus studii dignitate, & difficultate, statuatur Erasimus in Origenis vita: *Siquis dicat, Grammatices professionem nihil habere memorabile: sciat, olim senile, & arduum fuisse negotium. Nec enim à doctore tantum expectabatur declinationum, conjugationum, & constructionum ratio; sed præter sermonis elegantiam, præter plurimorum auctorum lectionem, præter antiquitatis, & omnium historiarum notitiam, requirebatur Poëtices, Rhetorices, Dialectices, Arithmetices, & Cosmographiæ, Musicæque cognitio. Minore negotio tres juris doctores absolveris, quam unum Grammaticum, qualis fuit Aristarchus apud Græcos, apud Latinos Servius, ac Donatus.* Hæc de Πολυμαθείᾳ universè.

CAPUT IV.

PHILOLOGIAM occupari circa SERMONIS curam, & HISTORIAM: priorem dividi in GRAMMATICEN, RHETORICAM ARTEM, & METRICAM: Grammaticen in METHODICEN, & EXEGETICEN, quarum Methodice tradat artis præcepta.

I. §. **P**hilologia dispescitur in duas partes: prior continet artes sermonis formatrices. Altera est historia omnigena.

Veteribus aliter Grammaticæ dicitur: unde est, quòd videas, à veterum plerisque historiarum, fabularumque peritiam, statui partem Grammatices: ubi nec Grammaticè intelligenda, quæ contenta est docere artem legendi, & literas formandi: nec sola Grammaticæ Technicæ, quæ præcepta artis methodicè tradit: nec sola Grammaticæ propriè dicta,

dicta, quæ præter artis præcepta vocum significationes docet : sed ea, quam Philologiam aliter dicimus : quæ, præter curam sermonis, veras, fictasque historias comprehendit. Seneca epist. LXXXV I I I : *Grammaticus circa curam sermonis versatur : & , si latius versari vult, circa historias.*

2. §. *In sermone attenditur puritas, ornatus, & metrum.*

Veniam mihi dari postulo, si utar *puritatis* vocabulo, vis ignoto, qui purè, tersèque olim loquebantur. Existimo enim, non Grammaticis minus concessum esse, vocabula quædam comminisci in Arte suâ necessaria, quàm aliis illud artium, vel scientiarum scriptoribus, permittitur. Quomodo Cicero non dubitavit in Civili Philosophia fingere *beatitudo*, & *beatitas* : ut meliùs exprimeret, quod Græci *εὐδαιμονίαν* appellant. Sanè non video, quomodo aliter, quàm *puritatis* voce, exprimere possimus, quod Hermogenes *καθαρότης* appellat. Sed uti in epistolis, vel orationibus, Cicero non usurpasset *beatitatis* vocem : itidem nec *puritatis* vocabulo faciliè utar extra pomeria earum artium, quæ circa sermonem versantur. Quia verò, ut diximus, in sermone non solum consideratur puritas ; sed ornatus etiam, ac metrum : eò veteres, cum persuasum haberent, Grammatici esse omnia tradere, quæ ad sermonem pertinent, tria istæ curæ ejus subjecerunt. Fuit etiam hujus sententiæ Seneca. Nam, ut proximè vidimus, principem Grammatices curam esse dicit sermonis ; neque determinat ad puritatem sermonis, ut ornatum ejus videatur complexus. Mox etiam agnoscit, secundum quosdam metricam artem credi partem Grammatices. Sed nobis omnis ille sermo est Grammaticus, qui nititur veterum loquendi consuetudine ; eoque nihil habet *βαρβαρον*, nihil *σκληρον*. Ad quas verò disciplinas ornatus, & metrum pertineant, inferiùs explicabitur. Fatemur quidem, partes posse Grammatices dici : sed quatenus per eam intelligitur Philologia, sive, ut Tranquillus vocat, *varia eruditio* : non item, si sermo sit de Grammaticæ propriè dictâ, quæ ab arte Rhetorica, & Metrica, propriis cancellis separatur.

3. §. *Vt purus sermo sit, præstat Grammaticæ ; primariò quidem in sermone ; secundariò verò in scriptione.*

Vnde nutriçi rectè comparatur. Nam præ foribus templi, in quo Sapientia, & Prudentia habitant, docet nos sermocinari, ut in illis Divarum adytis, & intelligamus, & intelligamur. Imò non solum præstat, ut meliùs percipiamus, loquamur, scribamus : sed etiam faciliùs, certiusque,

tiusque, & doceamus, & discamus: ut de commodis cæteris taceam. Quocirca qui hanc negligunt, similes iis sunt, qui vestibulum nondum ingressi sunt, & jam somniant de penetrali: vel etiam qui necdum fundamentum posuerint, & jam cogitant de tecto: vel qui aliquem putant virum posse fieri, qui non prius fuerit puer. At Fabium audiamus, qui lib. I ait, Grammaticen plus habere operis, quàm ostentationis; & nisi ea fundamenta aliarum artium feliciter jeceris, corruturum, quicquid superstruxeris. Nimirum ut ædificare volentibus prior est fundamenti cura, proxima autem structuræ: ita etiam se res habet in doctrinarum studiis. Fundamentum autem ponit literatura, sive varia eruditio: quam Philologiam dicimus, vel etiam Grammaticen. Quod nomen nunc contemptui est; sed insipientibus: qui nesciunt plus habere momenti in recessu, quàm promittat in fronte. Alioqui non de hac arte scripsissent Ter. Varro, & Iulius Cæsar: ille disciplinarum omnium cognitione nulli secundus; hic rerum gestarum magnitudine facilè princeps.

4. *§. Grammatices igitur nomine intelligitur hoc loco, non vulgaris illa, quæ est legendi, scribendique ars, & plerisque Grammatistice dicitur: sed doctior illa, quæ est bene loquendi ars, maximorumque est virorum studio elaborata, ac perfecta.*

Grammatisticen, & Grammaticen, apertè satis distinguit Lactantius lib. III. cap. xxv. De Grammatistice primùm, ut antea diximus, sic scribit: *Discendæ istæ communes literæ propter usum legendi: quia in tanta rerum varietate, nec disci audiendo possunt omnia, nec memoriâ contineri.* Continud de Grammatica hæc subdit: *Grammaticus quoque non parum operæ dandum est, ut rectam loquendi rationem scias. Id multos annos auferrat, necesse est.* Hæ artes cum valde differant, tamen communi Grammatices nomine censebantur. Vnde sic Sextus Empiricus: *Γραμματικὴ λέγεται καὶ ὁμωνυμίαν, κρινῶς τε καὶ ἰδίως: καὶ κρινῶς μὲν ὁ ποιωνδηποῖ ἐν χειμαίων ἀδῆσι, ἐάν τε Ἑλληνικῶν, ἐάν τε βαρβαρικῶν, ἢν σι νήως χειμακίστικῶ καλῶμεν. ἰδιώτερον τε ἢ εὐπλής, καὶ πῶς περὶ Κροῦτιν τὸν Μακρότιω, Ἀεσιφάνην τε, καὶ Ἀέλαρχον, ἐκπονηθεῖσα. Grammatice dicitur æquivoce, communiter, & propriè: ac communiter quidem cognitio quarumcunque literarum, sive Græcarum, sive barbararum: quam Grammatisticen solumus appellare. Propriè autem, quæ est perfecta, atque absoluta labor, ac studio Crætetis Malloræ, Aristophanis, & Aristarchi.* Nempe in titio Grammaticæ non aliud, quàm legere, & scribere, docebat: postea paulatim variis aucta est accessioibus, ac vetus tamen nomen reservavit.

Haut aliter ac Geometria retinuit nomen, etiam cum non in unius terræ mensuratione se occuparet; sed ad alia multa extenderetur. Quamquam cum *ῥημυξία* non solum dicantur vocum elementa; sed & eruditio ipsa; quomodo Latini quoque *litteras* diversimode usurpant: dicere liceat, ut ait Asclepiades. priorem Grammaticen sic dici à priori significatione, à posteriori posteriorem; quomodo Grammaticus idem sit, ac multis literis tinctus. Verum hoc sensu non sola peritia ornate dicendi, ac metrice, imò & historicarum, ac fabularum enarratio, Grammatice fuerit. Nempe illam fuerit *Grammatice*, & *Philologia*. Neque negare possumus, sepe veteribus eam semel dici Grammaticum, ac Philologum. Sed nunc summus pro ea Philologiae parte, quæ pure loqui docet.

s. §. *Doctrina puri sermonis est bipartita. Una est de sermonis veluti corpore; quæ Methodice dicitur, & est Technicæ, quasi artificiosam dicit. Hæc arti præcepta tradit, & fabricat notiones secundas; quod commune habet cum Logica, Rhetorica, Poetica, & Historica. Sed eò differt, quod Grammaticæ notionibus secundis solum dirigimur in pure loquendo. Cujusmodi sunt vocalis, semivocalis, liquida, diphthongus, nom. n. & verbum, substantivum, adjectivum, genus, species, declinatio, modus, persona, conjugatio, &zeugma, enallage, anastrophe, & similia.*

Ut hæc de secundis notionibus melius intelligantur. paullo altius rem arcessam. Quæcumque in disciplinarum orbe, ac universo sapientiæ studio, tractantur, ea partim a mente sunt humana, eique temper insunt: partim a mente non sunt; eoque ita sunt in anima, ut etiam sint extra animam. Posteriora hæc vocant vulgò *extrinsecuta*, nec non *intentiones*, sive *notiones primas*. At priora illa nominant *extrinsecuta*; ab Avicennæ interprete appellantur *secunda intellecta*; ab aliis dicuntur *intentiones seu notiones secundæ*, quasi dicat notiones notionum, & conceptuum conceptus: suntque nihil aliud, quam voces artificiales ab intellectu humano fabricate, ut sint instrumenta inservientia cognitioni primarum notionum. Ac Philologia quidem, tum *Grammaticæ*, quæ Metaphisica, ac Physica, & multorum iudicio, Mathematica comprehendit; tum *Technicæ*, ad quam Ethica, Politica, & Oeconomica pertinent: fere et tantum considerat, quæ in rerum natura extra intellectum subsistere licebant. Fere, inquam; nam Astrologia quoque, quam ante Mathe-

maticæ, alii Physicæ faciunt partem (utri rectius sentiant, alibi ostendemus) considerat notiones secundas: ut sunt polus, zodiacus, epicyclus, &c. At circa illa, quæ mens humana efficit, ex professo versantur quinque disciplinæ; Grammatica, Logica, Oratoria, Poëtica, & Historica. Non quidem me fugit, summum virum Iulium Scaligerum cap. xxx. Idæ suæ poëticæ, tres solum facere disciplinas organicas. Verùm is tres postremas statuit sub una comprehendi, cui proprium necdum inuitum sit nomen. Ex hisce verò artibus aliæ aliis latius diffunduntur. Quippe earum quædam sunt totius Philosophiæ instrumenta; ut Grammatica, quæ sermonem; & Logica, quæ rationem dirigit: aliæ verò solius sunt Politicæ organa; ut Oratoria, Poëtica, & Historica; quæ tres non solum spectant orationem, ut Grammatica; nec solum rationem, ut Logica; sed & orationem, & rationem.

6. §. *Primus Grammaticen hanc, quæ Methodice dicitur, in artem redegit Aristoteles.*

Auctor Dio Chrysostomus orat. LIII; quæ est de Homero. Primus verò docuisse eam traditur Epicurus; ut in vita ejus ex Hermippo prodidit Laërtius.

7. §. *Etque vel vulgaris, vel philosophica. Ad priorem pertinet, cum de alicujus Nominis genere, vel casu patrio: aut de Verbi cujuscumque tempore præterito, vel reliqua inflexione, ac similibus, informandus est rudis animus. Posterior vero ad obtrusam Logicæ accuratè omnia definit, ac dividit, atque etiam ad minutias descendit: præterea, ut in rebus philosophi solent, omnium causas adfert. Cujuscumque observationes licet plurimum juvent, & acuant, mediocriter eruditos; incipientibus tamen magis nocent. Parca igitur præcepta iis, cæque facilia, succurrunt. Quin nulla potius sunt, quàm multa, & subtilia.*

Cujuscumque se passim offerunt apud magnum Casarem Scaligerum in libris de Causis L. L. Nec distiteo, plurima ejus notæ non ab aliis duntaxat; sed à nobis etiam, adferri septemplex de Arte Grammatica commentario. Talia morentur potius prima studia, quàm promoveant. Quid quòd multa aggeri solent, non modò disconveniant primæ ætati; sed etiam falsâ? Equidem sic existimo, quòd tanta esse insentia soleat; postquam annis compluribus opera est data studiis, id non modò esse

ab imperitia præfectorum; sed altero etiam malo, quòd bona quoque ingenia usque adeò diu detineantur in Grammatices Methodices, penè dixerim, ergastulo: ubi discere coguntur ætati illi tetrica, neque necessaria; subinde etiam falsà, magnòque labore dediscenda. Sic abit prima, bonàque ætas: quæ non capitur illis canonibus, imò nec capit. Melior est proficiendi modus, si post præcepta pauca, nempe sola necessaria, aut valdè utilia, contingat statim aere, ac luce, frui bonorum scriptorum; cumque lectione eorum exercitium styli jungatur. Nec eò rejicio, qui operosè de hac arte scripserunt: sed volo, ut ætas jam adultior, judiciòque firmatior, legat eos accuratè, vel minimum percurrat, quæ de præceptis istis, causisq; sermonis Latini, eruditi homines observarunt. Quem nisi laborem refugerent multi; majus honoris pretium exspectare poterant ab solide eruditis, præcipuè potteris. Nunc dam partim desidia, partim inani quadam fiducia sui, priusquam in ista penetrarint, diffundere gaudent ingenui doctrinæque suæ monumenta: illustres quidem animi dotes aperiant; sed ob Grammatices, ac penitioris literaturæ inscitiam, risum sepe debent non eruditissimis modò; sed etiam iis, quos ridere ipsi amant, ac grandi supercilio, tanquam immane quantum supra eos erecti, vix alio, quam pedagogorum nomine, dignantur.

8. §. Altera etiam Grammatices Technica dictisio est. Nam quemadmodum Grammatices & legendi, & scribendi scientiam continet: itidem Grammatices Methodica, sive Technica, vel de lectione est, & ὀρθόγραφια dicitur: vel de scriptura, quæ ὀρθογραφία nominatur. ὀρθόγραφια tum de singulis est vocibus, tum de conjunctis. Prior tractat de vocum classibus, ac classium singularum affectionibus: inque classibus vocum, variabilium præcipuè, ἀναλογίας, & ἀναμαλίας, attendit.

ἀναλογίας defendit Aristarchus, ἀναμαλίας Crates. Vide Varronem tres libros de Analogia: & ad eos libros appendicem H. Stephani. Adhæc Casarem Scaligerum de causis L. L. Vulgò, quam ἀναλογία & ἀναμαλίας doctrinam vocamus, ἐπιμελογίας nuncupant; sed perperam: cum hujus solum sit vocum origines explicare; ut interius dicitur.

9. §. Ad privarum vocum ὀρθογραφίας etiam ἀπορροια pertinet: cumque ἀναλογία, & ἀναμαλία, considerent vocis

ἔσιαν; *hæc attendit ejus moderamentum ratione soni. Præque triplici affectione syllabæ; longitudine, latitudine, & profunditate; distinctè agit, ratione primi, de tono sive tenore, qui καὶ ἐξοχλῶ accentus dicitur, et si naturâ tam latè ea vox pateat, quàm προσωδία; ratione alterius, tractat de spiritu; ratione tertii, de quantitate.*

Hujus igitur partis est docere, num syllaba acuatur, gravetur, an circumfleatur; num spiritum habeat lenem, an densum; num brevis sit, longa, an communis. At nimis ejus limites extendunt, qui eidem subjiciunt modulationem carminis. Nam de pedibus, & variis versuum generibus, tractare, artis est Metricæ: quæ licet longè aliud sit ac Poëtice; uti aliud carmen scribere, quam poëtam esse; ad elementa tamen Poëticæ pertinet. Interim φιλολογίας esse partem, dubium non est.

10. §. *In conjunctis vocibus consideratur structura congrua; tum ea, quæ est naturalis, tum quæ contra naturam.*

Congruam Apollonius ὁ δῶσιλον, nunc τὸ κατὰ φύσιν τὸ συντάξιον vocat, nunc κατὰ φύσιν λόγος, nunc διασω σύνταξιν τὸ ἱμαται. Quemadmodum & idem sermonem vitiosum appellat ἀκατὰ φύσιν. Orationis naturalis exemplum est, cum κρινῶς dicitur ζῶα τεύχεσι: at contra naturam dicitur ζῶα τεύχῃ, quod Atticum est: vel si malis, Bæoticum; ut statuit Apollonius lib. III. cap. x. De ὀρθογραφίᾳ hætenus.

11. §. *Ὀρθογραφίας vocabulo intelligimus hoc loco, non eam, quam Grammaticè tradit; sed de qua diligenter adco scripsere eruditissimi Grammatici, cum Græci, tum Latini.*

Vt è Græcis Didymus, Tryphon, Herodianus, Eudæmon, Arcadius, Hyperchio, & tot alii, quos laudant Stephanus πρὸ πλεον, & Suidas. E Latinis Verrius Flaccus, teste Tranquillo, & Velius Longus; quem Commelinus juris fecit publici cum castigationibus socreri mei, Francisci Junii Biturigis. Item undecim alii, ex quibus sua collegit Cassiodorus. Vnde sic ipse verbis iis, quos præfationi subjunxit:

Omnia cum veterum sint deslorata libellis;

Multa loqui breviter sit novitatis opus.

In vulgatis est explorata. Sed deslorata malui, quia ipse in præfatione

tione

tionem sic dicat: *Ad orthographos excutiendos anno ætatis meæ nonagesimo tertio, Domino adjuvante, perveni. Ex quibus si in unum valvæ deflorata colligere: confusionem emendator, atque scriptor, arbitror, ulterius non habebit.* Etiam subditum libello: *Explicit Casiodori Senatoris de Orthographia liber ex duodecim avilorum epistolis defloratus.* Hoc sæculo etiam varii de ea re scripsere. Sed uti priorum industriam vicerat Aldus Nepos: ita eum, & alios, longè post se reliquit Claudius Dausquius, eruditissimis duobus de Orthographia libris. Multa etiam nos de ea in Originum opere. Crebrò enim ex etymo recta scribendi ratio dilucet: quod & præstat analogia. Adhæc veteres codd. Mss: item faxorum, nummorum, gemmarum, aliorumque inscriptiones antiquæ. Sextus Empiricus hujus etiam doctrinæ vanitatem *de Ætætas* convincere conatur. Sed quantillum hoc, quòd in scribendi ratione sit dissensus: cum ne in rebus quidem longè maximis, & certissimis, convenire homines soleant. Tanta est dissentienti prurigo.

12. §. *Ad Οἰζυγαΐαν etiam pertinet ratio tum interpungendi; tum scribendi Ἐπισημασίων, sive per siglas: item illa per notas.*

De interpunctione quædam scripsimus; uti ante nos Aldus. Per siglas, hoc est, literas singulas, vel etiam per pluram literarum compendia, exarare docent Valerius Probus, Mango, Petrus Diaconus. Vti per notas, quæ literæ non sunt, Tullius Tyro, & L. Seneca. Etiam & scribendi ratio Hieroglyphica; de qua Hierapollo. Et hæc de Methodice.

CAPUT V.

DE GRAMMATICES EA PARTE,
quæ Exegetice dicitur: ac primum de illa vocum
singularum, ubi & de Etymologia.

1. §. **D**E Methodice satis dictum est: deinceps ad Exegeticam transeamus. Sed primum tollenda est vocis ambiguitas. Sunt qui per eam intelligant explicationem omnium, quæ in scriptoribus, poetis imprimis, difficilia occurrunt.

Itaque Quinctilianus lib. 1. interpretatur *antiorum enarrationem:*
D 3 Varro

Varro item apud Diomedem, *obscurorum sensuum, questionumque, explanationem.*

2. §. *Sed hæc sententia, quod pace veterum dixerim, per est absurda. Nam sic Grammaticus fuerit nemo, nisi qui idem sit philosophus.*

Quomodo enim alioqui interpretabitur Lucretium, aut Manilium: Parmenidem, aut Melissum? Quomodo item alios, quæ multa ex penitissima adspargunt philosophia?

3. §. *Aliis Exegetice ea solum exponit, quæ ad verba, vel Historiam, pertinent. Quo pacto Grammatice idem fuerit, ac Philologia.*

Ac sic usus Dionysius Thrax; cui hæc pars est λέξεων, καὶ ἱστορίων ἀπὸδοσις: *enarratio verborum, ac historiarum.*

4. §. *Verum jam antea Philologiam in Grammaticen, ac Historiarum enarrationem, divisimus. Superest igitur, ut Exegetice solum tradat vocum significationes: quæ sermoni sunt inflar anime.*

Vt qui hanc partem aspernetur, eadem omnem contemnat doctrinam. Nec enim rerum peritiam consequimur, nisi per verba, rerum symbola. Hæc sententiâ optimè retundi puto, tum Grammaticorum factum, tum contemptum. Nec enim ferendus est tumor illorum, qui omnia omnium interpretari Grammatici esse ajunt: quasi is, suis limitibus contentus, cuncta nihilominus animo complectatur, de quibus dici, vel scribi possit: neque quicquam sit, cujus ignorantia cum moretur. Ex parte alterâ pipulo digra eorum est inscitia, qui vulgarium vocabulorum notitiâ leviter tincti, animum ad graviora studia appellunt. Quales quomodo sapientiæ, aut prudentiæ studiis, imbuantur; cum non capiant, quæ dicantur? Nimis etiam sejuncte de Grammatice sentiunt, qui agnoscunt, necessariam esse accuratam verborum intelligentiam: sed pertinere negant ad Grammaticum. Nam cujus fuerit vocabula exponere, si Grammatici non sit? Philosophi, inquit: quia is rerum sit intelligentissimus. Verum hinc non aliud evincas, quam dignum esse philosopho negotium, si vocabula rebus imponat: non item, ubi ea imposita sint, non esse Grammatici ea interpretari.

§. §. Est

5. §. *Est verò hæc pars Grammatices magis necessaria, quàm prior. Siquidem inventus est sermo, ut sensu animi nostri aliis promamus. At intelligor etiam, licet peccem adversus canonicas Grammaticas. Ferum si neglecta vocum propria significatione aliud pro alio dicam, res intelligi non potest.*

Sic non minùs intelligor, si oportuebat dicam, quàm oportebat; *reminisco*, quàm *reminiscor*; *apostrophus geminus*, quàm *gemina*; *adfertur bonum nuncium*, quàm *bonus nuncius*. At non intelligar ab homine Romano, si, ut nunc fit, *palnam* dixero pro *buxo*; *luscus* pro *strabone*; *humilitas* pro *modestia*; *indigitare* pro *nominare*. Quanto minùs, si nec semibarbari sic loquantur: ut si *crus* dicam pro *sura*; *atramentum*, pro *rubrica*; *formosus* pro *honesto*, & similia; quemadmodum fulcè ostendo in opere de Vitiis sermonis, & Glossematis.

6. §. *Itaque in omni studiorum genere primum est proprietatem vocum nosse: indeque multas tollere controversias datur.*

Quanti in medicina, atque ad eò omni scientia, sit nomina rerum scire, & ut ex incertia eorum multiplex proveniat rerum ignorantia; luculentè docet medicus eximus, Ioan. Manardus, lib. II. epist. I. Sane & Antistius Labeo ex verborum proprietate difficillimos juris laqueos solvebat. Nec dubium, quin in divinis quoque id habeat locum. Vnde R. David Kimchi: *Qui studet Legi divine scientiam sibi comparare, neque desit fundamentum literaturæ; similis est aratori, qui agit boves, nullamque in v. annu habet virgam, aut stimulum aculeatum.*

7. §. *Nec utile solum, vel potius necessarium, ad rerum intelligentiam est nosse vocum proprietatem: sed etiam decorum.*

Nemo enim ignorat, quantum multi gloriæ eo uno retulerint, quòd Grecos scriptores, aut vernaculâ linguâ scriptos, eleganter, & eruditè transfulerint Latine, aut Latinos etiam scriptores Græcè.

8. §. *Atque hæc dicta volumus, non solum ob linguæ Latine studium; sed etiam Græcæ: quæ, ubi mediocriter Latine capimus balbutire, comes esse Græcæ debet. Nam prima illa etas, partim quia memoria magis valet, partim quoniam disciplinâ facilius continetur, aptior est discendis utriusque linguæ elementis. Si dis-*
ferre

ferre hoc studium velimus, donec exactè calleamus Latine: ferè ita usu venit, ut vel socordiâ, vel desperatione, negligantur Græca; certissimo, maximoque studiorum omnium dispendio; cum ad solidam eruditionem Latine non sufficiant literæ.

Nam innumera sunt Græcè scripta, quæ vel translata non sint, vel perperam versâ. Imò etiam in benè redditis, quoties locus occurrit difficilior, recurrendum ad fontem Græcum. Si enim accuratè, & certò rem scire avemus: quomodo in re obscurâ statuemus de mente scriptoris, nisi prius viderimus, quid auctor suâ dicat lingua? Ex quibus etiam liquet, quanta sit Hebrææ linguæ necessitas ad intelligendum vetus instrumentum. Nec iucundius modo Græca leguntur, quàm Latina: sed, quod longè majus est, facilius etiam ex his rerum notitia paratur. Cujus causâ est, quòd omnia perspicuè magis, ac significantius, tradunt. Aded ut si sermone alio esse re quid velimus; multum necessariè lucis decedat. Quod fit ob divitias sermonis Græci, ad quas nunquam aspirarunt Latini. Itaque Lucretius queritur de Latini sermonis egestate; ut ipse appellat *. Agellius quoque lib. XI. cap. XVI. ait: *Adjecimus sæpè animam ad vocabula rerum non paucissima; quæ neque singulis verbis, ut à Græcis; neque, si maximè pluribus eas res verbis dicamus, tam dilucidè, tamque aptè, demonstrari Latina oratione possunt, quam Græci ea dicunt prius vocibus.* Et post aliqua, *Sed hujus, inquam, tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet infacundiâ; qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obscurissime dicere, quod à Græcis perfectissime uno verbo, & planissime, dicitur.* Vis & Christiani nominis venerandum testem, B. Hieronymum? Ait ille: *Proprietatem Græcam Latinis sermo non exprimit.* Exemplum hujus rei etiam capere possumus ex M. Tullio †, qui cum illud Aristippi Socratici referret, *Habeo Laida, non habeo à Laidè,* subjungit: *Græcè hoc melius: tu, si voles, interpretaberere.* Item Tiberius Cæsar, *μνοπαλιον* nominaturus ‡ in Senatu, prius veniam postulavit, quòd sibi verbo peregrino, ob sermonis Latini egestatem, utendum esset. Idem cum in quodam decreto Patrum, ubi de sumibus convivorum, ac supellectilis, quæstio foret, num vasa prohiberentur argentea, quæ *εὐδαιμονα* haberent, censuit, pro voce *emblematis* reponendam Latinam; vel si ea foret nulla, pluribus, & verborum ambitu, enunciandam; ut ex Tranquillo *, & Dione †, cognoscere est. Hæc de Exegetice universè. Nunc partes ejus contide-

* lib. 1.
vers. 139.
811: nem
lib. 3. vers.
861.

† lib. 9. p. 1.
ultima.

‡ Sueton. in
Tiber. c. 71.

* Sueton.
† lib. 57.

9. §. *Ut de Methodice vidimus; sic etiam Exegetice vel privarum est vocum, vel junctarum. Privæ sunt vel indigenæ, vel peregrinæ: priores vel propriâ, sive nativâ significatione sumuntur, vel tralatiitâ. Item vel sunt usitatæ, vel raræ, vel oblitivæ sive obsoletæ.*

Varro lib. VI. de L. L. *Igitur quoniam hæc sunt tripartita verba, quæ sunt aut nostræ, aut aliena, aut oblitivæ: de nostris dicam, cur sint; de alienis, unde sint; de oblitivis relinquam: quorum partem, cum ita invenerim, ut opinor, scribam.* Sive, ut mente optimâ Woawerius in Polymathia legendum censet cap. IX: *cum certum non invenerim; ut opinor, scribam.* Aliter etiam tripartita fit divisio. Vel enim vox linguæ est nostræ; vel ex dialecto; vel ex glossâ, sive à barbaris accepta. Possis & quadripartitam facere, illa nostræ, sive Latinæ linguæ vocabula dividendo in propria, & figurata. Aristoteles lib. de Poëtica *, & figurata, & illa è cap. 22. glossâ, vocat ξενικά, sive peregrina. Sic enim scribit: Ξενικὸν ἢ ἀλλογενὲς γλῶσσαι, καὶ μεταφθερόν, καὶ πᾶσι τὸ ἄλλοτὸν κένον. *Peregrinum voco, & quod è linguæ aliâ, & quod per translationem dictum, atque aliò, quicquid ab usu proprio recedit.* Sed non dubium, quin Ξενικὸν vocabulum non tam conveniat omnibus figuratis, quam vocibus ex alia dialecto, ac præcipuè illis ex aliena lingua adfectis. Unde Clemens Alexandrinus lib. I Σπευματικῶν: Ἀπὸ ἀλλοτῆος ἢ ἄλλοθεν τὰς διαφθεράων φωνὰς, μὲν δὲ ἀλλογενὲς, ἀπὸ γλῶσσας ἀλλοθεν. *Barbarorum voces h. aut intellectas, non dialectos dici, sed glossas.* Sæpe tamen glossarum, vel glossematum voce intelliguntur non solum voces barbaræ; sed etiam dialecti, & obsoletæ, & in universum, quatenus significatio minus est obvia. Varro in VI de L. L. *Camiliam, qui glossemat interpretati, dixerunt ministrum.* Quincilianus etiam lib. I. cap. XIV, glossas, & glossemata, nunc interpretationem linguæ secretioris, nunc voces minus usitatas, exponit. Ac Galenus quoque in glossis Hippocraticis clarè sic dici ait, quæ olim fuere in usu, sed esse desierunt.

10. §. *Exegetices privarum vocum vel ministra, vel pars est ἐτυμολογία, sive originatio. Quippe ex vocum origine proprietas vocabuli melius cognoscitur: atque ita ex rei verbi ad rei naturam facilius, certiusque, devenitur.*

Hoc etiam istius vocabuli ἐτυμολογία ostendit. Nam ab ἐτι qui quidem est ἐπὶς, & ἐπὶς, unde ἐπιμεν, verum. Sanè & Helychio ἐπι-

significationem nesciunt. Quæ pluribus sumus persecuti ob illos, qui nobilem hanc doctrinam eò culpant, quia ignorant.

11. §. *Origo ea interdum ex eadem lingua arcepsitur: ut in Latinis è Latinâ, in Græcis è Græca: interdum autem ex aliena; ut in Latinis à Græca, præsertim illâ Aolium*: in Græcis verò ab Oriente, præcipuè Syris.*

* *Quintilianus lib. 1. cap. 6.*

Nusquam verò magis ineptiunt Græculi Grammatici; quandoque & Plato, & Stoici, ac philosophorum alii; quam in origine vocum explicandâ: cujus causâ præcipua partim inde est, quòd plerorumque ea foret opinio, voces significare naturâ; partim ab aliarum linguarum, præcipuè Orientalium, ignorantia. Qua de re alibi fulius, ut spero, dicam. Quod verò doctissimus Varro, etiam in iis, quæ Latinos à Græcis accepisse, extra controversiam poni debet, sæpenumero se adeò turpiter det, ab invidia imprimis fuisse profectum videtur. Ut cum ei derivatur *ager* ab *agendo*, *pater* à *patetaciendo* femine, & id genus trecenta. Nimirum ægre poterat adduci, ut fateretur, Romanos illis debere linguam suam, quibus imperarent: quorum etiam assentationes, ac levitatem, usque adeo odissent. Atque hoc nomine Quinctilianus vir acris iudicii, jure Varronem culpavit. Similiter Platonem alii. Proclus tamen Platonem, in scholiis ad ejus Cratylum, defendit. Et favet ei quoque Nigidius Figulus apud Agellium.

12. §. *Ex Latinis (ut de Varrone nunc taceam) Verrius Flaccus, nepotum Augusti magister, libros de Verborum significatione edidit; ac passim etiam originem eorum exposuit.*

Eos libros laudant Plinius, Agellius, Charitius, Diomedes, Velius Longus, Priscianus, & præ cæteris Festus Pompejus: qui Verrium in epitomen redegit, nec rescare multa contentus, etiam Critici munus obeundo, judicium tulit, sæpe æquum, subinde iniquum. Sed, qui non optimè meritis est de Verrio, nactus est alium; qui deterius etiam de illo mereretur. Is fuit Paullus Diaconus; qui, temporibus Karoli Magni, ipsum etiam Festum redegit in compendium; hoc est, Verrium e vere majalem fecit, planèque eviravit. Sed bene est, quòd summus vir Antonius Augustinus, dum stilitibus judicandis Romæ operam daret, posteaque ex Alifano, & Herdenti episcopo, Tarracontensis factus Archiepiscopus, ipsius Festi fragmentum ex bibliotheca Farnesiana juris publici fecerit cum eruditis notis: posteaque cum longe doctissimis ob-

servationibus publicavit Iosephus Scaliger; etiam illa, ubi Paullum duntaxat haberemus. Nec frustrandus sua gloria Fulvius Vrsinus: qui Festi fragmentum longè accuratius postea cum Mso contulit: ac præterea alterum Festi fragmentum, quod Pomponii Latini quondam fuerat, adjecit. Farnesianum in litera M cœpit; in T desinit. Illud I arti item incipit in M; atque in V terminatur. De Festo hoc tale est Iosephi Scaligeri* iudicium: *Festo scriptorem utiliore lingua Latina non habet.*

* in præfat.
ad Festum.

13. §. *Nihil ad Festum Nonius: scriptor, quod mirum etiam Prisciano laudatus: at, si verum dicere licet, nec eruditio, nec iudicio laudabilis. Quo tamen carere nequicamus, propter... ta tot veterum fragmenta, quæ alibi non reperias. Sanè hoc nomine exsuperat, quicquid est veterum Grammaticorum.*

Omnium codicum Mssorum antiquissimus videtur ille è bibliotheca S. Victoris Parisiensis; & fortasse è quo Mssi cæteri sunt expressi. Eum imprimis codicem secutus maximus vir Iosias Mercerus in editione ea, quæ longè post se reliquit Hadriani Iunii, Dionysii Gothofredi, aliorumque industriam.

14. §. *Utilis etiam opera est, quam Isidorus, Hispanensis Ecclesie Episcopus Metropolitanus, præstitit in xx Originum libris.*

Quos ex optimis quibusque scriptoribus, plerisque etiam Ecclesiasticis, compilavit. Claruit mox à temporibus Mauriti Imperatoris, & Reccaredi, Hispaniæ regis. Castigatorem edidit Basilæ Bonaventura Vulcanius, præceptor meus: sed multo postea ex Mssis Codd. eminentiorem juris publici Parisiis † fecit Iacobus à Breul Monachus S. Germani à Pratis: qui &, unde pleraque omnia hausit, in notis suis exposuit.

† an. 1601.

15. §. *Ad ἐξηγῶν etiam pertinent Cornelius Fronto, Fulgentius Planciades, & alii:*

De quibus diximus libro I. de Arte Grammatica cap. v.

16. §. *Ἐξηγητικῶν etiam exornarunt multi è Græcis scriptoribus, & quidem, cum adhuc ea lingua obtineret.*

Sic, Photio teste in bibliotheca, scripsit Dorotheus $\omega\epsilon\iota \tau\epsilon \xi\iota\upsilon\alpha\varsigma$
ειρη-

είον μὲν λέξεων. Etiam ἀπὸ γλωσσῶν egit Pamphilus Alexandrinus, Grammaticus *Ἀελαίεσχος*, unus ex iis, quos exferibit Suidas. De iisdem egere, Simmius Rhodius, Amerias Macedo, Clitarchus, Philoxenus, & tot alii, memorati cū aliis, tum Athenæo, & Suidæ: à quo & *κττ* illi, è quibus sua congeffit, in vestibulo operis referuntur.

17. §. *Ex iis, qui supersunt, precipui sunt nominis Iulius Pollux, Harpocration, Hesychius, Suidas.*

Quorum Pollux Onomasticon suum Cæsari Commodo dicavit. Harpocration Valerius dictus, Rhetor Alexandrinus, *λεξιόν* decem Rhetorum reliquit. Ac vel hic est Harpocration ille, quem Veri imperatoris præceptorem fuisse Capitolinus scribit: vel is fuerit Ælius Harpocration Sophista; a quo & ipso Suidas ait actum esse de vocibus, quæ Rhetoribus ignotæ. Multa iisdem verbis tradidit, quibus Athenæus; ut vel hic Harpocrationem, vel is Athenæum exscripserit. Nempe æquales fuere, utcumque fortassis alter alteri supervixerit. Sanè & Athenæus claruit temporibus Antonini Philosphi, & L. Veri Imp. ac postea etiam vixisse, arguit, quòd libro *κττ* quædam nar. de Commodo Imperatore: idque eà libertate, ut ad Pertinacis etiam, ac Severi tempora pervenisse videatur. Hesychii *λεξιόν* Græcæ linguæ thesaurum ducebat præceptor in Græcis meus Bon. Vulcanius*. Qui & gentilem, non Christianam, fuisse, censet †. Mihi ille, quem gentilem fuisse Suidas putat, diversus ab hoc videtur. Sanè lexicæ scriptor tam multa admiscet è Scripturis, eorūque Græcis interpretibus, ut non aliud licet suspicari. Suidas minimum ante annos vixit quingentos: nempe temporibus Alexii Comneni. Imò, si idem est Suidas, ejus meminit Stephanus, sive Hermolaus Byzantius, qui Iustiniani Imperatoris temporibus in epitomen redegit, ante annos fuerit millenos. Hoc si placet, multa addiderint juniores; quomodo Calepinus toties recollectus varia à variis percepit incrementa. Nec è recentioribus suā laudem spoliandus Varinus Phavorinus Camers, episcopus Nucernus; qui lexicon suum, Joannis Lascaris etiam, & Scipionis Carteromachi verbis merito prædicatum, Julio de Medices Cardinali dicavit: ut, quam recens sit, non possit ignorari. Angelus Politianus Græco quodam epigrammate sic laudat, ut hominem Latinum (Camerinum enim ei patria, ut ajebam) dicat *ἀντιπαραεστὶς* & nunc ipsam sustinere, atque alere Græciam.

CAPVT VI.

DE EXEGETICE

vorum conjunctarum.

1. §. **H**Actenus de Exegetice vorum singularum. Superius verò dicebamus, quemadmodum Technice non in privis tantum vocibus occupatur, sed etiam in earum structura: ita & Exegeticen non solum vorum singularum vim exponere, sed simul conjunctarum. Atque ad hanc partem referendi, qui pro-verbiorum vim, & originem, enarrant. Quales olim multi fue-
re magni nominis: sed quorum scripta injuriâ temporum nobis deperierint.

In his Aristoteles fuit, cujus *προιμιῶν* librum memorat Diogenes Laërtius, atque alii. A Cephifodoro tamen, Isócratis discipulo, eoque Aristoteli iniquiori, reprehensum hoc nomine fuit, *ὡς ἔπεισας λόγῳ ἀξίον τὸ προίμιον ἀθεοῦσαι*: quasi non opere pretium fecisset coacervandis adagiis. Testis Athenæus lib. 1. Verum non eo minus magistri vestigiis institit Theophrastus: qui & ipse de Proverbiis scripsit; ut indicat Harpocration in *ἀρχὴ ἀνδρα δειννοσι*. Sed & idem factum ab altero Aristotelis auditore, Clearcho Solensi: ut scimus ex Athenæi *δειπνοσφ.* lib. 4, & 611. Faciliq̄ assentior Schotto, etiam apud Theocriti scholiasten, non valde antiquum, in idyll. v, nomen *Clearchi*, pro *Cleanthis*, reponi oportere. Ex Suida discere est, itidem proverbias collegisse Æschylum, Thætetum, Aristarchum, Demonem: cujus & liber de Proverbiis decimus quartus laudatur ab eo, qui voces Demosthenicas exposuit. Atque idem Suidas, & Lamprias in indice librorum Plutarchi, memorant Seleucum *ὀλίγον παρ' Ἀλεξανδρῶσι προίμιων* *.

Adhæc Didymi meminit Helladius in Chrestomathia apud Photium in bibliotheca. Imò ex eo, & Tharræo, sua se compilasse, agnoscit Zenobius. Atque idem, præter Æschylum, de quo dixi, celebrat quoque Mylonem *προιμιολογῶν*. Apud Stephanum in *τέλεια* etiam videas tractasse hoc argumento Apollonidem Nicenum. E Latinis veteribus non occurrit alius, præter L. Appulejum Madaurensem. Proverbiorum ejus librum secundum citat Sospater lib. 11.

* de prover-
biis apud
Alexandri-
nos.

2. §. *Eorum, qui ad tempora nostra perdurarunt, duo illi sunt antiquissimi; Zenodotus, sive potius Zenobius, & Diogenianus Heracleota: quorum uterque vixit temporibus Hadriani Caesaris.*

De amborum ætate testis Suidas. Priorem sæpius Zenodotum, rariùs Zenobium vocat Erasmus: nec de priori auctoritas deficit. Nam ipse prolegomenis in Chiliadas ait, sequi se Aristophanis scholiastem ἐν Νεφέλαις, ubi sic vocetur. Videtur interim præstare *Zenobii* appellatio; quando ita Suidas, & ipsius Zenobii codd. Addit Suidas, tribus libris sua exscripsisse ex Didymo, & Tarrhæo. Alter erat Diogenianus Heracleota, dubium, utrum ex Ponti, an aliâ Heracleâ. Operis *περὶ προφητιῶν* meminit quoque Suidas: ubi manifesto errore legitur, *περὶ πταυῶν*, & *περὶ πταυῶν* scripsisse. Nam sine dubio adfentiendum Andr. Schotto; qui posteriori loco *περὶ προφητιῶν* corrigat: quod opus hodieque extare dicebamus. Primus verò è codice Electoralis bibliothecæ Palatinæ, & altero V. C. L. Petri Pantini, publici juris fecit Andreas Schottus, vir non uno nomine præclare meritis de Rep. literaria. Ex hoc Diogeniano adagia se in lexicon suum transcripsisse, refert ipse Hefychius in præfatione, quæ est ad Eulogium sodalem.

3. §. *Huicce pari geminam Schottus proverbiorum appendicem addidit; è Vaticana unam bibliotheca, ex Suida alteram.*

Vidit priorem Erasmus: sed non satis liquet, cur eam *Plutarchi* vocet. Num dicemus, illam cum *Plutarchi* codicibus reperisse compactam: atque inde credidisse, vel Charonentis illius, vel junioris esse Plutarchi factum? Quicquid istius fuerit, saltem Plutarchi esse senioris opus nequit. Nam in Proverbiis numerat adag. LXXXIX, Σαβὰ ἐν Νεφέλαις, *Saul in Prophetis*. Deductum hoc adagium ex I, sive III Regum cap. x. Unde proverbium nemo peteret gentilis. Nec vel Lamprias ejus operis meminit Indice operum Plutarchi; nec Plutareho tribuit ante Erasmum quisquam.

4. §. *Supersunt & paramie Michaelis Apostolii: qui non nisi ante annos circiter ducentos vixit.*

Quippe familiaris Gemisti Plethonis, æqualis etiam Befflaronis, patriarchæ Niceni. Ac exstat quoque ejus panegyricus ad Fredericum III Imperatorem. Paræmias illius primus Basilicæ edidit Hervagius

anno

anno c10 10 xxxviii. Sed duplo auctius id opus prodiit postea curâ Petri Pantini, & Andreae Schotti.

5. §. *E Latinis, quos habemus, præcipuam meruit laudem Desiderius Erasmus.*

Cœpisse se ait hoc proverbiorum argumentum tractare anno c10 10. Atque ante obitum decies, & amplius, auctius semper auctiusque, divulgavit. Post eum multi alii hanc provinciam susceperunt. In his crudita emicat industria Hadriani Iunii Romani; qui Erasmo octo centurias, & dimidiam adjunxit. Proxima laus videtur Ioannis Alex. Brasificani, & Ioan. Vlprii. Sed omnes nihil attinet memorare: quando vulgo uno fere volumine cum Erasmi, & Iunii proverbii, excuditi solent.

6. §. *Præterquam verò, quòd proverbiorum notitia plurimum conferat ad melius intelligendos veteres scriptores; quæ res ad Grammaticen pertinet: etiam usus eorum ornatum adfert orationi; quâ parte inseruit arti Rhetoricæ.*

Vide Demetrium *Ἐπιπέριου*.

7. §. *Nec modò arti Rhetoricæ conducit; sed, quòd longè excellentius, etiam facultati Oratoricæ. Siquidem ea, ob antiquitatem, adferunt majestatem, & pondus quoddam, orationi, ad facile persuadendum.*

* cap. ult. ex vulgari distinctione: sive secundam illam Danieli Barbari, & Struonii, cap. 45. † innotuit.

Ideo Aristoteles quoque ea lib. 1. Rhetoricorum * inter argumenta ἀπειρα † reponit, velut illustre testimonii genus. Fabius quoque lib. v. cum exemplis conjungit, ac Deorum subjungit oraculis. Magnopere etiam vim eorum aperit; quòd, ut ibidem legas, *Non durissent æternum, nisi vera omnibus viderentur.*

8. §. *Multa adhuc proverbialia historiarum lucem præbent; uti ipsa vicissim ex historia capiunt lucem.*

Quod inde est, quia plerisque ab veteri historia sit origo. Quale illud, *Vetiora iis, quæ ad Sagram acciderunt. Ilant curæ Hippocliidi, &c.*

9. §. *Præcipua verò adagiolorum est utilitas, quòd magnam partem ad vitæ institutionem pertinent.*

Vsq̄

Vsq̄ue aded, ut Donatus, ac Diomedes, in adagio τὸ γνωμικὸν requirant; perperam quidem; luculentum interim argumento, sic plurimum contingere. Atque idem magni Aristotelis iudicium fuit; ut refert Synesius, Cyrenensis episcopus, in Encomio Calvitii * : Ἡ παροιμία σφόν.

Πῶς δ' ἔχῃ σφόν; καὶ ὧν ἀριστέλης φησίν, ἐπιπλαυῖς εἰσι φιλοσοφίας.
 ἐν τῷ μεγίσταις ἀνθρώπων φησὶς διπλοῦς ἐκκαταλείμματα πλεονάζει
 δὲ συνπιάν, καὶ δεξιότα. Παροιμία δὲ καὶ τῆς καὶ λόγῳ ἔχων ἀξίωμα
 ἔδθεν κατηνέχῃ φιλοσοφίας τῷ δεχαιότα, ὡς βόειον ἐπιβλέπειν αὐτῆ.
 Πάμπλου γὰρ οἱ πάλιν τῷ νῦν εἰς ἀλήθειαν εἰσεχώπερι. *Parvum quiddam sapiens est. Quidni enim? cum Aristoteles dicat, parvum veteris esse philosophia, magna humanarum rerum calamitate, perditae, reliquias quasdam, partim ob compendium, ac brevitatem, partim ob gratiam quandam, ac dexteritatem, perdurantes. Proverbium enim sermo est dignitatem habens, et philosophia, unde antiquitatem traxit, depremitam. Adco ut gravi ac torvo vultu eam intueatur. Veteres enim longè perspicaciores fueret in veritate cognoscendâ, quàm qui nunc sunt.*

CAPVT VII.

Ad puram dictionem comparandam non sufficere lectionem Grammaticorum: sed requiri, ut versemus, & imitemur bonos auctores: & quis ordo in iis servandus. Præterea quid de veteribus sentiendum, qui Grammaticorum curæ subjecerunt poetarum enarrationem, & iudicium de scriptoribus.

- I. §. **Q**uamquam verò purè loquendi disciplina solùm versetur circa artis præcepta, & verborum significationes: non propterea existimandum, solùm Grammaticis legendis perueniri ad puri sermonis laudem. Præterea enim diligenti lectione, & imitatione classicorum scriptorum, opus est.

Item ne quidem differenda horum lectio, usque dum multum in nobilibus illis technicis, & lexicographis, quos diximus, erimus versati: sed versandi sunt nobis, simulac facilioribus aliquot præceptis, & notitiâ vocum communiorum, fuerimus imbuti; sic ut jam balbutire Latine incipiamus. Vbi verò & longius paullo proveci erimus, tam demum addemus vetusti illos technicos, etymologos, & cæteros vocum explanatores, quod ex iis etiam causas discamus sermonis Latini.

2. §. *In legendis auctoribus planè ordo aliquis est servandus. Nempe à facilioribus incipiendum : ut sunt fabellæ Æsopicae, vel colloquia familiaria, aut desumpta ex historia sacra, ut ita cum linguae notitia simul pietas, ac boni mores imbibantur. Hinc legendi scriptores classici : quales è Latinis præcipuè sunt Cicero, Cæsar, Terentius :*

Scriptor, ut ad nomen ipsum alludamus, *terendus* adolescentiæ noctu, diùque.

3. §. *Hinc ad alios, atque alios, deveniendum ; idque eo ordine, ut ultimi legantur, qui plurimum ab felici Augusti ævo recesserint.*

Sed de hoc Latinorum scriptorum delectu accuratiùs diximus in Partitionibus Oratoriis *.

* lib. 4.
cap. 1. §. 61,
ac demercepti.

4. §. *Quod de ordine studiorum dicebamus in Latinis ; idem in Græcis habet locum. Quare neque hic ab amplis nobiliorum Grammaticorum commentariis veniendum ad auctores bonos : sed ab his ad Grammaticos illos. Inque auctoribus præmittendi faciliores.*

Vt, præter fabellas Æsopi, sunt faciliores dialogi Luciani, nihil moribus noxium habentes. Inde & Aristophanes addatur, & cætera Luciani : item Herodotus, & Xenophon ; Isocrates, & Demosthenes. Ab his ad alios gradum capeffemus.

5. §. *Olim verborum Græcorum doctrina initio ex Homero, & poetarum aliis, discebatur.*

Vnde apud Sextum Dionysio Thraci in præceptis Grammatices definitur hæc ars, *ἐμπειρία τῶν ποιητῶν, καὶ συγγραφεῶν, λεγούτων* experientia eorum, quæ dicuntur à poetis, ac scriptoribus. Vbi Ptolemæo Peripatetico displicet, quòd vocet *ἐμπειρίαν*. Atque idem improbat Asclepiades ; qui retinet definitionem Dionysii, exceptà voce *ἐμπειρίας*. Porro ex eo, quòd Dionysius, & Asclepiades, poetis opponant *τὰς συγγραφεῖς* ; rectè colligit Sextus, intelligi *τὰς καταλογάδων περὶ σαλευσάμενους*, eos, qui prosã scripsere. Nec multum abeunt Demetrius Chlorus, & alii ;

& alii; qui, ut Sextus ait, maluere dicere, esse eam *τέχνην τῆς ποιητικῆς* τε, καὶ τῆς κριτικῆς συνήθειαν λέξεων εἶδυσιν: *notitiam vocum, quæ apud poëtas sunt, quæque in communi usu.*

6. §. *Nunc satius est incipere ab illis, qui prosâ scripserunt. Nam communis loquendi forma, qualis ea est, quæ prosa dicitur, est fundamentum dictionis Poëticæ; quæ peculiâris lingua est, ac ferè figurata; ut per vulgarem illam debeat exponi. At prius necesse est intelligi poëtarum interpretes, quàm nos posse poëtas intelligere speremus. Olim autem dispar erat ratio; quia tum lingua Latina, ac Græca, erant vernacule, ut interpretum linguam noverint à pueritia.*

Quare, si rem accuratè inspiciamus, non alius nunc ordo est ineundus, ac olim. Nam ætatis solum, non ordinis est discrimen. Olim quippe linguam vulgarem à teneris discabant unguiculis; grandiusculi ad poëtas animum appellebant: nos grandiusculi acquirimus notitiam linguæ vulgaris, ac natu majores discimus poëtas.

7. §. *Ordinem hunc etiam natura comprobât. Prius enim est simpliciter loqui, quàm ornate; prius ornate, quàm metro.*

Triplex quippe est studium sermonis à natura nobis datum: loquendi emendatè, ornate, & modulatè. Vnde tres illæ artes, Grammaticæ, Rhetoricæ, Metricæ: quarum posterior priorem semper continet: quomodo in circulis circa centrum idem descriptis major semper continet minorem. Itaque à Grammaticæ ascendimus ad Rhetoricæ, quæ emendato sermoui adjungit ornatum: à Rhetoricæ ascendimus ad Versificatoriam. Sic liceat eam appellare, quæ sermoui emendato, comtoque, metrum superaddit.

8. §. *Nec assidua bonorum scriptorum lectio sufficit: sed etiam requiritur imitatio, secundum illud, Solus & artifices qui facit, usus erit.*

Cujusmodi ea imitatio esse debeat, jam plures tradidere: in his Sebastianus Foxius Morzilius Hispalentis libris duobus, quos de imitatione, seu de informandi styli ratione inscripsit. Atque hi non ad puram modò, sed ornatam etiam orationem, atque adeò planè oratoriam,

muniunt viam. Vide commentariolum nostrum de Imitatione oratoria, ac poetica, & veterum recitatione.

9. §. *Hæc doctrina de puro sermone bonam nobis primæ ætatis partem absunit. Quod olim non erat necesse: præsertim in Græciis: quia, ut diximus, linguam Græcam, quæ artes omnes, ac philosophia ipsa tradita est, penè cum lacte hauriebant.*

Eaque potissima est ratio, cur olim ad tantum fastigium pervenerint philosophi in Græcia. Nam bonos annos, quos in Latinæ, Græcæque, linguæ studio infumimus, illi mathesi, ac philosophiæ impendebant.

Q Via fatis ex his liquet, quæ requirantur purum ad sermonem comparandum: ab Grammaticæ jam ad proximas abitem disciplinas; nisi manum injicerent aliqui, qui latius, quàm nos fecimus, Grammaticos limites extenderunt. Hoc autem trifariam faciunt. Primum, quia per *Methodicæ* non solum intelligunt præcepta bene loquendi, sive puri sermonis: sed etiam de tropis, & schematibus: item de modulatione carminis. Sed cur ea, propriè si loqui velimus, non sint pars Grammaticæ; mox dicam, ubi ad artem Rhetoricam, & Metricam, fuerit devenum. Alterum est, quòd per *Exegeticæ* intelligunt non solum, quæ ad significationes vocum pertinent; sed enarrationem quoque scriptorum; præsertim poetarum. Sic Fabius lib. I. cap. IV: *Hæc professio brevissime in duas partes dividitur; rectè loquendi scientiam, & poetarum enarrationem.* Hanc sub alio etiam nomine alii subjiciunt Grammaticæ: ut ex Sexto Empirico mox videbimus. Opinio hæc inde orta est, quòd Grammatici poetas explicarent, & alios scriptores: poetarum verò, oratorum, historicorum scripta, referata sint multis ad rerum naturam, & alias scientias, pertinentibus. Verùm parum cogitarunt, Grammaticum non enarrare ista ex Grammaticis: sed aliis scientiis: eoque propriè ista pertinere ad alios; uti astrologicorum explanationem ad astrologum; medicarum rerum ad medicum; atque ita in cæteris: in quibus Grammaticus cæcutit; nisi idem alius sit scientis imbutus. Nempe Grammaticus, quatenus Grammaticus, solum judicium fert de iis, quæ ad verborum curam pertinent: vel, si per Grammaticum intelligatur *Φιλολογία*, de iis præterea, quæ ad historiam vel veram, vel fabularem referantur; vel inde dependent: ut si ex phrasi, historia, vel fabula, liqueat de loci emendatione; vel an liber, aut versus sit

fit genuinus. Sic igitur statuendum, distributionem Grammatices ab iis allatam, non esse petitam ex natura artis, sed professione artificum; qui temporibus veteribus etiam poetas enarrabant; non solum ope Grammatices; sed aliarum etiam scientiarum, quas sibi multo studio compararant. Tertium quoque est, in quo ab iis abeamus; uti quod Grammatices etiam partem faciant *νεκρωτων*: quam ita appellant, quia de omnibus scriptoribus, poetis precipue, iudicium ferat. Atque hanc sententiam etiam adducit Sextus Empiricus: sed aliter nuncupat. Locus est adversus Grammaticos cap. IV: ubi cum primam Grammatices partem fecisset *πραγματων*, sive *artificiosam*; alteram *ιστηρων*; tertiam nominat *ιδιαιτερον*, sive *magis propriam*. Eamque ait exponere difficulta omnia in poetis, & aliis scriptoribus: item germana distinguere ab adulterinis. De poetarum enarratione quod ait, satis excussumus, cum de *εξηγηταις* diceremus. Ad iudicium quod attinet de scriptis, aut versibus genuinis; sunt quidem aliqua in isto etiam Grammatici partes; ut si ex impura dictione colligat, aliquid non esse germanum: item partes sunt philologi, ut si de eo statuat ex *απιστοιαις*, vel quia scriptor meminerit illorum, qui longe post vixerint: sed majores partes sunt ejus, qui *μαθητικων* profiteatur: qualis ex mathesi quoque iudicium faciet: maxime vero, si quis praeterea philosophiam, medicinam, jurisprudentiam, animo sit complexus. Nam & poeta, atque alii, etiam admiscere, vel tangere quaedam solent, ex penitioni philosophia, & ex stolonibus, deprompta. Atque haec satis ostendunt, alios esse Criticos, alios Grammaticos: quod etiam Cratetis iudicium fuit; ut Sextus Empiricus ait adversus Grammaticos cap. III. Vide & sub eundem de isto differentem cap. XIII. Pluribusque hoc ostendam, cum de Philosophiae stolonibus disseram.

CAPUT VIII.

DE ARTE RHETORICA.

1. §. **H**abemus de puritate: nunc videamus de cura ornatus; circa quem ars Rhetorice versatur.

Nec de nihilo putandum, quod *artem* potius dicam, quam *facultatem*; cum plurimum haec distent. Ars Rhetorice solum agit de interno sermonis ornatu: non item de externo; cuiusmodi est a pronuntiatione, sive actione idonea. Ac multo minus tractat de inventione argumentorum ad persuadendum aptorum; vel de eorum *οργανωσει*, sive

dispositione. At univēsa istæ complectitur facultas Rhetoricæ, sive Oratoria, quæ & Eloquentia dicitur. Tam grande discrimen proficitur à materia, & sine diverso. Omnis materies quodammodo est capax ornatus: qui hoc unum præstat, ut quid suavius accidat ad aures. Hoc locum quoque habet in epistola familiari de prædioli ubertate, & elegantia, de villici fuga, in nuncio de morte conjugis, vel fratris, vel ludis in urbe propediem futuris: item de siderum natura, vel animalium in urbe propediem futuris: item de siderum natura, vel animalium, aliisque hujuscemodi. At Oratoria facultas propriè regnat in senatu, vel judiciis, vel ad populum: inque judiciis agitur de justo, & injusto; in deliberationibus de honesto, & turpi; utili, & inutili. Unde Oratores non tam prodeunt ex Rhetorum Gymnasiis, quàm Philosophorum spatiis: ut Cicero etiam in Oratore testatur. Idem ex eo cognoscimus, quòd Cicero, & alii, Oratoriam definiunt scientiam prudenter, copiosè, ornateque dicendi. Ut omnino ad prudentiam politicam pertineat. Hæc enim partim in actione, partim in oratione civili, attenditur: quemadmodum plenius explicabitur, cum de philosophia practica, & variis studiis ex ea prognatis, diceretur.

2. §. *Partes artis Rhetoricæ sunt due. Prior tradit generalia Elocutionis præcepta, non habitâ ratione materiæ, vel characteris. Estque hæc partim de compositione, partim dignitate. Compositio vel est de junctura, sive literarum concursu: vel de periodo, ac numero. Dignitas est de tropis, & schematibus. Pars Rhetoricæ altera continet præcepta specialia pro diversitate materiæ, ac characteris.*

Quemadmodum in domo exstruendâ partim ad ea attenditur, quæ eam firmiorem reddant, partim quæ elegantiorē: ita in oratione condendâ studemus, ut ea sit tum pura, tum venusta & elegans. Sed conditor orationis prius præstat, quatenus est Grammaticus: posteriùs, quatenus idem est Rhetor. Vtunque enim sint diversa artificia, in eodem tamen artifice concurrunt. Hæc venustas observatur, tum in compositione; quæ juncturam, periodum, & numerum comprehendit: tum dignitate; quæ tropos, & schemata adsumit. Interim singula horum variare debent pro argumento, & genio cujusque. Unde varius character; tenuis, medius, ac sublimis. Eaque specialis doctrina quasi Colophonem imponit arti Rhetoricæ.

3. §. *De elocutione, sive ornatu, præcipua Gorgiæ, & aliorum Sophistarum, cura esse solet.*

Imò & Isocrates hac parte erat nimis anxius. Itaque ut fucatam, & calamistris inustam, meretrici similem dicebat Cæsar Scaliger: qui Platoniam dictionem matronæ gravi, ac decoræ: Aristotelicam virgini honestæ conferebat.

4. §. *Scriptores de Elocutione exstant complures. Pauca, sed bona, tradidit Aristoteles in Rhetoricorum tertio. Longè verò accuratius, ac fustius, de ea tractarunt juniores. Ex iis supersunt, Dionysius Halicarnassensis in Criticis, ac Rhetoricis; Hermogenes ὁ ἰδεῶν; Demetrius Alexandrinus, qui vulgò Phalereus; Longinus ὁ ὕψους. Item è Latinis, Tullius, Rutilius Lupus, Quinctilianus, Aquila Romanus, Iulius Rufinianus, Ruffinus.*

De hisce abunde diximus lib. de natura Rhetorices, & Rhetoribus antiquis.

5. §. *Plerique Grammatici veteres hanc ornandæ dictionis curam magni ex parte sibi vindicarunt. It qui de tropis, & schematibus, egerint in Grammaticis Institutionibus.*

Factum hoc à Charifio lib. II, Diomede lib. II, item Donato; ut mittam juniorum non paucos.

6. §. *Ac de tropis quidem nolim cum iis serram recipere. Quippe Grammatici est interpretari significationes verborum. At hoc accuratè fieri nequit, nisi doceatur, quæ propria, ac princeps fuerit significatio; quæ aliena: & qua de causa in aliena sumatur: causæ verò istæ pro natura troporum variant.*

Siquidem vel in alienam significationem vox transfertur ob similitudinem; ut in metaphora fit: vel ob vinculum non essentialè quidem, attamen quale est rei, & ejus, quod rei inest, vel adest: quemadmodum ubi unum est causa externa, alterum effectum; vel unum est subiectum, alterum adjunctum; cujusmodi permutat metonymia: vel ob nexum ἑστρωθῆ *; sicuti quando unum est totum, alterum pars; qualium ^{* essentialium.} significationem invertit synecdoche. Hæc in significationibus vocabulorum

nec *metrum*, sed *rhythmus* vocatur. Quæ duo quomodo differant, exposui lib. IV Instit. Orat. cap. IV, sect. II.

2. §. *Quemadmodum verò plerique ex Grammaticis antiquis sibi vindicarunt artem Rhetoricam : ita & nonnulli putarunt, Grammatices partem esse rationem condendi carminis.*

Hinc Seneca epist. LXXXVIIII : *Grammaticus circa curam sermonis versatur ; & si Latinus vagari vult, circa historias ; jam, ut latissime fines suos proferat, circa carmina.* Mox etiam tria hæc conjungit, verborum diligentiam ; historiarum, fabularumque notitiam ; & legem, five modificationem versuum. Et Diomedes quidem, ex tribus rei Grammaticæ libris, tertium poeticæ impendit. Pluresque alios mox referemus.

3. §. *Nôstra verò hæc sententia est, licere adversus Grammaticum lineam poscere, si proficatur, non alia tradere se velle, quam illa suæ artis, atque interca doceat artem metricam. Si enim Grammatici solum fuerit explicare, tum quid unaqueque vox significet ; tum vocum ἀναλογίαν, & ἀνωμαλίαν, & quæ alia pertinent ad præcepta puri sermonis : Metrica ars statui nequit Grammatices pars ; cum aliud sit purè, aliud ornatè, aliud metricè loqui.*

Interim, ne videamur λογιστῶν ; agnoscimus lubentes, Metricam etiam dici posse Grammaticæ partem ; si cum Seneca, Fabio, & veterum aliis, eo nomine intelligimus Philologiam. Hæc enim præter purè loquendi peritiam, ulteriorem etiam styli curam comprehendit : eam nempe, quam arti rhetoricæ, ac metricæ, debemus. Imo & historiam, tum veram, tum fabularem, suo ambitu complectitur. Denique, tam latè ab antiquis sumi solet, ut Grammatices, sive Philologiæ partem facerent Criticæ, scientiarum omnium difficillimam : ut quæ de cunctis scriptoribus, præcipue poetis, judicium promittat ; neque id univèrsè modò, sed etiam de singulis, quæ, in his legendis, videntur in controversiam. Quæ de isto sententia sit nôstra, jam antea exposuimus.

4. *Metricæ artis utilitas est, quòd, quæ int. oblectantur numeris, & quasi claudantur, ea tum majori legantur voluptate, atque audiuntur, tum diutius retineantur.*

Sanè oracula, & salubria vitæ præcepta, non aliâ de causâ numeris includere; quàm quia & suaviùs, & altiùs, in pectus descenderent.

5. §. *Partes artis metricæ sunt duæ: una communis, sive eorum, quæ omni metro competunt: altera propria, sive illorum, quæ certi sunt metri.*

In priori partim agitur de pedibus, unde metrum constat: partim de metri definitione, & quomodo à rhythmo distinguatur: partim de metri affectionibus; ut sunt tres istæ; cæsura, quales triemimeris, penthemimeris, &c. *καθλιξις*, sive depositio, cujus ratione versus dicitur acatalecticus, catalecticus, &c. dimentio, quæ per *μενοπιδίαν* fit, vel *διπιδίαν*. Altera pars distinctè agit, tum de unius generis versibus; uti de carmine heroico, jambico, trochaico, choriambico, ac cæteris: tum de carmine ex diversis metris composito, & vario ejus discrimine pro colis, & strophis.

6. §. *Metrorum non unus est inventor; sed pro metrorum varietate sunt alii, atque alii.*

Heroico nihil antiquius apud Græcos. Hoc invenisse creditur Phænothea, una ex Apollinis vatibus: quæ sub Abante Argivo, vel Acrio, vixisse dicitur. Iambum, ut aiunt, Ananias reperit, perfecit Archilochus Parius. Quis auctor sit Pherecratii, Archilochii, Anacreontei, Sapphici, Phalæcii, Glyconii, Asclepiadei, Alcmanii, ipsâ appellatione indicari videtur. Credibile tamen est nomen interdum datum, non ab auctore; sed eo, qui præcipuè illud nobilitavit.

7. §. *Ex Græcis, artis metricæ scriptoribus, præcipua est laus Hephæstionis.*

Sub Hadriano Imper. claruit, & cum Scauro, ac Harpocracione, inter Veri Imper. præceptores reponitur à Capitolino.

8. §. *Ex Latinis hanc artem suavisissimis versiculis constrinxit Terentianus Maurus, Syenes in Ægypto præfectus. Prorsû de eâdem egere, Diomedes libro IV, duo Marii, Victorinus, & Plotius, Servius in Centum metris ad Albinum. Adhæc Cæsius Bassus, & Atilius Fortunatianus.*

Vt Censorium præteream, vel quisquis ille fragmenti à Carrione editi cum Censorio auctor. Sed & Priscianus tractavit de metris Comicis; ac particulatim de Terentianis Rufinus. Atque hæcenus de sermonis puritate, ornatu, metro: in quibus primam Philologiæ partem versari dicebamus.

CAPUT X.

De Philologiæ parte altera, quæ Historice dicitur: ac primum de ejus divisione in Geographiam, Chronographiam, Genealogiam, & Historiam propriè dictam.

1. §. **A**ltera Philologiæ cura est enarratio historiarum. Unde *ca.* Historice dicitur. *Propriè autem historia est res gestæ expositio. Sed laxius nunc eo nomine etiam antiquitates, ritus, ac jus antiquum, intelligimus. Nempe eo, quòd hæc, etsi diversa sint, ætissimo tamen vinculo cohæcant. Quin & fabulæ eo nomine continentur.*

De hac Philo *ἡ δὲ εἰς περὶ παιδείας συνείδησις Γραμματικὴ ἱστορίας καὶ περὶ τῆς καὶ συζευχθεῖσιν ἀναδιδαχασί, νότον ἢ πολυμάθειαν ἐργάσται.* *Grammatica historias, quæ apud poetas, & alios scriptores sunt, enarrans, variam eruditionem conferet.* Videmus ut non ἀπλῶς Historias dicat, sed addat, quæ leguntur apud Poetas, & alios scriptores; ex quibus Historici καὶ ἐξοχῶν συζηταῖς dicuntur. Quò satis indicat, se *Historiæ* nomine non veras modò, sed etiam fabulosas narrationes complecti. Quod pluribus mox explicabimus.

2. §. *Studium hoc antiquitate etiam commendatur. Nec enim historià Mosaicà scriptum ullum vetustius est.*

Vt valde erret Plinius lib. VII cap. LVI; ubi historiam ait à Cadmo Milesio inventam. Nam Cadmus ille, ut paullò junior Orpheo fuerit, quod apud Suidam legere est; tamen sic quoque pene seculis tribus distet à Mose. Revera autem vixit paullò ante expeditionem Persarum in Græciam; ut testis est Flavius Iosephus priori contra Apionem libro. Ita ut Cadmus, qui antiquissimus est Græcorum Historicus, sit nongentis annis recentior Mose.

3. §. *Materia historia est quadruplex. Nam vel est locorum, vel temporum, vel generis, vel actionum. De locis est Geographia; de temporibus, Chronographia; de genere, seu stirpibus, Genealogice. Suntque hæ tres quasi faces historiae de actionibus: quæ quartum obtinet locum; ac præcipue nomen Historiæ meretur.*

Præit ad hanc divisionem quadripartitam Afclepiades apud Sextum Empiricum. Vbi historiam ait veritari circa personas, actiones, loca, tempora: personas verò esse divinas, humanas, heròicas. Ac convenit * lib. 4 de Varro *, cum omnia vocabula referri ait, ad quatuor has classes; corpus, actiones, locum, tempus. Sed omnium apertissime Eustathius, Thessalonicensis Episcopus, commentario suo in Dyonyfium de situ orbis. Vbi historiam dividit in τὸ τοπικόν, χρονικόν, γενεαλογικόν, ἢ περσματικόν. Propriè autem historia est, quæ τὸ περσματικόν exponit. Ejus verò quasi oculi, aut faces, sunt γενεαλογία, γεωγραφία, & χρονολογία.

CAPVT XI.

De Geographia, ac ejus origine, & usu; deque veteribus Geographis, tum Græcis, tum Latinis.

1. §. **G**eographia describit, tum Oceanum, ac maria; tum continentes, insulas, ac peninsulas.

Nimirum agit de tota sphaera terrestri: eoque non modò terrarum situm depingit, quæ propriè sit γεωγραφία, ut vocabulum indicat: sed etiam aquarum, quæ dicitur ὕδρογραφία.

2. §. *Continet γεωγραφία χωρογραφίαν, ἔν περρογραφίαν: quæ illa regionem quampiam, hæc aliquem locum ob oculos ponit.*

Sic χωρογραφία fit, si exponas situm Græciæ: at περρογραφία fuerit, si describas Tempe Thessala.

3. §. *Estque geographia mista ex historia naturali, ἔν civili.*

Nam ut loca à natura, ita oppida sunt ab hominibus.

4. §. *Vt geometria cœpit à geographia: ita hæc à geodesia: quæ primordia sua Aegyptiis debet.*

Quippe hi terris à Nilo irrigatis, terminisque postea alluvione turbatis, de agrorum finibus, ac limitibus constituendis, agere cœperunt. Id fieri non potuit sine mensuratione terræ: unde nomen γεωμετρίας. Vt γεωδαισις a divisione ejus, quæ fit limitibus agrorum cuique assignatis.

5. §. *Tanta verò est geographiæ necessitas, ut sine ea nec scriptores sacri, nec externi, possint intelligi.*

Nam quis locorum ignorans intelligat peregrinationes patriarcharum in Genesi descriptas? aut populi Itacitici pugnas cum gentibus vicinis? aut minas Isææe interminantis excidium Babylonis, Aisyriis, Moabitibus, Ammonitis, Syris, Idumæis, Tyris? aut de Christo in Nazareth concepto, in Bethlehém nato, in Capernaum habitante, Lazarum suscitante in Bethania, filium viduæ in Nain, ac tot Palestinæ locis concionante, & miraculis suam confirmante doctrinam, tandem Hierosolyms crucifixo in monte Calvarie, e monte Olivarum adscendente in cœlos? aut peregrinationem Pauli in Actis memoratam? aut in Ecclesiæ historia Sanctorum Patrum vitas ac martyria, & de conciliis habitis tam variis terrarum locis? Quodque primum à Belo in Chaldaea Babylone dicitur imperatum, à Nino in Ninive urbe, quæ Ninive dicitur Hebræis: postea in Media Ecbatans: hinc Persepoli in Persia? aut cum dicitur Persas Hellepontum junxisse ponte, Athon perfoliisse, pugnasse cum Græcis ad Thermopylas, in campis Marathonis, ad Salaminem, Mycalen, Plateas? Ac par ratio de Aeneæ, & Ulyssis peregrinatione: de expeditione Alexandri Magni: de armis à Romanis per tot regiones circumlatis. Mitto cetera; quæ omnia refert longum foret.

6. §. *Homeri ætate quasi incunabula Geographiæ fuerunt.*

Valde intantum, pro illis temporibus, fuisse intelligentem Geographiæ, partim Hipparchi, & aliorum auctoritate, partim perspicuis argumentis, comprobatur Straboni libro 1.

7. §. *Primi, qui Geographiam post Homerum attigere, philosophi fuerunt; ut Anaximander Milesius, ejusque crevis Hecateus:*

item Democritus, Eudoxus, Ephorus, Dicaearchus, aliique complures: & his ætate posteriores, Eratosthenes, Polybius, Posidonius, philosophi & ipsi.

Dicam de singulis, & ratione temporis habitâ, alios interferam, non dum memoratos nobis. Ut auctor est Strabo, initio Geographicorum, post Homerum primi hanc scientiam excoluere Anaximander Milesius, Thaletis discipulus; & civis ejus Hecateus; ut idem postea refert ex Eratosthene. Atque addit, primum fuisse hunc Anaximandrum, qui Geographicam ediderit tabulam. Vnde de eodem sic Laërtius, ἦν, καὶ θαλάσσιον περιμετρὸν πᾶν τὸ ἐρηάει· primus terræ, marisque, circuitum descripsit. Claruit iis temporibus, quibus Romæ regnabat Servius Tullius. Anno secundo Olympiadis LVIII annum agebat LXIV; ut ex Apollodori Athenientis Chronicis ab Laërtio proditum est. Hecateus Milesius illustre sibi nomen paravit περιπέτῃ Ἀσίæ, & Europæ; quarum meminit Athenæus: Libyæ item Stephano memoratæ. Rufi Avieni ætate etiamnum existisse, arguit, quod dicat, se eum sequi in descriptione oræ maritimæ.

Temporibus Xerxis, Artaxerxis Longimani, ac deinceps, Democritus Milesius magnum nomen peperit variis monumentis: in quibus & Κοσμογραφία fuit, teste Laërtio.

Regnante Artaxerxe, cui Μνήμων & cognomen, Eudoxus reliquit τῆς γῆς περιόδον, Athenæo, & aliis, crebrò laudatam.

Proximè post eum, inter Geographicos, etiam à Strabone, Ephorus reponitur. Is multa ad temporum situm pertinentia inspererat illis xxx libris, quibus septingentorum, & quinquaginta annorum historiam de gestis, tam barbarorum, quàm Græcorum, complexus erat. Non tamen magnam ad eò peritiam studii habuisse Geographici, legere est apud Diodorum Siculum, & Flavium Iosephum: quorum ille inscitiam de Ægypto, alter de Iberis arguit. Isocratis fuit discipulus; ut claruerit sub Artaxerxe Ocho, & deinceps.

Darii Codomanni, & Alexandri Magni temporibus claruit Seylax Caryandensis: cuius superest τῆς περιόδου, sive περιπέτῃς. Illo opere non solum agit de illis intra columnas Herculis; ut ex vulgatis Suidæ codd. aliquis possit existimare; sed etiam extra eas. Eum multis locis emendavit, Notisque illustravit, filius meus Isaac Vossius. Eum, ti voles, adi.

Dicaearchus Messenius, Aristotelis discipulus, Theophrasto inscripsit libros tres de populis Græciæ, & moribus, ac civitatibus. Hodieque inde

inde quædam superfunt. Firmat & Suidas; qui scripſiſſe ait κατὰ μέγεθος
 σιν ἢ ἐν Πελοποννήσῳ ὄρων *. Neque hoc illi usque adeo operosum; quia,
 ut Plinius ait lib. 11, cap. LXV, *Regum curâ mones permensis fuit.*

* *dimensio-
 nes montium
 in Pelopon-
 neso.*

Temporibus Ptolomæi Philadelphî fuit Pytheas Massiliensis; qui
 condidit opus de ambitu terræ.

Item Hanno Carthaginensis; qui olim Periplum Africæ Punicâ con-
 signavit linguâ. Ea Græcè reddita penduravit.

Temporibus Ptolomæi Evergetæ claruit βιβλῆ illud eruditorum Era-
 tostheneſis Cyrenæus: qui inter alia γεωγραφίαν condidit; inque eam
 etiam Timosthenis, paullo se antiquioris, librum de portibus tranſtulit.

Polybius †, cui inter geographos, post Eratosthenem, à Strabone da-
 tur locus, non quidem de geographia libros scripſit: ex his tamen, quæ
 in historiarum opere admiscet, abunde videmus, quantum huic studio
 operæ dederit. Claruit temporibus Ptolomæi Philometoris.

† *Vide de eo
 Strabonem
 lib. 1, c.
 xvii.*

Artemidorus Ephesius, qui XI libb. periplum orbis complexus,
 temporibus fuit Ptolomæi Lathyri: ut quem Olympiade c. LXIX flo-
 ruisse, in βιβλῆ sua dicat Marcianus Heracleota, scriptor temporis
 incerti; sed Stephano etiam in Ethnicis memoratus. Hujus Marciani
 βιβλῆσιν carmine scriptum jambico primus edidit David Hefchælius:
 uti & ejusdem βιβλῆσιν maris, tum Eoi, tum Occidentalis; atque in-
 sularum etiam, quæ eo continentur.

Polybio subdit idem Strabo Posidonium. Credo, is Apameensis
 fuit, quem Cicero Rhodi audivit; ut tempore ejusdem Lathyri, imò
 & Auletæ, vixerit. Movet, quòd Strabo recenset philosophos, geogra-
 phiæ peritos. At hic in philosophia Stoica excelluit; ut ex Athenæo,
 & Suida, constat. Adde quòd Polybio proxime subjungitur. At Apa-
 meensis hic historiam suam, quæ libris constabat 111, inde est exorsus,
 ubi desit Polybius: quemadmodum ex Suida scimus. Hoc si non est,
 fuerit Potidonius Olbiopolita: quem idem Grammaticus tradit histo-
 rica, ac geographica varia, reliquisse. Nam præter Atticam historiam,
 condidit Libyca lib. XI, atque egit de regione Tyria, item de Oceano,
 & terris illi vicinis.

Sub Augusto, vel non multo post, claruit Indorus Characenus. Par-
 thiam descripsit; unde αἰμας Παρθίας primus edidit Hefchælius.
 Patria ei Charax; non urbs ejus nominis, quæ in Taunica Cherſoneſo,
 secundum Ptolomæum: sed quam idem in Parthia agnoscit. Parthia
 igitur fuit; ut optime potuerit Parthiam describere. Meminit existi
 Tiridatis, Parthorum regis. Nam ubi Hefchælius edidit Εὐρωδάτης, in
 Regio Parthienti codice est ἢ Τυριδάτης. Vnde ætatem cognoscimus.

Par-

Præsertim cum Plinio toties memoretur. Vt eo antiquiorem esse, necesse sit.

7. §. Sed præcipuè jurabunt, qui post hos vixere; Strabo Amasenus, & Claudius Ptolemæus; paulloque Strabone antiquior Dionysius Ἐλευθέρης, in quem utilis existat commentarius Eustathii, Thessalonicensis Episcopi. Præclare etiam Arrianus Nicomedensis condidit gemini maris periplum. Docebit etiam non pauca Stephanus, sive Hermolav Byzantius in Ethnicis.

Ætatem Dionysii ejus, cujus Ἐλευθέρου cum Eustathii Thessalonicensis commentario habemus, indicat, quod ab Cæsare Augusto, in Parthos, & Arabas ituro, in Armeniam fuerit præmissus; teste Plinio lib. VI. cap. XXVII. At satis prædicari nequit doctrina, & industria Strabonis Amaseni, scriptoris gravissimi; quem Stratonem vocari debere, perperam in Peripateticis suis Discussionibus contendit Franciscus Patricius. Nec inutile sit jungere Græcam ejus epitomen. Arrianus Nicomedensis Epicteti discipulus fuit, ac ponti Euxini, & maris Erythrei periplum dicavit Cæsari Hadriano. Nec satis quis laudavit operam Claudii Ptolemæi; quem in geographicis divissimum, ac sapientissimum virum appellat Heraclæota Marcianus initio peripli. Fuit Ptolemæus temporibus Marci Aurelii Imperatoris. Hermolav Byzantius redegit in compendium Stephani opus de populis, & civitatibus; atque id dicavit Justiniano Imperatori.

Sub Constantino Duca, uxore Eudoxia, Romano Diogene, & Michaële Duca, claruit Michaël Pfellus: ejus de terra situ, figura, & magnitudine, opusculum Msum est in bibliothecis Clarissimorum Virorum, Jacobi Sirmondi, & Patricii Inni.

Extremis Græcorum Imperatorum temporibus fuit Georgius Gemistus, Bessarionis, & Michaëlis Apostoli æqualis. Ex Geographicis ejus laboribus superest in Regia Parisiensi bibliotheca emendatio aliquot errorum Strabonis. In bibliotheca item Oxoniensi descriptio Græciæ, uti & Peloponnesi: hæc ex Ptolemæo; illa ex Strabone; ut non multum juvare eum possit, qui jam fontes adierit.

Præter istos alii etiam non pauci inediti adservantur in bibliothecis publicis, ac privatis. In his etiam est Agathemerii Orthonis hypotyposis Geographiæ: quam, inter alios hujus argumenti scriptores, filius Isaacus Vossius juris faciet publici. De Græcis hæctenus.

8. §. *E Latinis præstantissimi sunt Pomponius Mela, & Plinius Secundus.*

Cicero ad Att. lib. II epist. VI refert, se aliquando meditatam esse opus Geographicum. Nec deperisse propterea putandum. Nam addit ipse, se postea difficultate deterritum. Ex iis igitur, quos habemus, antiquissimi sunt Mela, & Plinius: quorum ille Claudii Cæsaris, hic Vespasiani temporibus floruit.

9. §. *His adde C. Iulium Solinum:*

Qui prius inscripserat opus suum, *Collectanea rerum memorabilium*: unde à veteribus sæpe adducitur *Solinus in Collectaneis*, vel *in Memorabilibus*. Sed secundæ editioni hunc titulum fecit: *C. Iulii Solini Polyhistor ab ipso editus, & recognitus*. Unde & à Prisciano *Solinus in Polyhistoræ* citatur. Et si verò accuratè, quando vixerit, dicere non possumus: non multo tamen Plinio junior fuit. At eos valde ratio fugit, qui non è Plinio Solinum; sed Plinium è Solino, pleraque exscripsisse arbitrantur. Quos eo etiam maximus Salmasius * refellit, quòd Plinius † quidem sic scribat: *Proximo bello, quod cum Ocenibus gessere intus Vespasiani imperatoris*: apud Solinum † verò sit: *Vespasiano principe, bello, quod cum Ocenibus gestum*. Videmus, ut Plinius *proximum* dicat, quia verè proximum erat, cum ea Plinius commentaretur: at Solinus, quia posterior, necesse habuit vocabulum *proximus* omittere.

10. §. *Iunge his, quæ Tibius Sequester ad Virgilianum filium scripsit de nominibus fluminum, fontium, lacuum, nemorum, paludum, & gentium; quæ poetis memorantur.*

Primus Romæ edidit Mazochius, inde Venetiis Aldus. Postea ex duobus Mssis emendavit Iosias Simlerus. Plurimum huic scriptori debet Ioannes Boecacius: qui ante annos circiter trecentos libellam & ipse reliquit, hæc inscriptione *: *Ioannis Boecacii de Certaldo de nominibus, sylvæ, fontibus, lacubus, fluminibus, stagnis, seu paludibus, de nominibus maris*. Nec inutile sit eos scriptores conferre. Cum verò passim exscribat Vibium; mirum sane ejus nullquam mentionem facere. Tantum enim signat his verbis: *secundum quosdam, quidam, ut plucet aliquibus, alii vero dicunt, ut quidam dicunt*. Ut merito hæc parte candorem viri requiramus. Vitiosis codicibus decepti sunt, qui *Equestrem* vocant; ut Vincentius Mirabeila Syracusanus †. At rectè *Vibium Sequestrem* nuncupat Janus Parrhasius ad Claudianum lib. II †.

* Excerpta
Solinus in
part. 183.
lib. 6.
Hinc. 10.
cap. 5.
lib. 12.
ex. 10.
Videtur. 10.
Videtur. 10.
Videtur. 10.

* de Vitis.
an. 1534.

† de Vitis.
an. 1534.
an. 1539.

11. §. *Item adde Martianum Capellam, & Isidorum Hispalensem.*

Illum lib. VI de nuptiis Philologiæ: hunc Originum lib. XII, XIV, XV. Martianum primum in lucem protraxit Thadæus Vgoletus Italus: pluraque de eo dixi lib. III de Historicis Latinis: ubi de eo actum, propter æographica, quæ omnigenæ historiæ pars sunt. De Isidoro autem Hispalensi vidimus ejusdem operis lib. II. cap. XXV.

12. §. *Mitto de interpretibus Latinis Dionysianæ & Avienensis; quales Festus Avienus, & Priscianus Caesariensis.*

Quorum prior Macrobio æqualis fuit; alter Cassiodoro: ut toto seculo dissent. Sed Avienus præterea jambis dedit oræ maritimæ descriptionem. Verum superest tantummodo fragmentum à Gadibus Malfiliam usque.

13. §. *Præterea conducit Provinciæ Romanarum libellus.*

Quem per Oporinum, Basileensem typographum, anno MDLXII Antonius Schonhovius Belga primus in lucem dedit, ac Eutropio, & Notitiæ Imperii, subjunxit. At annis prope L post ex membranis Caroli Langii, (quem Belgarum doctissimum Lipsius dicebat) auctius, & an. 1600. emendatius, Coloniz edendum curavit Andreas Schottus*, & Antonii Itinerario subjecit.

14. §. *Adhuc utilis Notitia utriusque Imperii.*

Sive libelli duo, qui continent dignitates, administrationisque, tam civiles, quàm militares, in Oriente pariter, & Occidente. Valde eos fallit opinio, qui auctorem putarunt Monachum Fuldentem. Multa enim ostendunt, scriptos esse temporibus Theodosii junioris: imò nec Alciatus dubitat in Parergis † suis vocare, *Breviarium Theodosii Junioris*. Ambiguum, utrum ex libris, an ingenio. Primus, Cassandri hortatu, Antonius Schonhovius cum Eutropio edi curavit ab Oporino; ac provinciæ Romanarum libellum, de quo dixi, à se integritati restitutum, adjecit. Postea hanc Imperii Notitiam cum duobus Mssis contulit, ac multò emendatius edidit, uberrimo etiam commentario illustravit, Guidus Pancirolus I. C. & in Patavino Gymnasio, dum viveret, Juris interpres,

15. §. *Nec inutilis liber B. Hieronymo tributus, qui inscribitur de locis Sanctis.*

Nec tamen esse Sancti illius Patris, arguit, quòd, ubi de Smyrna agitur, hæc verba legere sit: *Hieronymus in libris Hebræorum nomina ponit Smyrnæ, & interpretatur Amaram.* Dubitat igitur de eo Erasmus: rejicit verò Sixtus Senensis Sanctæ Bibliothecæ lib. IV, verbo, *Hieronymus*; & Marianus Victorius in argumento, quod præmitte tractatu de Act. Apost. item Tomiellus in Annalibus ad annum mundi, M M CXXI*. Bedæ potius fuerit, in cujus libris invenias.

16. §. *Ad Geographiam etiam pertinent Itineraria: ut illud Antonino Augusto adscriptum; sive id sit Iulii Oratoris, sive Æthici Istri.*

In nonnullis inscribitur Antonio Augusto; quo nomine quidam est inter Γεωγραφικῶν scriptores. In codice alio, ex bibliotheca S. Galli, dicitur Antonii Augustalis. Iulio Oratori in aliis tribuitur libris; in quibus exaratum: *Iulio, Oratori utriusque artis.* Puto, signari *Ἰουλιῶ & Ἰωνίου*, ut Agathas Scholasticus in Epigrammatis appellat: videlicet & illam, quæ proprie magis Oratoria; & alteram, quæ Poëtica dicitur. In codice Thuanæo hæc ad calcem operis sunt adjecta: *Hæc omnia in descriptione recta Orthographiæ transiit, publicæ rei consulens, Iulius Honorius, magister peritus, atque, sine aliquâ dubitatione, doctissimus. Ius nomine, ac subterfugente, nostrâ parvitas protulit, divulgavit, & publicæ scientiæ obtulit.* Esse autem id opus Iulii Oratoris, valde est verisimile, ob verba illa Cassiodori de Divinis lectionibus cap. xxv, quod est de Cosmographis legendis: *Libellum Iulii Oratoris, quem vobis reliqui, studiose legere festinetis: qui maria, insulas, montes fumosos, provincias, civitates, flumina, gentes, in quadris orâ distinctione complexus est: ut pene nihil libro ipsi desit, quod ad Cosmographi notitiam cognoscitur pertinere.* Non delucere tamen, qui propterea conjectarent, esse id opus Iulii Cæsaris: cui tributum fuisse hoc opusculum, liquet ex Cuspiniano; uti & Felice Mallesolo in dialogo de Nobilitate. Ad hunc errorem præivere Mss. Codd. qui sic ordantur: **INCIPIT CHRONICA IULII CÆSARIS.** Alii Æthico Istro adjudicant, partim quia & Æthici, & Antonii, ut vocant, itinerario eadem præmittitur præfatio: partim quoniam Flo-dorardus (qui ante annos vixit prope octingentos) in Rlementium Pontificum historia lib. I, cap. I, ex Æthici Cosmographia adducit, quæ in Antonini hoc Itinerario legantur. Sandè, quæ vel Iulii Oratoris, vel

Æthici sit, minimè dubitandum: quandoquidem Antoninorum esse non possit; ne illius quidem, qui Cæsaris Severi filius fuit; cum mentio in Itinerario hoc fiat Maximinianopolis, Constantinopolis, Constantinæ, & aliarum urbium, quæ longè post Cæsarum illorum tempora demum extructæ sint, vel hoc nomen adeptæ.

17. §. *Nec laude suâ frustrandum est itinerarium à Bardigala ad Hierosolyman usque, & ab Heraclæa per Aulonam, & Romam, Mediolanum usque.*

Quod scriptum videtur temporibus Constantini M. ut mentio Constantii Xenophili, & Regis Annibaliani, etiam Ammiano, qui paullo posterior, memorati, non obscurè arguit. Instituitur id per civitates, vicos, mansiones, & mutationes: quomodo vocarunt, quando veredorum, jumentorumque fieret commutatio. Primus è vetusto codice in latcem edidit Petrus Pithæus, vir præclare de universâ meritis antiquitate.

18. §. *Supereſt quoque itinerarium Rutilii Claudii, sive Numantiani, sive Minutiani.*

Qui sub Honorio Cæsare claruit, poëta disertus; sed Christiano nominè infestissimus. Mitto itineraria alia: uti illud B. Antonini Martyris, à Claudio Menardo ante annos sex septem editum: quod aliquanto ante Bedæ tempora scriptum fuit. Item itinerarium Benjaminî Tudelensis, scriptoris Hebræi: quod primus Latine reddidit Ben. Arias Montanus Hispalensis; ac post cum vir Nob. Constantinus L. Empeur, vetus in Leidenſi Academia collega, vir de literis Hebræis præclare merens; qui & Benjaminò huic notas addidit pereruditus.

19. §. *Nec afferendi Arabes, præsertim Abilphedeæ.*

Quem principem Cosmographum vocare non dubitat Postellus in præfatione Cosmographiæ suæ ad Cæsarem Ferdinandum. Præclare etiam ante annos quingentos Orbem in VI I climata divisum descripsit Nubienſis ille, quem ex Arabico Latinum fecere Gabriel Sionita, & Ioannes Hefronita.

20. §. *At immanè quantum lucis accedit ex tabulis. Quæ jam antiquis temporibus obtinuerunt apud Græcos.*

Anaximandrum primum fuisse, qui ejusmodi tabulam exhiberet, diximus

22. §. *Omniū verò tabularum veterum, quæ exstant, antiquissimæ sunt, tum istæ secundum Ptolomæum descriptæ ab Agathodæmone Grammatico, ad quem Isidori Pelusiotæ exstant epistole aliquot: tum illæ, nonnisi eruditissimis profuturæ, è Conradi Peutingeri, patricii Augustani, bibliotheca, à M. Velfero, publici juris facta, segmentis octonis.*

Priora duo segmenta eruditis notis idem illustravit Velferus, Duumvir.

23. §. *Nec tabule solūm profunt Grammaticæ Exegeticæ, sive intelligendis meliūs scriptoribus; verū & peregrinantibus, tum privata ob negotia, tum publica: ut proconsulibus, & propretoribus, in provinciam ituris: nunc, & olim, imperatoribus, in castris metandis.*

Quippe, ut Vegetius ait lib. III cap. VI, *Qui rem militarem studio-
sius didicerunt, asserunt, plura in itineribus, quam in ipsa acie, pericula solere
contingere. Nam in conflictu armati sunt omnes, & hostem continuo vident,
& ad purgandum animo veniunt preparati. In itinere minus armatis, mi-
nūsque attentus est miles; &, superveniente impetu, vel fraude, repente turbatur.* Ac mox subjungit: *Ideoq̄ itineraria omnium regionum, in quibus
bellum geritur, plenissimè debet habere perscripta: ita ut locorum intervalla,
non solum passuum numero, sed etiam qualitates perdiscat: compendia, diver-
sacula, montes, flumina, ad fidem descripta consideret, usque eò, ut solertiores
duces itineraria provinciarum, in quibus necessitas geritur, non tantum ad-
notata, sed etiam picta habuisse firmentur; ut non solum consilio montes, ve-
rum ad spectu oculorum, viam profecturus eligerent.* Phraque imbi. Sed
& B. Ambrosius quædam in Psalm. C XVIII, Serm. V.

24. §. *In hujusmodi antiqui orbis tabulis multum refert, ut illis uti-
mur, quæ posteriorum curâ emendatiùs, vel auctiùs procedunt.*

Itaque Julianus imperator non tam gaudet de transfusa tibi tabulâ
quâpiam, quàm quòd exactior foret, & accuratior prioribus. Sic enim
feribit posteriori ad Alypium epistolâ: Ἦδη μὲν ἐπιχαιὸν ἀνεμψέθη τὸ
νῆος τῶν γεωγραφῶν ἐπὶ ἀσπίδας, ἔμψεν ἑκάτερον δὲ τῶν ἰδίως ἐδεξαύρων
τὸ πᾶσι σὲ πινάκιον διατελέειν. ἔχθη μὲν ἡ καὶ τὰ ἀγορευμὰτα τῶν προφθόντων
βιβλίων, καὶ κατεμύσσωσας αὐτὸ προφθόντων τῶν ἰαμῶν. *Iam crum morbo libe-
ratus, cum Geographiam misisti: non tamen propterea minus grata mihi fuit
tabellæ*

tabella abs te missa. Sunt enim in ea descriptiones meliores, quàm antehac; & jambis exornati.

25. §. *Nec sufficit scire vetera gentium, vel urbium, nomina, ac situs: sed etiam discere convenit, quæ hodie obtinent.*

Omnia enim mutantur. Vnde Sulpicius ad Ciceronem lib. iv. epist. Cic. *Quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata, & diruta, ante oculos jacent.* Nota & Pythagoræ de Athenis, ac Thebis, querela apud Ovidium xv Met. Sed clarè imprimis Seneca ad Albinam: *Affiduis humani generis discursus est. Quotidie aliquid in tam magno orbe mutatur. Nova gentium nomina, extinctis nominibus prioribus, aut in accessionem validioris conversis, oriuntur, &c.*

26. §. *Præterea etiam cognoscende sunt regiones illæ, quæ incognitæ erant antiquis. Olim enim tres solum continentes notæ erant: Europa, & hæc major, Africa, maximæque omnium Asia. Imò ne extrema quidem, vel Septentrionis, vel Africæ, vel Asiæ, quondam innoverant. Præterea ærorum ævo accessit notitia tum Americæ, sive Indiæ Occidentalis; tum Magellanicæ, sive terræ Australis. Quarum prior à Christophoro Columbo reperta anno MDCCCXXII: ac quinquennio post anno MDLXXVII feliciter detecta ab Americo Vesputio Florentino, à quo & Americæ nomen accepit. Posterior vero sic dicta à Ferdinando Magellano, qui anno MDLXXII, volucris petens insulas, eas ausus fuit terras accedere; atque istis Magellanicæ nomen dedit.*

Multis interim viris eruditis non videntur antiqui penitus ignorasse duas illas continentes. Nam ad Americam censent pertinere, quæ de Atlantide tradit Plato: quæque Aristoteles refert de Phœnicum Gaditanorum ad ignotas regiones profectio; ac navigatione Carthaginensium ad Insulam magnam, & desertam; sed fertilem. Item Australem spectare judicant, quæ de itinere Iamboli legere est apud Diodorum Siculum lib. II. Etiam Strabo lib. II. verisimile esse ait alias esse terras præter tum agnitas. Ac imprimis illustre est illud apud Festum Avienum in descriptione oræ maritimæ: postquam de Albionis insulæ, & Iiberniæ, egisset:

Tarressisque in terminos Oestrurnidum

Nego-

* Coloni
repositus: pro
quo in Py-
thiana epi-
gramma-
tum, &
poematio-
rum, chrio-
no est colo-
nis: versu
& sententia
reclamante.

*Negotiandi mos erat: Carthaginis
Etiam coloni*, & vulgus inter Herculis
Agitans columnas, hæc adibant æquora:
Quæ Himilco Pænis mensibus vix quattuor,
Vi ipse semet rem probasse retulit,
Enavigantem posse transmitti asserit.
Hic nulla late flabra propellunt ratem:
Sic segnis humor æquoris pigri stupet.
Adjicit & illud: plurimum inter gurgites
Extare fucum, & sæpe virgulti vice
Retinere puppim. Dicit hic nihilominus,
Non in profundum terga dimitti maris,
Parvòque aquarum vix supertexi solium:
Obire semper huc, & huc, ponti feriss
Navigia lenta, & languide repentia
Inter natare belluas.*

De his pluribus dicerem, si paucis putarem me posse defungi. Sed,
αὐτὸς ἐξῆς, singula alibi fufius expendam.

27. §. *Ex junioribus, qui orbem totum descripserint, præcipuè ex-
cellit Gerardus Mercator.*

Laudabilis quidem opera olim Æneæ Sylvii, Raphaëlis Volaterrani, Bilibaldi Pircheimeri, Sebastiani Munsteri, Ioachimi Vadiani, atque aliorum. Sed eò hos taceo, quia juniorum industria pleraque omnia accuratius excussit. Atque idem dixero de Brocardo monacho, Beato Rhenano, Jacobo Ziglero, Leandro Alberto, atque aliis, qui solum regionem aliquam describere. Nulli verò juniorum plus geographiæ, quam, summo viro, Gerardo Mercatori, debet. Proxima diu Ortelio laus; quia tabulas ex historia omnigena utiliter illustravit; matheseos interim scientiæ neutriquam cum Mercatore conferendus. Utinam verò superesset ornatissimus urbis hujus Amstelodamensis civis, Guilielmus Blaeuw, magni, & Nobilissimi Viri Tychonis Braheii discipulus, vir magnificè, accuratis suis tabulis de arte hæc, doctorum omnium judicio, promeritus: cujus ego non possum non cum dolore meminisse, quando cogito, quantum in eo viro hæc disciplina amiserit. Bene tamen est, quod reliquerit dignum se filium Ioannem Blaeuw, Jurisconsultum quidem, paternis interim insipientem vestigiis, nec typographica modo arte, sed expoliendâ etiam geographiâ tum veteri, tum novâ, præclare admodum de studiis merentem.

CAPVT XII.

DE CHRONOLOGIA.

1. §. *Chronologia sequitur, quæ tempora numerat. Hæc ut multis multorum libris est tractata; ita necdum est plenè reperta.*

Olim jam Plutarchus in Solone est conquestus, quàm intricata esset ratiocinatio illa temporum in veteribus Græcorum rebus: quod nec minùs de Hebræorum temporibus dicere possumus; ut discrepantes summorum etiam virorum sententiæ ostendunt. In quibus & ipsi differunt Græci Bibliorum codices ab Hebræis. Sed Hebræos potius sequendos esse, vix hodie ambigit quisquam. Non aspernanda de hocce discrimine in Nicephori Chronologiam Camerarius annotavit. Sed accuratius de re tota recentiores Chronologi; iique magno numero.

2. §. *Planè autem scire Chronologum necesse est; tum diversam annorum rationem apud gentes varias; tum ἐπιχειρῆς, siue aræ diversitatem.*

Nam Hebræi numerant ab orbis initio; Græci per Olympiades; Romani ab Vrbe conditâ; posteriores ab Diocletiano usque ad tempora Iustiniani; Hispani ab Augusti anno XLII usque ad Ferdinandi Catholici tempora; Christiani Græci, ac Romani, per indictiones ab anno Christi CCCXIII, quo Maxentius est a Constantino victus, & pax data Ecclesiis. Sed receptissima est Christianis consuetudo numerandi à Christo nato, vel circumcisio: quæ ara coepit à Dionysio Exiguo, abbate Romano. Saraceni vero ordiuntur à fuga Mahumeti; quæ incidit in annum Christi D C XXIII.

3. §. *Ex Græcorum antiquis, in temporum ratione, præcipuè Eusebius Pamphili, Cæsariensis episcopus. Qui ab orbe condito Chronicon reliquit usque ad vicennalia Constantini, siue annum Christi CCCXXVI.*

Permulta hausit ex Iulio Africano; qui primus Christianorum de temporibus scripsit; eaque deduxit usque ad an. Christi C C XX. Eusebium verò exscripsit, assiduus ejus obtrectator Georgius Syncellus; qui

temporibus licet Karoli M. claruerit : morte tamen præventus, ne quidem, quò usque Eusebius, Chronicon perduxit. Desinit enim in Maximiani, & Maximini imperio.

4. §. *Ex Latinis non parum B. Hieronymo debemus ; qui & Eusebium Latine edidit, & ei ex Tranquillo, & aliis, multa inseruit, & præterea cum continuavit usque ad an. CCC LXXIX.*

Interim est, ubi Eusebium temporum ratio fugerit ; aut B. Hieronymus, variis distentus, non aptè satis Eusebii mentem expresserit. Ob ista, & alia, proderit utrumque legere cum animadvertionibus Scaligeri, nunquam satis laudatis : non quasi ignorem & illi quædam excidisse. Sed hoc innumeris bonis facile compensat. Nec humana sunt imbecillitas, ut quisquam tam grande quid studeat, nec alicubi humanum quid patiat. Quare qui in eo castigando tam se acerbos præbent, utcumque non pauca melius dicant ; tamen negare non debent, plurimum se illi debere. Imò quodammodo oblivisci videntur, se etiam homines esse, ac periculum esse à rationis lege. Denique hoc pacto se a scribendo detertere ingenia, ad bene merendum de studiis, nata. Præterea & operæ sit addere Eusebii Chronico Arnoldi Pontaci, Episcopi Vastantensis, castigationes, & notas : quæ, animadvertionibus Scaligeri pene jam excusis, in lucem prodierunt.

5. §. *Hieronymum continuavit B. Prosper, usque ad annum Chr. CCCC XLVI. Idacius, usque ad ann. CCCC LXXVII, sive secundum Ambemii Imper. consulatum. Marcellinus Comes, usque ad annum MD XXXIV. Victor Tunmuncensis, usque ad ann. MD LXV ; quo Iustiniانو Iustinus junior successit. Ioannes, Abbas monasterii Biclariensis, usque ad ann. MD XCIII.*

Quos omnes habes in Temporum Thesuro, quem publici juris fecit Iosephus Scaliger. Sed Idacium cum falsis consularibus, item Marcellinum Comitem, integrioribus postea, auctoreisque, edidit Iac. Sirmondus, vir de antiquitate, & hoc nomine, & aliis majoribus, optime meritis.

6. §. *E junioribus laudari solent Matthæus Eroaldus, Guil. Genebrardus, Gerardus Mercator, Ioannes Funccius, Abrahamus Bucholcerus, & complures alii. Sed proximis his annis magna accessio facta est, cum ab aliis, tum maxime Iosepho Scaligero, & Dionysio*

Dionysio Petavio : et si sic quoque multa sint intricata, & obscura, aliorumque industrie relicta.

Cujus inter alias ea est causa, quod scientia hæc in multis dependeat à cæli observatione : at calculus Astronomicus multas adhuc habeat difficultates. Interea contentus erit puer Indice Bucholeeri, vel Chronice Sethi Calvisii, ac parte eâ, quam exhibet Petavius. Sed de Chronologia in partibus Matheseos iterum dicendum erit. Quare hic sisto.

CAPUT XIII.

DE GENEALOGIIS.

1. §. *Sequitur τὸ γενεαλογικόν. Hoc explicat familias eorum, qui in imperio fuerunt.*

Imò quandoque etiam eorum, qui præclarè de studiis merentur.

2. §. *Necessitas hujus partis ex eo conspicitur, quod historiæ potissimum sunt de personis : persone autem familiis distinguuntur.*

Vnde liquet, non posse historias absque hac parte intelligi. Accedit & altera utilitas. Nam iis, qui rebus gestis, vel etiam doctrinarum studiis, devinxere sibi alios, debetur honos suus : honos autem iste maximus est, ut conservetur eorum memoria. Eaque res etiam alios deinceps incitabit ad pariter bene merendum de Republica.

3. §. *Itaque ex veteribus Græcorum multi in hoc argumento desudarunt. Sed magnam partem deperierunt : ut Acusilaus Argivus, Hecatæus, Pherecydes Atheniensis, Simonides Cæus, Suidæus, atque alii.*

Ex quibus Acusilaus Argivus tempore Cambysis, vel circiter, claruit. Εὐ τῷ πρὸ γενεαλογικῶν citat eum Apollonii scholiastes in iv. Hecatæus ἐν β' γενεαλογικῶν laudatur Arpocrati, voce Ἀδελφίζω. Librum III advocat Athenæus lib. iv. Quartum Stephanus in ἀγῶνι, ἀδελφίζω, Εὐρώπῃ, μύθῳσι, & alibi sæpe. Epimenides duos γενεαλογικῶν libros scripsit ; teste Laërtio. Cui & Pherecydes Atheniensis ὁ γενεαλογικῶν memoratur, à Syrio, Pythagoræ magistro, diversus. Simonides Cæus,

cognomine Melicertes, tres de genealogiis libros condidit, Suidā auctore. Imò & Suidam ἐν γενεαλογίαις adducit Stephanus, voce Ἀμυρῶ. Sed qui Stephani tempora sciat, facile videt, diversum esse ab eo, cujus hodiè que lexicon habemus: cum hic demum paullo ante annum claruerit c r o c: at Stephanus ante tempora vixerit Iustiniani imperatoris; quo regnante, eum Hermolaus Byzantius in epitomen redegit. Alios etiam in opere de Historicis Græcis memoravimus.

4. §. *Ex superstitionibus multum in Deorum, & Heroum genealogia, juvabit bibliotheca Apollodori.*

Ex quo, fabulis præteritis, historia generis, ac temporis, nullo negotio fiat.

5. §. *Ex Romanis præcipuè industria eluxit T. Pomponii Attici.*

Testis in ejus vita Cornelius Nepos; ubi ait, antiquitatem totam ab eo expositam volumine illo, quo magistratus ornavit. *Atque, inquit, quod difficillimum fuit, sic familiarium originem subtexuit, ut ex eo clarorum virorum imagines possimus cognoscere.* Hinc subjungit: *Fecit hoc idem separatim in aliis libris; ut, M. Bruti rogatu, Iuniam familiam à stirpe ad hanc ætatem ordine enumeraverit; notans, qui à quoque ortus, quos honores, quibusque temporibus cepisset. Pari modo Marcelli Claudii de Marcelorum, Scipionis, Cornelii, & Fabii Maximi, Fabiorum, & Emiliorum. Quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorum virorum.* Ex hoc opere etiam fuisse videntur illa de gente Papiria; quæ signat Cicero lib. IX epist. ad Papirium Pætum.

6. §. *Etiā M. Valerius Messalla, jam senex, de Romanis familiis librum fecit.*

Testis Plinius: qui & quædam inde non semel adducit. Sed qui hodie Messallæ tribuitur liber, de progenie Augusti Cæsaris, suppositivus est. Vide de Messalla hoc nostram Latinorum Historicorum historiam lib. I, cap. xviii.

7. §. *Genealogiarum etiam codicem reliquit C. Julius Ihyginus.*

Ipse auctor in Pœtico Astronomico: quo loco de Perseo loquitur. *Græcæ, inquit, fuerunt Gorgonum custodes: de quo in primo libro Genealogiarum scripsimus.*

8. §. *Nostra.*

8. §. *Nostrâ. etate hanc historię partem præclarè excoluit Reinerus Reineccius Steinhemius.*

Qui & ipsè, non contentus familias nudè delineasse, etiam tempora, quibus florere singuli, addit; & quæ præcipue gesserint, exponit: auctores etiam apponit, unde plenius omnia hauriantur.

9. §. *De Romanis quoque familiis pulchrè tractarunt Antonius Augustinus, & Fulvius Ursinus: uti & Richardus Streinius.*

Qui Baro Austriacus fuit, gratiâque ob eruditionem valuit apud Imperatorem Maximilianum II. Præterea Ioannes Glandorpius commentarios edidit de familia Antonia, & Julia. Iuvabit quoque ejus Historiæ Romanæ Onomasticon, opus licet postumum.

10. §. *Nec honore suo fr. audendus est Vöbo Emmius; qui Chronologico operi alterum adtexuit Genealogicum.*

Eo tabulis complexus familias gentis Hebrææ, variarum in Oriente, & Africa; Græcorum item, & Romanorum imperatorum, tam Orientis, quam Occidentis; regum adhæc Hierosolymæ, post urbem à Christianis captam; regumque Galliæ ex Saxonibus. Atque hæc de historia γενεαλογικῆ, χρονολογικῆ, & γενεαλογικῆ.

C A P V T X I V.

DE HISTORIA PRAGMATICA,
sive propriè dictâ.

1. §. **H**istoria πραγματικῆ superest; quæ vel vera est; ut eorum, qui propriè magis historici dicuntur; velut Thucydide, ac Livii: vel ficta; qualis epicorum, atque etiam Xenophontis in Cyri παιδεία: vel media, ac quasi vera; ut in comædiis, & mimis.

Ita distribuit Asclepiades apud Empiricum.

2. §. *Historia vera dividitur in sacrâ, civilem, & literariâ. Sacra, vel verè ejusmodi est, vel errore hominum talis censetur. Verè sacrâ, ratione auctoris, distribuitur in divinâ, & huma-*

nam. Divina, sive divinitus inspirata, Scripturæ sacræ canone continetur. Estque exarata partim à Mose, & Prophetis; partim ab Apostolis, & Evangelistis. Humana est, quæ de rebus Ecclesiæ ab aliis Ecclesiasticis viris est perscripta. Ac ratione argumenti dispescitur in Judaicam, & Christianam. Quam verò humana hæc neutiquam ejusdem est auctoritatis, ac divina: maximos tamen & ipsa usus habet.

Nam, ut de Christiana solùm dicam; primùm universè ex ea discimus conversionem gentium, successionem Episcoporum in præcipuis Ecclesiis, & conservationem Evangelii adversus tyrannos, & hæreticos: quæ providentiam Dei in conservanda Ecclesiâ ostendunt, nosque de veritate Evangelii mirè confirmant. Deinde particulatim nos docent, quæ pertinent ad doctrinam Christianam, & vitam informandam, & Ecclesiæ politiam. Ad doctrinam; quia videmus, quid ubique, & ab omnibus, creditum sit. Inque controversiis, quid senserint plures, aut doctiores, melioresque. Item ubi alii alios tulerint, ubi non item. Ratione vitæ; quia in sanctorum vitis pulcherrima habemus virtutum omnium exempla; ac præcipuè constantiæ in martyribus. Ratione politiæ; quia videre inde est, quatenus olim forma eadem fuerit regiminis in omnibus Ecclesiis; quatenus item diversis, aut temporibus, aut locis, fuerit variatum. Hæc de historia verè sacrâ.

3. §. *Non re, sed hominum opinione sacrâ est, quæ ad religionem pertinet gentilem, aut Muhamedanam. Quam & ipsam cognoscere operæ est.*

Si non ob aliud; saltem, ut, falsam religionem solidè refellendo, alios eâ infectos ad Christianam religionem facilius adducamus. Hoc liquet ex Tatiano, Clemente, Tertulliano, Origene, Arnobio, Lactantio, & aliis, qui adversus nationes scripserunt.

4. §. *Historia civilis comprehendit antiquitates, memorias, & historiam justam. Antiquitates sunt reliquæ antiqui temporis, tabellis alicujus naufragii non absimiles.*

Vt sint quasi picturâ deformata. Sed laxiùs antiquitatis nomine usi fuere Iosephus, & Dionysius.

Isidorus Hispalensis, Hildephonſus Toletanus, Sigebertus, Honorius Auguſtodunenſis, & Henricus de Gandavo.

IO. §. *E junioribus huc refer Polydorum Virgilium, & Lilius Gyraldum de poetis: quæque de Rhetoribus antiquis, ac imprimis de Historicis Latinis, & Græcis, imò & poetis, ſcripſimus.*

Etiam inter Eccleſiaſticos ſcriptores multi huc pertinent. Vide bibliothecam Trithemii, ac Simleri. Item varios de vitis Theologorum, Iuriſconſultorum, ac Medicorum.

II. §. *Aliter autem hiftoriam tractat philologus; aliter Philoſophus. Hic prudentiam civilem ſibi proponit; eoque attendit ad cauſas ſingulas, & in modo etiam, quo quid geſtum, minutatim ſingula conſiderat. At Grammatico ſatis ſerè eſt, eventum noſſe: ſaltem non ultra requirit, quàm ad intelligendos ſcriptores, maximèque poëtas, opus eſt. Nec tamen eorum ſimiles eſſe oportet, qui tantummodo hiftoriam Romanam deguſtant: ſed circumferendus eſt animus per omne ævum, ac gentes prope omnes.*

At nunc plerique ſufficit, ſi ſciant aliquid de Romulo, Camillo, Scipione, Sylla, Pompejo, Cæſare, &c. vel ulterius ſi pergant, tangunt aliquid de Miltiade, Themiftocle, Ariſtide, &c. At per omnia eundem loca, ac tempora. Primum ſciendæ res Hebræorum, ab orbe condito, uſque ad excidium Hieroſolymæ. Iungendæ cum his res Aſſyriorum, Medorum, Perſarum, Ægyptiorum. Tum Græcorum res diſcendæ; maximè Athenienſium, Spartanorum, Macedonum, & ſucceſſorum Alexandri Magni. Exinde Romanorum geſta, uſque ad Momyllum Auguſtulum. Denique etiam gentium, quæ partem obtinerent imperii Romani; idque ad noſtra uſque tempora. Hoc vocare poſſumus *κλέος* *ἱſτορικόν*, orbem hiftoricum; quomodo *κλέος* nomine hiftorias ſuas inſcripſit Dionyſius Mileſius; ut teſtis eſt Suidas, & Pin-lari Scholiaſtes ad Od. iv Iſthm. Arduum hoc dicat aliquis. Mihi verò non videtur res oſeroſa. Paucorum enim menſium negotium eſt. Multùm enim jam in univerſitatis hiftoriâ profecit; qui animo fit complexus hiftoriam ſacram Sulpicii Severi, Iuſtinianam Trogi Epitomen, Florum cum Aurelio Victore, & duos tres ſimiles libellos. Quærat aliquis, quid dicam de Herodoto, Thucydide, Xenophonte, Polybio, Diodoro, Dionyſio, Livio, Plutarcho, aliis? Equidem non impedio, quò minus initio, unus

alter eorum, præsertim, qui κατηλικὴν historiam tractant, legantur attentè: sed continuatam cunctorum lectionem probare neutiquam possum, priusquam disciplinarum quis orbem absolverit. Nam omnium curata lectio longi temporis res est. At quemadmodum, qui diu admodum abfuerit domo, reverti obliviscitur: ita qui in historicorum illis annos complures trivere, non facile ad disciplinarum orbem redeunt. Quare post lectos aliquos nobiles scriptores, qui verè, & eleganter, tempora tradiderunt; aliquamdiu suffecerit nosse, quibus in scriptoribus singula plenius perferibantur, ut, si opus sit, eò recurratur: ubi opus non est, ad disciplinas alias grassemur.

12. §. *Hæc de historia verâ: sequitur ficta. Ut illa epicorum. Nisi malis dicere mixtam e vera, & fictâ. In hac verum est à falso discernendum. Quod si fiat, historia, quæ vera est sapientiæ, ac prudentiæ, mater, multum inde accipiet lucis. Ex fictis etiã eruenda est mystica interpretatio: sub cujus involucro, nunc naturæ mysteria, nunc prudentiæ præcepta, continentur.*

De naturæ mysteriis liquet ex Heraclidis allegoriis: longèque manifestius est fictis exemplis virtutem doceri à poetis. Ut Poëtices eadem sit utilitas, ac historiæ. Imo Aristoteles dicere non veretur, Poëticeam habere conjunctionem majorem cum Philosophiã, quàm Historiam ipsam: quia hæc tantummodo narrat, quid contingerit; Poëtice autem, quid fieri debuerit. Itaque nec Horatius dubitat laudem eam tribuere Homero, quòd melius, pleniusque, quid honestum, quid turpe, quid utile, quid inutile sit, doceat, quam philosophi ipsi. Atque hæc causa est, cur olim à Poëtis soleant auspicari. Sed de Poëtica seorsum pluribus agemus.

13. §. *Prodest Historia, tum Grammatico, quatenus facit ad scriptores melius intelligendos: tum cæteris studiis, quæ historiã de suæ artis, ac scientiæ, scriptoribus nosse debent: imprimis verbò Theologiæ, ac Politicæ: illi propter historiã Ecclesiasticam: huic propter historiã civilem, de qua postea dicemus.*

Hanc rem futius persequimur oratione de historia: quæ jam juris facta est publici. Etiam vide sis, quæ de utilitate historiæ scribit Alcibiades, notarum in Taciti annales; David Chytræus de lectione

historiarum, & cæter. Et sanè antiqui Patres, Basilii, Nazianzenus, Chrysoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, aliique, historiis, omnique literaturâ, fuerunt excultiſſimi. Etiam Romanæ antiquitatis notitiam verè dixeris incunabula Iurisprudentiæ.

14. §. *Ac magnum in primis illud eſt hiftoriæ bonum, quòd ſpeculum ſit providentiæ diviniæ.*

Quæ & in Judaicis, & Chriſtianis, & gentiliùm rebus, dilucet. Aliquantò fuſius hæc diducam, quàm alia hoc in opere ſoleo: atque id propterea, quia omnium nobis ſtudiorum finis pietas eſſe debet: nec ulla æquè nos ad Deum ducant, quàm Hiſtoria, Phyſice, & S. Scriptura. Nunc de Hiſtoria loquar. Omnis hiſtoria exponit, vel quæ Deus per ſe, aut Spiritus miniſtros, fecit; vel quæ homines egerunt. Atqui ſi providentiæ Dei etiam ſe exierit in minima re quaque, cum nec paſſereuli in terram concidant citra voluntatem patris cæleſtis*: quàm eum curam gerere putandum vitæ, & actòrum hominis? Cuius rei ſinguli quidem capere ex nobis exemplum poſſumus; ſi cogitare velimus, quoties ab incunabulis per omnem vitam divino beneficio liberati ſimus ab igni, ferro, veneno, inſidiis, aliſque periculis. Sed malo paullùm inſistere ſacro exemplo patriarchæ Joſephi; cujus ex vita undique divina elucet providentiæ. Hunc cum fratres, præ invidia, perditum ire vellent; Iſraelitis vendiderunt. At Deus ſcelus eorum dirigit ad gloriam Joſephi, ad fratrum, & Iacobi, ſalutem, ad Ægyptiorum bonum, & ipſius Pharaonis. Somnium, quod Deus immiſerat Joſepho, invidiam illi fecit. Somnium Pharaoni immiſſum, è ſqualle ſituque carceris Joſephum exemiſit. Cum nihil paſtoribus eſſet inviſus apud Ægyptios; Rex Ægyptius Iſraelitis optimos regni agros aſſignat. Nimirum ſicut agricola ſulcis aquam derivat per prata: ſic, ut Salomo ſ ait, Deus inclinat cor Regis, quò viſum eſt. Atque hæc ſingulos potiùs ſpectant. Qui ſi citra providentiàm nec exiguo tempore ſubſiſtant; quantò miſius abſque numinis curâ tot ſæculis durare imperia ulla poſſent! Et profectò longè ea res humanam exſuperat ſapientiàm: quòd fateri cogemur, ſi attendamus ad improborum multitudinem, & tot caſuum incertum, ac quaſi agnatas vices. Multòque hæc maniſteſtiora ſunt, quoties Deo viſum eſt tranſferre imperia de gente in gentem. Excitat enim ille tum Cyrum aliquem, aut Alexandrum, aut Cæſarem; cui illa quoque, quæ ex humana ſapientià minimè pendent, non modo ex voto fluunt, ſed etiam ſupra votum. Atqui ut Venerem ſemel iterumque jacere caſus videtur:

* Matth.
10. 29.

† Proverb.
23. 1.

videtur ; centies verò id præstare, est artis opus : ita unus, alterque felix successus poterat videri à temeritate fortunæ : sed quòd, in solita hac rerum humanarum varietate, tanta est similitudo eventuum, qui in unum conspirant ; id verò non aliunde esse possit, quàm à provida ejus cura, qui universam temperat. Sed nimium quantum à nobis abit Epicuri schola. Quippe contra planè ex vita humana, cujus speculum est historia, colligit illa, Deum non curare mortalia. Prora, & puppis, ei est querimonia hæc vetus ; quòd bonis sit malè, malis bene. Quòd divinæ bonitati, ac justitiæ, ait repugnare. Gravis profectò ea est, ut numinis, ita historiæ etiam, accusatio : de qua si ultreò paulò fusiùs dixerò, venia mihi facile dabitur. Nam penitus evellendus est error tam pestilens ex animis mortalium. Nimirum miseris illis imponit, quòd tam facile judicium ferunt, priusquam conspiciant rerum exitus. Vt si quis ex divendito Iosepho, aut Absolomo, cum pro patre regeret, sententiam pronunciaret ; nec ea consideret, que postea contigerunt. Quale quid, ut de notissimo Davidis * exemplo taceam, etiam Clau- * 24. 1. 5. dianus poëta sibi obvenisse agnoscit ; cum Rufinum, hominem improbum, videret ad summos honores evectum. Hunc ingenua ejus confessio :

*Sæpe mihi dubi. n. traxit sententia mentem,
Curarent superi terras, an nullus inesset
Rector, & incerto fluerent mortalia casu.*

Sed audiamus etiam, quid revocârît eum ad mentem saniozem :

*Absulit huic tandem Rufini pœna tumultum,
Absolvitque Deos. Iam non ad culmina rerum
Injustos crevisse quevor. Tollantur in altum,
Vt lapsu graviore ruant.*

Sistendum igitur judicium, usque dum videamus, quem res habitura sit exitum. Nam utcumque diu floreat improbi ; postea tamen pœnæ tarditas ejus pensatur magnitudine.

Quæ tepissime etiam liberos, ac nepotes, involvit. Non rarò quidem transferuntur pii in sedes meliores, priusquam Deus mirandum hoc judicium exerceat in malos. Sed quæ tum non vident pii, vident eorum posteri : ut innumeris docemur historiæ exemplis. Quare non in exigua vitæ particula animus nobis detigendus ; sed circumferendus ille per historiam, ac vitam universam : ne similes iis videamur, qui in pictura, vel statua, non singulas partes accuratè perlustrant ; sed digiti, vel auriculæ artificio, obstupescunt ; ita ut nec uno totum ad aspectu contemplantur. Sunt verò & aliæ tam gravis erroris causæ. Quid autem impedit,

impedit, quò minus in his etiam ad fontes digitum intendamus? Eàdem enim & Deo honorem suum vindicabimus, cujus illi providentiam negant; & genuinum tutabimur historiarum decus, ne Fortunæ ea potius, quàm Providentiæ divinæ, speculum existimetur. Est verò alterum ejus, quem dixi, erroris caput, quòd sententiam tam facile de bonis ferunt; cum, qui boni sint, ignorent. Bonus, inquit, Pompejus vincitur à Cæsare: cujus causam etiam Cato improbavit. At quid si negemus, & Pompejum inter bonos reponi oportere? Nec enim minor erat ejus ambitio, quàm Cæsaris. Non majorem ferebat Cæsar; ne parem quidem Pompejus. Vterque insidias struebat libertati Reipublicæ. Solum tectius id faciebat Pompejus. Nec dignus ille ulterius favore erat numinis; qui victo, vincloque Aristobulo, referasset Hierosolymis sancta sanctorum*, locoque ea profanis oculis lustrasset, & pedibus calcasset, quæ solum sacerdoti summo adspicere, atque ingredi, fas erat.

* Joseph.
lib. 14.
Tacit. lib. 21.
Athen.
lib. 18. c. 45.

Nec minus errant, quòd bona pro malis habent, mala pro bonis. Bonum, inquit, est honos praxuræ: in qua Vatinius præfertur Catoni, pessimus optimo. Bonum verò quod noxium? Atqui honores, & opes, si in malos incidant, in perniciem cedunt. Nec bona sunt, quoties iis frustrantur boni, vel his fraudantur ab improbis: quin sæpe ea est via ad virtutem, & gloriam. Farcior quidem, non hoc sibi improbos propositum habere, cum vexant bonos: sed tamen hoc sibi proponit Deus, cum vexari bonos permittit. Quemadmodum igitur non inclemens est medicus, cum membrum putridum urit, & secat; neque hic præsentem cogitare dolorem oportet; sed securam corporis sanitatem: ita neque Deus est immisericors, cum opes, vel honores, eripit bonis; quia, ut, quid iis verè bonum sit, videt; ita ab eo quoque providet suis. Verùm, inquit, miserum est probos ab improbis vitæ ipsa exui, quæ non redit. Quomodo & suo, & Athenarum malo, sublatus est Socrates; qui ab oraculo pronuntiatus erat hominum sapientissimus. Sed temere sibi sumunt, quòd vitam negant redire. Quanto melius Euripides, vitam hanc verius esse mortem, & quod mortem vocamus, vitam. Nec vel Socrates morte sua miser, vel eà Athenæ infelices. Quantillum enim est, quòd Socrati paucorum annorum vita decesserit: qui fortasse morbis, ac miseriis fuissent implicati. Profectò leve hoc sempiterni nominis gloriæ abunde pensatur. Athenæ vero Socratem quidem amiserunt: sed accepere exemplum constantiæ in morte; quòd faceret, & stimulos, adleret ad pietatem; & metum numinis, quantum cæca illa gentiliam religio pateretur.

15. §. Atque ex his abunde cognoscitur Historiæ naturæ, & multiplex

riplex utilitas. Quòd si qui his, & similibus, accensi, diffundere se parent per latos, leuòsque, Historia omnigenæ campos, seriò eos monendos censeo, ut ne quasi terris ignotis, sine duce, diu, multumque, vagentur incerti: sed priùs cum animo suo dispiçere seriò velint, quibus, & quo ordine legendis, certius, faciliusque, comparare sibi notitiã possint Historiæ uniuersæ.

Qui animum ad historiam appellere volet, optimè auspicabitur à generali notitiã omnium locorum, ac temporum. Ac propterea primum è generali aliqua totius orbis tabulã addiscet præcipuas mundi partes: & quibus limitibus hæc distinguantur.

Hinc theoriam generales Europæ, Asiæ, Africæ, atque Americæ, tabulas contuebitur: ut inde cognoscat præcipuarum regionum situm. Addo his typam veteris Imperii Romani.

Ab hisce veniendum ad tabulas particulares regionum; de quibus præcipuè tractant historiæ. Vt Palæstinæ, & vicinarum regionum, ob historiam sacram. Item Italiæ, Græciæ, Galliæ, Germaniæ, Hispaniæ.

Vetus situs optimè cognoscitur e tabulis Ptolemaicis à Mercatore concinnatis. Longeque emendatius breui prodibunt industria Ioan. Blæuw, cum castigationibus & notis filii mei Isaci. Vtile etiam est, ad manum semper esse Onomasticon, siue, ut ipse inscripsit, Thesaurum Geographicum Ortelii; donec uberiorem orbi dederit officina Blæuiana. Breviter ex antiquis orbem descriplere Mela, Plinius, Solinus, Dionysius in *Geogr.* E junioribus Glareanus, & Cluverius.

Fulsè, & graviter, de omnibus olim Strabo; quatenus quidem orbis tunc cognitus erat. Sed partim ut recens simul situs additeatur; partim quòd superiori sæculo, novis terris inventis, Geographiæ accessit; opèræ sit addere Geographica Bertii, & Ortelii theatrum orbis terrarum, aut Atlantem Mercatoris: potissimam novum Atlantem Guil. & Ioan. Blæuw.

Vbi quis ex sex septem tabulis, & compendio aliquo Geographico, mediocrem sibi notitiã pararit nobilium terrarum, & præcipuarum in iis urbium: pari ratione ex canone aliquo Geographico addiscere opus erit generalem ævi omnis descriptionem. Vbi conducent duo canones illi Chronologici, Vbbonis Emmii, quos compendiosos, & succinctos appellat, ac pleniori, & futiori sive Chronologie præmittit.

Multum tamen lucis accesserit, si distinctè omnia tempora quatuor tabulis proponantur. Quarum *primæ* contineat res Hebræorum, ab orbe condito, usque ad excidium Hierosolymitanum.

Alteræ complectatur res Assyriorum, Medorum, Persarum, & Græcorum.

corum. Ex quibus Assyriæ res incipiunt à Nino, Medicæ ab Arbace, Persicæ à Cyro, & Græcæ, prout hic considerantur, ab Alexandro Magno: desinunt autem in Cleopatra ab Augusto devictâ.

Tertia tabula contineat res Romanas ab Romulo usque ad divisum imperium inter filios Theodosii; vel usque ad Romam ab Odoacro captam.

Quarta tabulis duabus quasi proponat hoc Orientis Imperium, usque ad captam Constantinopolin: inde imperium Occidentis, usque ad nostra tempora.

Pleniùs hæc representabunt Eusebii, & Zonaræ Chronicon; cum appendicibus Hieronymi, Prosperi, Marcellini, & utriusque Palmerii. Item Chronologia Bucholceri, & Calvisii. Et Chronicon à ~~alio~~ Carrione, ~~Melchioris~~ & ~~Baronio~~ conscriptum. Sed in annorum ratione sequendi potiùs juniores; præsertim in annis mundi.

Vidimus de generali notitiâ omnium locorum, & temporum: deinde veniendum ad particularem. Ac prout historia erit, ita ei præmitti debet notitia regionis, de qua historia ea tractat.

Non dubium autem, quin in historia particulari incipiendum sit à sacra: sive rebus Hebræorum, Veteri Testamento præscriptis: & vitâ Christi, ac Apostolorum; de quibus in N. T. Hæc summatim comprehendit Sulpicius Severus; ac penè historiam sacram perducit ad annum à Christo nato c c c c. Cui addere non inutile sit Historiam ecclesiasticam Pappi, & historiolas, quas in Chronologia sua habet Abrahamus Bucholcerus. Hæc initiis sufficient.

Postea verò utramque perficient hanc partem Iosephus, Eusebius, Socrates, Theodoretus, Euagrius, Nicephorus. Item Anastasius, Luitprandus, Abbo, & Platina de vitis pontificum. Sed fusillimè omnium ~~Chronicon~~ de Baronius; cujus gemina extat epitome. Iudicio verò ~~exiguo~~ ~~opus~~ ~~Baronio~~; quem interea negare non possumus præclare meritum esse de antiquitate Ecclesiasticâ.

Post cognitam Ecclesiæ historiam, quid turpiùs ignoremus, quàm quæ vel nostris, vel parentum, aut avorum, vel proavorum temporibus, partim terris contigerunt nostris, partim vicinis? Hæc enim cum vulgo etiam cognita sint, & in conviviis, ac circulis narrari soleant, omnino turpiter se homo dederit literatus, si ista nesciat, quæ sunt quasi ante pedes. Batavo igitur necesse sit scire, quo pacto Comitatus Hollandiæ ad Hannonios, hinc ad Bavaros, postea ad Burgundos, inde ad Austriacos, atque Hispanos pervenerit. Item gesta Caroli V. Initia tumultuum

tuum Belgicorum, bellum quod tot annis duravit; & quæ interea temporis memoratu digniora in Germania, Galliâ, Britannia & vicinis evernerunt terris. Nec nosse ea magni erit laboris, qui à pueris etiam pleaque eorum à parentibus, & senibus audiimus. Operæ nihilominus fuerit legere etiam historicum unum, alterum, qui breviter ista sint complexi; uti à nonnullis Chronologis factum.

Postea autem hæc fusiùs discere licebit è Sleidano, Thuano, Cambdeno, Meterano, Borrio, Reidano, aliis.

Postquam res maxime memorabiles temporum nostrorum, & sæculi, quod proximè antecessit, animo inscripserimus, accingemus nos ad gentium Scriptores antiquos. Atque ex his primi legendi, qui res tractant Romanas. Cujus rei ratio satis est aperta. Nam auspicari studia solemus à Cicerone, & aliis Scriptoribus Latinis; qui absque mediocri intelligentiâ historiæ Romanæ intelligi minime possunt: ut in quibus passim Romuli, Numæ, Tarquini, Camilli, Marii, Syllæ, & aliorum ducum Romanorum, mentio fiat.

Summatim autem res eas cognoscere licebit ex Floro, cum commentariis Stadii, Vellejo, Eutropio, Sexto Aurelio Victore, Ruffo, Pomponio Lato, & Baptista Egnatio de principibus Romanis. Conducet & Zonaras. Sed accuratius de istis è Latinis quidem Livius, Sallustius, Cæsar, Suetonius, Tacitus, Spartianus cum annexis Historiæ Augustæ scriptoribus: item Ammianus. E Græcis, Dionysius, Polybius, Plutarchus, Appianus, Herodianus, Dio, Xiphilinus, Agathas, Procopius. E junioribus plurimum juvabunt annales Stephani Pighii. A rebus Romanis veniendum ad res externas: hoc est, Assyrias, Medicas, Perticas, Græcas. De quibus stricim Iustinus, Cornelius Nepos, & nonnihil etiam Vellejus, atque Orosius; & ubi hi detinunt, Zonaras. Plenius autem de omnibus Herodotus, Thucydides, Xenophon, Polybius, Diodorus Siculus, Plutarchus, Arrianus: & è Latinis, Curtius in Alexandri gestis.

Postremus locus est Historiæ (ut cum Romanis sic loquar) Barbaricæ: hoc est, gentium earum, partem que obtinent veteris Imperii Romani, aut nunquam sub eorum imperio fuerunt.

Hic primò quisque ordietur ab antiquitatibus suæ gentis. Ut Batavus à Batavis, de quibus Grotius: item Duza in annalibus, etiam Joannis à Leidis, & Beka: brevissime autem Barlandus: majori curâ filius meus è *mattheus* Matthæus Vossius ab initiis Comitatus Hollandici usque ad ea tempora, quibus à Jacoba Bavara translatus est Comitatus is honos ad Joannem Burgundum.

Inde ad gentes alias se conferet : atque eas primùm , quibuscum nationi suæ aut fœdus est , aut bellum . Utile autem in quavis gente erit , unum aliquem sèligere , qui potissimas in ejus gentis historiâ obtinere videatur . Ut in Gothicis Iornandem , in Longobardicis Paullum Diaconum , in Slavicis Helmoldum , in Francicis Paullum Æmilium , in Hispanicis Marianam , in Scoticis Buchananum , in Flandricis Mejerum , in Burgundicis Heuterum , in Austriacis Lazium , in Saxonicis Crantzium , in Danicis Saxonem Grammaticum , in Boicis Aventinum , in Hungaricis Bonfinium , in Polonicis Cromerum , atque ita in aliis .

F I N I S .

A D D E N D A

huic Operi

D E P H I L O L O G I A .

Pag. 3. v. 21, post vocem *Eloquentiæ*, adde :
 Eloquentia est instrumentum hominis Politici ; non quidem
 ad prudentiam civilem consequendam , sed exercendam. Nisi
 laxè lubeat prudentiam capere, quatenus tum in agendo, tum in dicen-
 do consistit.

Pag. ead. v. 32, post *civilis, ut.* adde : tum ipsi bene ex naturæ, sive
 rationis, præscripto vivamus, tum ut

Pag. 9. inter v. 14 & 15, adde :

In his Arignote, quæ de Gestis Dionysii Tyranni scripsit, Ἀειψώτων
 ἢ τῶν ἐν τῷ Διονυσίῳ γεγενημένων. Memoratur Clementi Alexandrino lib.
 IV. Stromat.

Hestica Alexandrina Grammatica scripsit, utrum, quæ Homerus re-
 tulit de bello Trojano, fabula sint, an historia : ut Strabo refert lib.
 XXI. Meminit & Anonymus in Iliad r*.

* pag. 61.
 edit. Bujliæ

Arete, Aristippi Cyrenæici, qui Socratem audivit, filia, à parente
 fuit instituta ; uti ab hac filius Aristippus, ex eo dictus ἀρετῆς διδασ-
 κῆς, Atque ab hoc Aristippo Theodorus, qui primò ἀρετῆς, postea
 θεός appellatus est. Ut de singulis horum auctor nobis est Laërtius
 lib. II.

Pag. 10, post, lin. 16. adde :

Eruditam Canii uxorem Theophilam laudat Martialis lib. VII.
 epigr. 68 ;

*Hæc est illa tibi promissa Theophila, Cani,
 Cujus Cecropia pectora dote madent ;
 Hanc sibi jure petat magni senis Atticus hortus,
 Nec minus esse suam Stœica turba velit.
 Vixet opus, quodcumque per has emiseris aures :
 Tam non famineum, nec populare sapit.
 Non tua Panthenis nimum se præferat illi,
 Quamvis Pierio sit bene nota choro.*

L

Carmina

Carmina fingentem Sappho laudabit amatix :
Castior hæc, & non doctior illa fuit.

Pag. XII, post §. 14. adde :

Iustiniani Cæsaris temporibus claruit etiam Theodora, orta à Sampfigeramo, & Monimo : à quibus & Iamblichus genus ducebat. Fuit hæc fœmina gentilis : sed nec philosophiæ imperita, nec Poëticæ, vel Grammaticæ ; imò ad Geometricas, & Arithmeticas speculationes evecta : instituta autem ab Isidoro Philosopho, & Damasco Damascio : quorum hic vitam illi Isidori dedicavit. Auctor Photius cap. CLXXXI.

Pag. XIII, post §. 20. adde :

Anno MDCCIII obiit Aleonora Regina, Guilielmi, Aquitanix Ducis, & Pictonum Comitum, filia ; prius Ludovico, Regi Gallix, exinde Henrico II, Angliæ Regi, nupta, & ex eo mater Ioannis Anglorum Regis. Ab eruditione, ac prudentia, multum celebrata est. Scripsit epistolas ad Cœlestinum Papam, Henricum Cæsarem, Richardum & Ioannem filios. Vide plura apud Matthæum Parisium, nec non Baleum.

Pag. ead. post §. 36. adde :

Anno MDXV Alexandra, Bartholomæi Scalæ filia, Florentiæ nata, Latinas Græcæque literas docta claruit ; quod etiam testatur Angelus Politianus epigrammate, quo eam celebrat. Decessit anno MDXVI.

Pag. XIV, §. 28, post *commendant*, adijunge :

Obiit Heidelbergæ 26 Octob. ætatis suæ anno 28.

Pag. ead. §. 36, post *Anglum*, appone :

Latinis, Græcisque, literis egregie exculta fuit. Annos nata XVII, Christi anno MDXIV, ob non repudiatos Anglici Regni honores decollata est, unâ cum marito Gilberto Dudlejo, filio Ioannis, Ducis Northumbriæ, cui anno præcedenti cervicem præcidi iusserat Maria, Angliæ Regina.

Loisa Sigæa Toletana Græcas itidem, & Hebræas literas didicit ; ac propterea à Lusitanæ Regina intra aulam recepta inter illustres feminas ; Obiit anno MDXIX.

Anno MDXCV Iuliana Morella Barcinonensis, virgo Hispana, ætatis suæ duodecimo, Cappucinatorum habitu induta, publicè Thefes Philosophicas defendit : quas inscripsit Margaritæ Austriacæ, Hispaniarum, Indiarumque, Reginæ. Morella hæc tum Latinè docta, tum Græcè etiam, ac Hebræicè ; nec Philosophiæ modò, sed & Iurispuden-

prudentiæ studioſa ; Muſicis etiam instrumentis canere perita , artibus etiam aliis exulta. Narrat Gretzerus in Poſthumo rerum Variarum opere à Stegelio collecto , lib. II. cap. IV : ubi additur , florere etiamnum Lugduni in Galliis. Obiit verò Gretzerus anno hujus ſæculi XXV , ut triennio poſt illa poſthuma prodierint.

Pag. LVIIII, v. 12, poſt XXVII, adde :

Ætatem ejus plenius oſtendo lib. II de Hiſtor. Græc. cap. III ; uti & patriam Alexandriam , non illam Ægypti , aut Syriæ , ſed oppidum Suſianæ ad ſinum Arabicum , inter Tigrim , & Eulæum fluvium. Præterhunc Dionyſium Alexandrinum duo fuere alii ejuſdem nominis , qui *Ἐλεμνός* ſcripſere ; Mileſius unus , qui ipſo etiam Herodoto antiquior ; alter Samius , aliis Rhodius dictus , quod Rhodi habitaret , atque ibi Sacerdos eſſet ſolis. Plura , ſis , pete ex dicto cap. III ; neque enim actum agere libet.

F I N I S.

L 2

I N-

I N D E X

R E R U M & V E R B O R U M

O P E R I S D E P H I L O L O G I A .

Numerus prior, qui Romanus est, caput signat; alter, qui barbarus, paragraphum; tertius, qui iudem barbarus, paginam; litera verò A Addenda signat. Si numeri barbari complures concurrant, qui coherent, commate distinguuntur.

A

Abrahams Bucholcerus Chronologiam scripsit. xi. 1, 6. 66, 67.
 Abrahamus Ortelius multum meritus est de Geographia. xi. 27. 64.
 Acutius Argivus de Genealogiis egit. xiii. 3. 67.
 Adolescentia naturâ proclivis est à labore ad otium; edque subinde suscitanda est. ii. 10. 17.
 Ælius Harpocratio Sophista egit de vocibus, quæ Rhetoribus ignotæ. v. 17. 37.
 Æthicus Ister an autor sit Itinerarii Antonino Augusto tributi. xi. 16. 59, 60.
 Æschylus proverbialia collegit. vi. 1. 38.
 Agallus Grammatica docta, Suidæ *Αναζαλλίς*, & rectius, dicitur. ii. 3. 9.
 Agathemerus Ortho quid in Geographicis scripserit. xi. 7. 56.
 Agathodæmonis tabulæ, secundùm Ptolemæum descriptæ, omnium antiquissimæ sunt. xi. 22. 62.
 Albipheas Arabs quid in Cosmographicis præfiterit. xi. 19. 60.
 Aldus Nepos scripsit de *ἑρμηνείᾳ*. iv. 11. 29.
 Aleonara primùm Galliæ, dein Angliæ, Regina ob eruditionem laudata. A. 82.
 Alexandra Florentina femina erudita. A. 81.
 Alexandrini Hypatiæ corpus disceptum frustratim sparsere. ii. 3. 11.
 Amalasuena, Theodorici, Gothorum Regis, filia, Athalarici Regis mater, quàm erudita, ac prudens fuerit. ii. 3. 11, 12.
 Amerias Macedo de verborum originibus egit. v. 16. 37.
 America avorum ævo prius à Colombo, ac post ab Americo Vesputio, fuit detecta. xi. 26.

63. quamquam Atlantiæ Platonica eò referri debere videatur. *ibid.*
 Americus Vesputius post Columbum Americam detexit. xi. 26. 63.
Ἀναλογία ad *ἑρμηνείαν* spectat, ac primus eam defendit Aristarchus. iv. 8. 27. perperam quosdam *ἑρμηνολογία* dicitur. *ibid.* vocis *ἑρμην* considerat. iv. 9. 27.
 Ananias invenit Iambum. ix. 6. 50.
 Anaximander Milesius primus ferè post Homerum Geographiam attigit. xi. 7. 53, 54. ejus ætas. *ibid.* xi. 20. 60, 61.
 Andreas Schotus Heraclotæ Diogeniani ac Zenobii, proverbialia edidit, addiditque duplicem appendixem. vi. 8. 39.
 Angela Zabata femina erudita. ii. 3. 14.
 Anna Comæna, Alexii Comneni filia, Alexiadem scripsit. ii. 5. 13.
 Anna Maria Schurmanniana laudata à variis linguarum, artium, doctrinarumque, notitia. ii. 3. 14.
Ἀνωμαλία ad *ἑρμηνείαν* spectat, ac primus eam defendit Crates. iv. 8. 27. perperam quosdam *ἑρμηνολογία* dicitur. *ibid.* vocis *ἑρμην* considerat. iv. 9. 27.
 Antisthus Laëco ex verborum proprietate diffucillimos juris nodos solvebat. v. 6. 31.
 Antonini Martyris numerarium quando scriptum sit. xi. 18. 62.
 Antoninus Augustus an auctor Itinerarii. xi. 16. 59.
 Antonius Augustinus Felsii fragmentum ex Farnesianâ bibliotheca restituit. v. 12. 35. de famulatis Romanis scripsit. xi. 11. 9. 69.
 Apollodorus Genealogias deorum, & Heroum, reliquit. xiii. 4. 68.
 Apollonides Niceus proverbialia scripsit. vi. 1. 38.

Appulejus Madaurensis proverbiorum libros scripsit. vi. 1. 38.

Aquila Romanus de Elocutione scripsit. viii. 4. 47.

Archilochus Parius Iambum ab Anania inventum perfecit. ix. 6. 50.

Arcadius scripsit de *εὐσεβείᾳ*. iv. 11. 28.

Arete, Aristippi Cyrenaei filia erudita, Aristippum filium Philosophiam docuit. A. 81.

Arignote femina Dionysii Tyranni gloria scripsit. A. 81.

Artiflarchus proverbialia collegit. vi. 1. 38.

Aristippus *μειζότερος* cur dictus. A. 81.

Aristoteles optima methodo scripsit de virtutibus, sed *de εὐσεβείᾳ* merito in eo denderes. 11, 11. 18. primus in artium redegit Grammaticam.

ix. 6. 26. scripsit de Proverbis. vi. 1. 38. de Elocutione. viii. 4. 47.

Arnelius Ponticus castigaciones addidit Chronico Eusebio. xii. 4. 66.

Artianus Nicomedienis, Epicteti discipulus, quae in Geographicis scripsit. xi. 7. 56.

Artemidorus Ephelius quae, & quando, in Geographicis scripsit. xi. 7. 55.

Autes, quae proprie liberales dici possunt, alii in tres dividentur partes. 1. 2. 2. alii in quinque.

1. 3. 2. plenius distribuntur in doctrinam verborum, & rerum; ut haec sit vel memoriae vel phantasiae, vel rationis, vel revelationis. 1. 4. 5.

3. rectissime vero in tria disciplinarum genera eas dispescas. 1. 6. 3. ut aliae ad Philosophiam viam parent, aliae eius sint pars, aliae comites.

ibid. illae quae variè nuncupentur. 1. 7. 4. earum ex Seneca divisio. 1. 7. 5. rudimenta nostra sunt, non opera, eoque duntaxat. qui modum in eis non tenent. 1. 7. 5. 6. earum laus, ac necessitas. 1. 7. 7. ad eas uterque sexus admittendus est. 11, 1. 2. 8. at tamen non temerè omnes, cuiuscunque sit sexus. 11, 4. 5. 13. 16. earum difficultas, quia commune quoddam habent vinculum. 11, 13. 18. non omnibus accuratè cognoscendis fufficit vita humana. 11, 14. 19. methodo, ac modo, in iis opus est. 11, 14. 15. 16. 19. 20.

Athenaeus quando vixerit, & an Harpocratio-nem exscripsit. v. 17. 37.

Atilius Fortunatianus de arte metrica scripsit, ix. 8. 50.

Atossa Persiae Imperatrix, prima docuit epistolas scribere. 11. 3. 9.

Autores Graeci, & Latini, qui, & quando, legentur. viii. 2, 3, 4, 5, 6, 7. 42. 43.

B

B Antoninia, S. Raielegandis alumna, quid scripserit. 11. 3. 12.

Baronii historia Ecclesiastica cum iudicio legenda est. xiv. 15. 78.

Bartholus aetate senili literis Hebraicis immortalis est. 11, 9. 17.

Beza an autor sit libri *de locis Sanctis*. xi. 15. 50.

Beniamini Tudelesis Itinerarium quando scriptum sit. xi. 18. 60.

Boethius laudatus. 11, 3. 12.

Burdigalense itinerarium quando scriptum sit. xi. 17. 69.

C

Cadmus non est historiae inventor. x. 2. 57. *Caeus* *et* *alid.*

Caecilia, Thome Mori filia, literas excoluit. 11, 3. 14.

Caelius Bassus de arte metrica scripsit. ix. 8. 50.

Calepinus varia à variis accepit incrementa. v. 17. 37.

Caustandra Fidelis quid, & quando, scripserit. 11, 3. 13.

Calliodorus scripsit de *εὐσεβείᾳ*, quae emendatur. iv. 11. 28. 29.

Catharina Alexandrina, virgo doctissima, quando vixerit, & quid praestiterit. 11, 2. 12.

Catharina, Angliae Regina, matertera Caroli V. Imperatoris, quae scripsit. 11, 3. 14.

Catharina Landa, femina erudita, laudata. 11, 3. 14.

Catharina Senensis, femina erudita, quae scripsit. 11, 3. 13.

Cato Senex Graecas discere literas. 11, 9. 17.

Censorinus de meritis scripsit. ix. 8. 51.

Cephalodorus, Hocratis Aristopulus, cur Aristotelem de proverbis scribentem reprehenderit. vi. 1. 38.

Christianorum recentia consuetudo numerandi à Christo nato, vel circumciso. xii. 2. 63.

Christophorus Columbus primus ad Americam. xi. 16. 63.

Chorographia sub Geographia continetur. xi. 2. 14.

Chronologia ad Historiam spectat. x. 3. 52.

multum tractata, sed necdum perfecta est. xii. 1. 65. cur ejus tanta sit difficultas. xii. 6. 67.

L 3

Chro-

- Chronologus quid scire dicebat, XII, 2. 65.
 Cicero de Elocutione scripsit. VII, 4. 47. &
 de claris oratoribus. XIV, 9. 71.
 Claudius Dausquejus scripsit de ἑρτοροφία.
 IV, 11. 19.
 Clearchus Solensis, Aristotelis auditor, de pro-
 verbis scripsit. VI, 1. 38.
 Clitarchus de verborum proprietate, ac origi-
 ne. scripsit. V, 16. 37.
 Conradi Peuringeri tabule, post Ptolemaicas
 ab Agathodamone scriptas, omnium sunt anti-
 quissimæ. XI, 22. 62.
 Continentes tres veteribus solùm notæ fue-
 runt. XI, 26. 63.
 Cornelia, Gracchorum mater, erudita femina.
 II, 3. 9.
 Cornelius Fronto de verborum Originibus
 scripsit. 8, 15. 36.
 Cornificia, Cornificii poetæ soror, multa epi-
 grammata reliquit. II, 3. 10.
 Critice non est Grammatices pars. VII, 9. 45.
 IX, 3. 49.
 Cylo cur à Pythagora ad disciplinam non fue-
 rit admittus. II, 7. 17.
 Cynici an liberales artes planè rejecerint. I,
 7. 6.
 Cyrillus Alexandrinus defensus. II, 3. 11.

D

- D**emetrias femina docta, ad quam scripsit B.
 Hieronymus. II, 3. 11.
 Demetrius Alexandrinus de Elocutione scri-
 psit. VII, 4. 47. quid, & quando, in Geographi-
 cis scripsit. XI, 7. 54.
 Democritus Abderita cur πικταλθου fuerit
 dictus. I, 3. 2.
 Demon proverbia collegit. VI, 1. 38.
 Desiderius Erasmus. v. Erasmus.
 Deus summam curam perit vitæ, & actorum,
 hominis. XIV, 14. 74, 75, 76. ejus bonitas, &
 misericordia. *ibid.*
 Didymus scripsit de ἑρτοροφία. IV, 11. 28. &
 de proverbis. VI, 1. 38.
 Dicaearchus Messenius, Aristotelis discipu-
 lus, quæ in Geographiis reliquit. XI, 7. 54,
 55.
 Diogenes Laërtius de vitis Philosophorum
 scripsit. XIV, 9. 71.
 Diogenianus Heracleota unde oriundus sit, VI,
 2. 39. de proverbis. ac fluviis, scripsit. *ibid.* tran-
 scripsit multa ex eo Hesychius in lexicon. *ibid.*
 Diomedes de arte Metrica scripsit. IX, 8. 50.

Dionysius Halicarnassensis de Elocutione scri-
 psit. VII, 4. 47.

Dionysius Longinus Zenobiam, Palmyrenor-
 um reginam, Græcas literas docuit, ac præcep-
 tor isdem fuit Porphyrii Philosophi. II, 3. 10.

Dionysius ἑρτοροφίας quando ἑρτοροφίας scripse-
 rit XI, 7. 56. XIV, 15. 77. A. 83. ubi plures vide
 ejusdem nominis.

Dionysius Petavius multum in Chronologicis
 præstitit. XII, 6. 67.

Doctores boui requisita; nempe non sufficit
 in eo τὸ διδάσκειν, sed exigitur etiam τὸ διδά-
 ρεῖν. II, 11. 17. quantum pauci sint, qui
 utrumque præsent, vel utroque saltem delecten-
 tur. II, 11. 18.

Doctrina solida artes comprehendit univer-
 sas. II, 13. 18. ad eam acquirendam opus est
 multâ lectione, & meditatione. 19. generalis
 omnium rerum primum, dein singularis alicujus
 scientiæ querenda, & quomodo. II, 14, 15, 16.
 19. 20.

Dorotheus de verborum originibus scripsit. V,
 16. 36, 37.

E

Ecclasiastica historia quantos usus habeat.

- XIV, 2. 70.
 Elisabetha, Angliæ Regina, quam fuerit docta.
 II, 3. 14.
 Elisabetha, Schonuzgiensis, femina erudita,
 quæ, & quando scripsit. II, 3. 13.
 Elisabetha, Thomæ Mori filia, literas exco-
 luit. II, 3. 14.
 Eloquentia Philosophiæ est comes. I, 6. 3. quo-
 modo sit hominis Politici instrumentum. A. 81.
 Ἐγκυκλοπαιδεια quid. I, 7. 4.
 Ephorus, Hocratis discipulus, quæ in Geogra-
 phicis scripsit. XI, 7. 54.
 Epicurei an, & quatenus, liberales artes reje-
 cerint. I, 7. 6. eorum de Deo impia doctrina.
 XIV, 14, 15. 75, 76.
 Epicurus primus docuit Grammaticam Metho-
 dicam. IV, 6. 26.
 Epimenides de Genealogiis egit. XII, 3. 67.
 Erasmus fallus est, existimans Plutarchum
 Charonensem scripsisse proverbia. VI, 3. 39.
 quando, & quoties, Adagia sua ediderit. VI, 5.
 40.
 Eratosthenes Cyrenæus quæ, & quando, in
 Geographicis scripsit. XI, 7. 55.
 Ἐτυμολογία male à quibusdam cum ἀναλογίαι
 & ἀναμυλία, confunditur, IV, 8. 27. Exegeticæ
 Gram-

Grammaticæ privatum vocum pars est. v. 10. 33. ejus usus. *ibid.* unde dicta sit. *ibid.* Latine rectius dicitur *vera nominis ratio. ibid.* male à nonnullis ad Grammaticam Methodicam refertur. 34. ejus officium, ac differentia ab Exegetice. *ibid.*

Eudæmon scripsit de *ἔθνεσσι*. iv. 11. 28.
Eudocia Leontii Philosophi filia, uxor Cæsaris Theodosii junioris, varietate erudita fuit. 11. 3. 11.

Eudoxus quæ, & quando, in Geographicis reliquerit. xi. 7. 54.

Eunapius de vitis philosophorum scripsit. xiv. 9. 71.

Eusebius Pamphilus Chronicon reliquit ab orbe condito usque ad vicennialia Augusti. xii. 3. 65. multa haurit ex Julio Africano. *ibid.* describitur à Georgio Syncello. *ibid.* aliquando erravit. xii. 4. 66.

Eustathius Thessalonicensis in Dionysii *ἑορῶν* commentatus est. xi. 7. 56.

Eutochium, Paulæ Romanæ filia, Hebræicè, Græcè ac Latine docta fuit. 11. 3. 11.

Exegetice Grammaticæ quid sit, ac veterum sententiæ rejectæ in ea desinens. v. 1. 2. 3. 4. 29. 30. vocum transit significationes. *ibid.* ejus dignitas. *ibid.* necessitas maior, quàm Grammaticæ Technicæ. v. 5. 31. vel privatum vocum est; quæ tum indigenæ sunt, ac fiuntur significatione modo nativâ, modo translata, atque item sunt raræ, sunt usitatæ, sunt obliuæ, tum peregrinæ: vel junctarum. v. 9. 33. vi. 1. 38. ejus, ac *ἰσχυροτάτης*, differentia. v. 10. 34. qui Latini, qui Græci eam exornant. v. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 35. 36. 37. ad eam non spectat scriptorum enarratio. vii. 9. 44.

Eximium rerum inspicere, priusquam de iis ferat iudicium. xiv. 14. 75. 76.

F

Fabiola, femina docta, ad quam scripsit B. Hieronymus. 11. 3. 11.

Fabulæ ad historiam laxè sumptam pertinent. x. 1. 51.

Farnesianum Festi fragmentum ubi incipiat & desinat. v. 12. 36.

Femine etiam ad philosophiam admitti possunt. 11. 1. 2. 8. quàm varix sibi pulcrum laudem parant eruditione. 11. 3. 9. quam caudè tamen literæ his tractanda sunt. 11. 4. 17.

Ferdinandus Magellanus quando Magellaniciam adierit. xi. 26. 63.

Festus Avienus quid, & quando, in Geographicis præfiterit. xi. 12. 58.

Festus Pompejus Verrium Flaccum redegit in epiromen. v. 12. 35. ac ipse in compendium post redactus à Paulo Diacono. *ibid.* Ejus lans. *ibid.* & p. 36.

Francisci Patricii, Scrabonem Stratonem vocantis, error. xi. 7. 56.

Fulgentius Planciades de verborum Originibus scripsit. v. 15. 36.

Fulvia Olympia Morata, Guntheri conjux, quæ scripserit. 11. 3. 14.

Fulvius Vrinius Furnesianus Festi fragmentum longè accuratius emendit, addito slerico Festi fragmento, quod Pomponii Læri fuerat. v. 12. 36. scripsit de familiis Romanis. xii. 1. 9. 69.

Furia femina docta, ad quam scripsit B. Hieronymus. 11. 3. 11.

G

Gabriela Borbonia quàm varia, & quando, scripserit. 11. 3. 13.

Genealogia ad historiam pertinet. x. 3. 52. quid præstet. xii. 1. 67. cur tanta sit ejus necessitas. xii. 1. 2. 67.

Gennadius Massiliensis de Illustribus Ecclesiæ viis scripsit. xiv. 9. 71.

Geodæia primordia sua debet Aegyptiis. xi. 4. 53. unde dicta sit. *ibid.*

Geographia circa quid versetur. xi. 1. 52. *ἡγεμονία* & *ἰσχυροτάτης* sub se continet. xi. 2. 54. nulla est ex historia naturali, & civili. xi. 3. 54. à geodæia cepit. xi. 4. 53. eius cur tanta sit cessitas. xi. 5. 53. ejus incunabula cum Homeri ætate fuerunt. xi. 6. 53. qui eam philosophi attigerunt. xi. 7. 53. 59.

Geometria cepit à Geographia. xi. 4. 53. unde dicta sit. *ibid.*

Georgius Gemistus quid, & quando, in Geographicis præfiterit. xi. 7. 56.

Georgius Syncellus Eusebium descripsit. xii. 3. 65. 66.

Gerardus Mercator omnium juniorum optime orbem descripsit. xi. 27. 64. scripsit etiam Chronologiam. xii. 6. 66.

Gerontia femina docta, ad quam scripsit B. Hieronymus. 11. 3. 11.

Glossa quid sit proprie. v. 9. 33.

Glossæ quid sit proprie. v. 9. 33.

Gorgius Sophista laudatus. vii. 1. 3. 47.

Græca lingua comes esse debet Latine, ac ad discenda, ubi mediocriter balturæ ceptimus. v. 8. 21.

8. 31, 32. non jucundior modò, sed & utilior
moldè est lingua Latinà. *ibid.*

Græcorum eadem, ac Latinorum, de orbe
disciplinarum fuit sententia 111, 1. 22. eorum
compendiandi tempora modus 111, 2. 65.

Grammaticè non modò literarum elementa,
sed et Latini literarum, ipsam etiam eruditionem,
significavit 19, 4. 25.

Grammaticè aliter Philologia dicta est veteri-
bus. 111, 1. 21, 22. 19, 1. 22. vel significat
Grammaticè *πραγμα*, vel Grammaticè pro-
prie dictam, vel Philologiam. 19, 1. 22, 23. ad
quam ornatus, & metrum spectent. 19, 2. 23.
præstat, ut sermo sit purus. 19, 3. 23, 24. tum in
sermone, tum in descriptione. *ibid.* plus habet ope-
rum ostentationis. *ibid.* nomen ejus inli-
peribus contemptui est. *ibid.* à Grammaticè
distingueda est, quamquam à veteribus commu-
ni Grammaticè nomine utraque censebatur. 19,
4. 24. doctrina ejus bipartita est; una Methodi-
ce, sive Technice, dicitur, quæ artis præcepta
tradit. 19, 5. 25. ejus à Logica, Rhetorica, Poë-
tica, & Historica discrimen. *ibid.* altera Exegetice.
V, 1. 29.

Grammaticorum fastus, & contemptus retin-
ditur. v, 4. 30. olim illi poetas, & alios scripto-
res explicabant. vii, 9. 44. eorum, quæ talium,
officium. *ibid.* viii, 5. 6. 47. ut Rhetoricè, ita
& Metricè sibi olim vindicabant. viii, 9, 10.
48. ix, 2. 49.

Grammaticè nec orationem dirigit, nec ratio-
nem. 1, 1. 1. contenta est docere artem legen-
di, & literas formandi. 19, 1, 13, 22, 24.

Graphice nec orationem dirigit, nec ratio-
nem: neque pietate, aut prudentiâ, instruit men-
tes nostras. 1, 1. 1, 2.

Gregorius Nazianzenus explicatus contra
meum Lipii. 1, 7. 7, 8.

Guilhelmus Blæuw multum meritis est de ar-
te Geographica. xi, 27. 64.

Guilhelmus Genebrardus Chronologiam scrip-
sit xii, 6. 65.

Gymnasticè nec orationem dirigit, nec ratio-
nem; neque pietate, aut prudentiâ, instruit men-
tes nostras. 1, 1. 1. corpus exercet, non animum.
ibid.

H

HAdrianus Junius Adagiorum aliquot scripsit
centurias. vi, 5. 40.

Hanno Carthagenensis quid, & quando, scrip-
serit in Geographiis. xi, 7. 55.

Harpocratio Valerius *ῥητορ* decem Rhetò-
rùm reliquit. v, 17. 37. an sit ille, qui Veri Im-
peratoris præceptor fuit. *ibid.* an Athenæum ex-
scripserit. *ibid.*

Hebrææ linguae necessitas ad intelligendum
verus instrumentum. v, 8. 31.

Hebræi numerati ab orbis initio. xii, 2. 65.
eorum codices præferendi Græcis Bibliorum co-
dicibus in Hebræorum temporibus. xii, 1. 65.

Hecateus Geographiam tradidit, variatque
ἑκαταίτης scripsit. xi, 7. 53. 54. ejus atas. *ibid.*
Hælladi lexicon cur à Phorio dicatur esse utile
ad *πρὸς ἑκαταίτην* 111, 1. 21.

Helpis, Boethii conjux, erudita femina. 11, 3.
12.

Henricus de Gandavo scripsit de Illustribus
Ecclesiæ viris. xiv, 9. 72.

Hephæstion Hærtiani Imper. præceptor de
arte Metrica scripsit. ix, 7. 50.

Hermogenes de Elocutione scripsit. viii, 4.
47.

Hermolaus Barbarus curiosissimus linguarum
fuit 11, 2. 17.

Hermolaus Byzantius Stephanus de urbibus
redegit in compendium. xi, 7. 56.

Herodanus scripsit de *ἡρώδης*. iv, 11. 28.

Herodoti de Thucydidi *ἡρώδης* ad Olorum,
ejus patrem, dictum. 11, 9. 17.

Heroicum metrum apud Græcos omnium an-
tiquissimum. ix, 6. 50. ejus inventrix Panothea.
ibid.

Hesfusa Alexandrina quid scripserit. A. 81.

Hesychius lexicon scripsit, quod Thesaurus
Græcæ linguae dici possit. v, 17. 57. Christianus
fuit, ac alius ab eo videur, quem Suidas genti-
lem dicit. *ibid.* ex Diogeniano Heraclæota pro-
verbia exscripsit. vi, 2. 39.

Hesychius de viris Illustribus scripsit. xiv, 9.
71.

Hiéroglyphica scribendi ratio. iv, 12. 29.

Hieronimus an auctor sit libri *de locis sanctis*,
xi, 15. 19. Eusebium Iacubè reddidit, multa que
ei addidit. xii, 4. 65. aliquando ejus errores non
deprehendit. *ibid.* qui eum contumariar. xii, 5.
66. scripsit de Illustribus Ecclesiæ viris. xiv, 9.
71.

Hilda Abbatiâ Angla à multiplici doctrina
laudata. 11, 3. 12.

Hildegardis Moguntina, femina docta, quan-
tum in literis præfuerit. 11, 3. 13.

Hecateus de Genealogiis egit. xii, 3. 67.

Hildefonsus Toletanus scripsit de Illustribus
Ecclesiæ viris. xiv, 9. 72.

Hippar-

Hipparchia, soror Metroclis Cynici, uxor Cratetis Cynici, quando vixerit, & quæ scripserit. 11, 3. 9.

Hippolyta Taurella quæ scripserit. 11, 3. 14.

Hispani ab Augusti anno x111 usque ad Ferdinandi Catholici tempora numerare solebant. x11, 2. 63.

Historia vel rerum naturam, vel gesta Dei, ac hominum describit. 1, 6. 3. pars est Philologie. 111, 1. 22. naturalis, ac Physicæ, differentia. v, 10. 34. non intelligi potest, nisi genus, & stirpem, eorum uôris, quorum narrantur gesta. *ibid.* quid vel strictè, vel laxè sumpta agat. x, 1. 51. ejus studium omnium est antiquissimum. x. 2. 51. non est à Casmo Miletio inventa. *ibid.* ejus materia quadruplex; versatur enim circa loca, tempora, genus, & actiones. x, 3. 52. vel vera est, vel ficta, vel mixta. xiv, 1. 69. prior dividitur in sacram, quæ verè talis est, tum divina, tum humana Iudaica, & Christiana, vel errore hominum talis censetur, ac in civilem, & literariam. xiv, 2. 69. ista pertinet ad historiam Gentilem, aut Mahomedanam. xiv, 3. 70. hæc comprehendit antiquitates, quæ sunt reliquæ antiqui temporis. xiv, 4. 70. memorias, quæ sunt remota legitima historia, quales sunt propriè commentarii. xiv, 5. 71. ac historiam iustam, quæ addit personarum characterem, &c. ad quam refer annales, qui portionem temporis complectuntur; viras, quæ personæ describunt; ac actiones, quæ illustrem actionem, siue rem gestam repræsentant. xiv, 6, 7, 8. 71. quomodo historiam tractet philologus, quomodo Grammaticus, siue philologus. xiv, 11. 72. omnis xvi historiam discernere cur non sit difficile. *ibid.* quomodo ea sit tractanda. *ibid.* xiv, 15. 76. 77, 78, 79, 80. in ficta historia verum à falso discernendum est. xiv, 12. 73. atque ex ea eruenda est etiam mystica interpretatio. *ibid.* quanta historiarum sit utilitas in Philologia, Theologia, ac Politicâ. xiv, 13. 73. earum maximus fructus. xiv, 14. 74. maxime omnium ad Deum ducunt. *ibid.* sacræ præmittendæ profanis. xiv, 15. 75.

Historici quo ordine legendi sint. xiv, 11. 72, 73. xiv, 15. 76. 77, 78, 79, 80.

Honorius Augustodunensis scripsit de Illustribus Ecclesiæ viris. xiv, 9. 72.

Horapollus scripsit de Hieroglyphicâ scribendi ratione. 19, 12. 29.

Hydrographia geographiæ latius sumptæ pars est. xi, 1. 52.

Hypatia, Theonis Alexandrini filia, quæ reli-

quit, ac quàm miserè ab Alexandrinis discepta fuit. 11, 3. 11.

Hyperchio scripsit de *ἑστραφία*. 19, 11. 28.

I

I Ambum invenit Ananias perfecit Archilochus Paris. 18, 6. 50.

Iana Graja, Henrici, Suffolciæ Ducis, Filia, erudita fuit. 11, 3. 14. ejus mortis genus. A. 82.

Idacius quousque B. Hieronymum continuavit. x11, 5. 66.

Imitatione opus est ad acquirendam purè loquendi disciplinam. vii, 8. 43, 44.

Infectia, & fallus, ut plurimum concurrunt. 11, 13. 19. 19, 7. 27.

Interpunctio spectat ad *ἑστραφίαν*. 19, 12. 29.

Ioanna, Philippi Regis, uxor, ex tempore respondebat Latino sermone aliorum orationibus. 11, 3. 14.

Ioannes Abbas Biclariensis quousque B. Hieronymum continuavit. x11, 5. 65.

Ioannis G. F. Bæuiv laus. x1 - 27. 64.

Ioannes Blanchetta, femina erudita, varias linguas loquebatur. 11, 3. 14.

Ioannes Bocacius quando sua in Geographicis scripserit. xi, 10. 57. Vitiu a sequestro exscripsit. *ibid.*

Ioannes Braccianus Adagia scripsit. vi, 5. 40.

Ioannes Funccius Chronologiam scripsit. x11, 6. 66.

Ioannes Glandorpius de Genealogiis scripsit. x111, 9. 69.

Ioannis Gronovii laus. 11, 3. 13.

Ioannis Laurenbergii tabulæ Græciæ longè superant Sophiani. x1, 20. 61.

Ioannes Vilius Adagia scripsit. vi, 5. 40.

Ioseph patriarchæ historia. xiv, 14. 74.

Iosephus Scaliger quàm bene sit meritis de Feslo Pompeio. v, 12. 36. & de Eusebio, ac Chronologia. x11, 4. 6. 66.

Ioia Merceri in edendo Nozio industria laudata. v, 13. 36.

Ioias Simlerus scripsit vitas Illustrium Ecclesiæ virorum. xiv, 10. 72.

Iudorus Characenus patriam suam Parthiam descripsit. xi, 7. 55.

Iudorus Hupalensis quæ in Geographicis scripserit. xi, 11. 58. Originum libris usum navavit operam. v, 14. 35. scripsit de Illustribus Ecclesiæ viris. xiv, 9. 72.

Iocratius fucata, atque anxia nimis, elocutio. vi11, 3. 47.

Itinerarium Antonino Augusto adscriptum an Iulii oratoris sit, an Æthici Iſtri. xi, 16. 59.

Iuliana Morella Barcinonenſis virgo erudita laudata. A. 83.

Iulianus Cæſar ab eruditione laudatus. i, 6. 4. cur peſſioris literaturæ ſcriptores in ſcholis legi noluerit. i, 7. 7.

Iulius Africanus, ex quo pluriſima hauſit Euſebius Pamphilus, primus Chriſtianorum de temporibus ſcripſit. xii, 3. 65.

Iulius Cæſar an autor ſit Itinerarii Antonino Augusto tributi. xi, 16. 59.

Iulius Hyginus reliquit Genealogiarum codicem. xii, 7. 68.

Iulius Orator an ſit auctor Itinerarii Antonino Augusto adſcripti. xi, 16. 59, 60.

Iulius Pollux ſcripſit *Ἱερογlossai*, quod Cæſari Commodo dictavit. v, 17. 37.

Iulius Rufinianus de Elocutione ſcripſit. viii, 4. 47.

Iuuentus cur aptior ſit diſcendis linguæ Latinæ, ac Græcæ, elementis. v, 8. 31.

K

K *Ἰκλος ἱστορικός*, ſive Orbis hiſtoricus, quid ſit. xiv, 11. 72.

L

Lælia filia ab eloquentia laudata. ii, 3. 10.

Lata, femina docta, ad quam ſcripſit B. Hieronymus. ii, 3. 11.

Latina lingua ſine Græca ad ſolidam eruditionem non ſufficit. v, 8. 32. ſæpe ex Græco fonte, Æolem præſertim, promanar. v, 12. 35.

Latiorum, ac Græcorum, eadem ſunt de orbe diſciplinæ ſententia. iiii, 1. 22.

Liber de Locis Sanctis an Hieronymi ſit, an Bedæ. xi, 16. 59.

Lilius Gyraldus ſcripſit vitas virorum Illuſtrium. xiv, 10. 72.

Literæ Latinis, ut *Γράμματι* Græcis, non modo prima vocum elementa, ſed & ipſam eruditionem, ſignificant. iv, 4. 25.

Lipſi error in vertendis Gregorii Nazianzeni verbis. i, 7. 8.

Logice *πολυμαθείας* pars eſt. iiii, 1. 20, 21.

Loiſa Sigæa femina erudita. A. 82.

Longinus de Elocutione ſcripſit. viiii, 4. 47.

Magdeburgenſium Centuriatorum lectio iudicium requirit. xiv, 15. 78.

Magellanica à Ferdinando Magellano primùm derecta. xi, 26. 63.

Mango per ſiglas exarare docet. iv, 12. 29.

Marcella femina docta, ad quam ſcripſit B. Hieronymus. ii, 3. 11.

Marcellinus Comes quoſque B. Hieronymum continuâr. xii, 5. 66.

Margarita Gigia literas excoluit. ii, 3. 14.

Margarita. Thomæ Mori filia, literas excoluit. ii, 3. 14.

Margarita Valeſia, Henrici IV, Galliarum Regis, Avia, eruditione, & erga literatos amore, multum laudis meruit. ii, 3. 13, 14.

Marcianus Heraclæota, incerti temporis ſcripſor. *Ἱερογlossai* reliquit. xi, 7. 55.

Marius Florius de arte metrica ſcripſit. ix, 8. 50.

Marius Victorinus de arte Metrica ſcripſit. ix, 8. 50.

Martianus Capella quo ordine ſcribat de artibus, ac diſciplinis. iiii, 1. 22. quæ in Geographiſis ſcripſerit. xi, 11. 58.

Mathēſis *πολυμαθείας* pars eſt. iiii, 1. 20, 21.

Mathæus Beroaldus Chronologiam ſcripſit. xii, 6. 66.

Memoria cur olim magis opus fuerit, quàm vel ingenio, vel iudicio. ii, 7. 16.

Mençia Mendoza, Marchionis Zeneti filia, ab eruditione laudata. ii, 3. 14.

Metaphora quid. viiii, 6. 47, 48.

Methodo bona opus eſt in acquirendâ tum generali omnium artium, tum ſpeciali alicuius ſcientiæ, notitiâ. ii, 14. 19. ut etiam in legendis Autoribus Græcis, & Latinis. viii, 2, 3, 4, 5, 6, 7. 42, 43.

Metrius Pompoſianus cur à Domitiano fuerit interfectus. xi, 20. 61.

Metonymia quid. viiii, 6. 47, 48.

Metricæ quid tractet, & an ad *πεποδίας* ſpectet. iv, 9. 28. diverſa eſt à Poeticæ, cuius ad elementa ſpectat, at pars eſt *φιλογίας*. *ibid.* non Grammatices propriè dictæ. viii, 9. 44. ix, 2, 3, 4, 2. ejus officium, & partes. ix, 1. 4. 5. 48, 49, 50.

Metrum quid ſit, & cuomodo à Rhythmo differat. ix, 1. 48, 49. ut diverſum eſt, ita diverſos habet inventores. ix, 6. 50.

Michaël Apoſtolius paræmiis quando ſcripſerit. vi, 4. 39, 40.

Michaël Pfellus quid, & quando, in Geographi-
cis scripserit. xi, 7. 56.

Modus in disciplinis tenendus est, si quis, cog-
nitis omnibus in genere, ad particularem ali-
quam se conferre velit. 11, 15. 19, 20. qualis hic
esse debeat, videndum ex natura, & indole dif-
ferentis. 11, 16. 20.

Monachus Fuldenſis an sit autor notitiæ utrius-
que imperii. xi, 14. 58.

Monita, & adhortationes plurimum valent
in animis humanis. 11, 12. 18. quanta sit earum
necessitas ob studiorum difficultatem. 11, 13.
18.

Mosaicâ historiâ nullum scriptum vetustius
est. x, 2. 51.

Missa, unde Græcis credantur dictæ. 11, 13.
18.

Musice nec rationem dirigit, nec orationem;
neque pietate, aut prudentiâ, instruit mentes no-
stras. 1, 12. 1. modulatione sonorum affectus
componit. *ibid.* ad Polymathiam pertinet. *ibid.*
alia est practica, alia theoretica. *ibid.* exempla pec-
tit ab Historiâ, vel poetâ, præcepta à philoso-
phia morali, atque hæcenus inflat animus ten-
neris bene vivendi præcepta. *ibid.*

Mylo proverbâ collegit. vi, 1. 38.

N

Natura idonei debent esse ad studia, qui illa
colunt. 11, 6. 16. ex corporis constitu-
tione de eâ faciebat iudicium Pythagoras. 11,
7. 16. in quibus ejus consistat bonitas. 11, 8.
17.

Naturalis scientia quid præset. 1, 6. 3.

Nonius Marcellus scriptor est nec eruditione,
nec iudicio laudabilis. v, 13. 36. multa tamen ha-
bet veterum fragmenta, quæ alibi non reperias.
v, 13. 36.

Notæ non sunt literæ. 1v, 12. 29. ratio per
eas scribendi ad ὁμοειδίαν pertinet. *ibid.*

Notiones primæ, & secundæ quæ dicantur.
1v, 5. 25. alio nomine entia realia, ac ra-
tionis, alio intellecta secunda vocantur. *ibid.*

Notitiæ utriusque imperii quis fuerit autor,
an Monachus Fuldenſis, an Theodosius junior.
xi, 14. 58.

Novella, femina erudita. patre Ioanne Andrea
occupato, munus ejus ex suggesto docendi susti-
nebat. 11, 3. 14.

O

Oratio quomodo sit condenda. viii, 1. 2.
46.

Oratoria facultas quæ propriè sit. viii, 1. 2.
46.

Ὁμοειδία Grammaticæ Methodicæ pars est.
1v, 8. 27. diversa est ab ea, quam tradit Gram-
maticæ. 1v, 11. 28. qui veteres Græci, Latini,
qui recentiores de eâ scripserint. 1v, 11. 28. 29.
si eam pertinet ratio interpungendi, scribendi-
que per siglas. ac notas. 1v, 12. 29.

Ὁμοειδία Grammaticæ Methodicæ pars est.
1v, 8. 27. agit tum de singulis vocibus, ubi at-
tendit ἀνελόγως, & ἀνωμαλως. 1v, 8. 27. ac
σφραγισίαν. 1v, 9. 27, 28. tum de conjunctis. 1v,
8. 27. ubi consideratur structura congrua tum na-
turalis. tum ea, quæ sit contra naturam. 1v, 10.
28.

P

Pamphila Ægyptia quid, & quando, scripse-
rit. 11, 3. 9.

Pamphilus Alexandrinus ἀξιολογῶν scriptit.
v, 16. 37.

Panothea Heroici metri inventrix. 1x, 6. 50.

Partiæ nostræ historia prius discenda, quam
exteriorum. xiv, 15. 78.

Paulia, femina docta, ad quam scripsit B. Hie-
ronymus. 11, 3. 11.

Paulus Diaconus Verrium Flaccum à Festo
Pompejo saepe depravatam magis etiam corru-
pit. v, 12. 38.

Petri Bertii Geographia jungenda Straboni.
xiv, 15. 77.

Petrus Cyrilli lector causa fuit tristissimæ, &
crudelissimæ mortis Hypatia. 11, 3. 11.

Petrus Diaconus docet rationem scribendi per
siglas. 1v, 12. 29.

Pherecydes Atheniensis de Genealogiâ egit.
xiii, 3. 67.

Philologia, aliter Grammaticæ dicta, ἁλο-
κραδίας pars est. 111, 1. 10, 21. κατὰ κεντρῶ-
σιν ἰσοκλινοῦσιν vocatur. *ibid.* quàm magni-
ficè eam prædicet Erasmus. 111, 1. 22. versatur
circa historiam omnigenam, & sermonem. 1v, 1.
22, 23. in quo exigitur peritas, ornatus, & me-
trum. 1v, 2. 23. omne ponit studiorum funda-
mentum. 1v, 3. 24.

Philologus quomodo tractet historiam. xiv,
11, 72.

Philonis Iudæi elegans de artibus liberabilibus, ac Abrahamo, ad gloria. I. 7. 5, 6.

Philosophi in Græcia cur olim ad tantum eruditionis fastigium pervenerint. vii, 9. 44.

Philosophia divisa in Theoreticam, & Practicam, ac utriusque subdivisio. iv, 25. 26.

Philosophus quomodo tractet historiam. xiv, 11. 72.

Philostratus de vitiis philoso. horum scripsit. xiv, 9. 71.

Philoxenus de verborum vi, ac origine scripsit v, 16. 37.

Physicæ, & historiæ naturalis, differentia. v, 10. 34.

Pietas Christiana quid præstet. 1. 6. 3. omnium studiorum finis esse debet. xiv, 14. 74.

Plinius Secundus quid, & quando, in Geographicis præfiterit. xi, 8. 57. xiv, 15. 77.

Plutarchus Chæronensis virtutum singularum tradit naturam, ac ad amorem earum præterea accendit. 11, 11. 18. an autor sit appendixis Proverbiorum, quam S. hortus edidit, ut exitum vitæ Erasmi. vi, 3. 39.

Poëticæ diversæ est à Metricæ. iv, 9. 28. cur eadem ejus sit utilitas, quæ Historiæ. xiv, 12. 73.

Polybius quantum operæ Geographicæ dederit. xi, 7. 55.

Polydorus Virgilius scripsit vitas virorum Illustrium. xiv, 10. 72.

Πολυθεωία quid. 1. 7. 4. ejus partes tres. 11, 1. 20, 21. quid propriè signet. *ibid.* orbis disciplinæ Latinis dicitur. *ibid.*

Πολυμαθησία quid. 1. 7. 4.

Pompeii impietas non minor fuit, quàm Cæsaris. xiv, 14. 76.

Pomponius Atticus. v. T. Pomponius Atticus. Pomponii Latini fragmentum Felli ubi incipiat, & desinat. v, 12. 35.

Pomponius Mela quid, & quando, in Geographicis præfiterit. xi, 8. 57. xiv, 15. 77.

Ponidonius Apameus, vel Abiopolita, quæ, & quando, in Geographicis reliquerit. xi, 7. 55.

Priscianus tractavit de metris comicis. ix, 8. 51. quid, & quando, in Geographicis scripsit. xi, 12. 58.

Προγραμματιστικὴ quæ Græcis dicta sit. viii, 5. 48.

Προπαιδεία quid. 1. 7. 4.

Προπαιδευμα quid. 1. 7. 4.

Προσημία spectat ad ὀρθοτητα, quæ de privis vocibus agit. iv, 9. 27. attendit moderamentum vocem ratione soni, accentum nempe, spiritum,

ac quantitatem. iv, 9. 28. non comprehendit sub se Metricen. *ibid.*

Prosper quousque B. Hieronymum continuavit. xii, 5. 66.

Proverbia plurimum conferunt ad intelligendos veluti veteres scriptores. vi, 6. 40. eorum usus conducit Rhetoricæ. *ibid.* ac facultati Oratoriæ. vi, 7. 42. historiam lucem præbent. & ex eâ vicissim lucem capiunt. vi, 8. 42. magnam partem ad vitæ institutionem pertinet. vi, 9. 40, 41. qui veteres, qui recentiores, ea scripserint. vi, 1. 2. 3, 4. 5. 38, 39. 40.

Provinciarum Romanarum libellus Geographicæ operam dicitur conducit. xi, 13. 58.

Prudentia civis quid præstet. 1. 6. 3. eloquentiæ juncta eam consummat. 1. 6. 4.

Pro Jansenio Cæsariensis quantum, & quando, in Geographicis præfiterit. xi, 7. 56.

Pro loquendi disciplina quomodo, ac quando, tractanda sit. viii, 1. 41. bonam nobis primæ ætatis partem absumit. viii, 9. 44.

Pythagoras de naturæ bonitate ex corporis constitutione conjecturam faciebat. 11, 8. 16. 17. multum solebat adhortari. 11, 12. 15.

Pytheas Massiliensis quid, & quando, in Geographicis scripsit. xi, 7. 55.

Q

Quintus Hortensius fuit ab eloquentia laudatus. 11, 3. 10.

Quintilianus de Elocutione scripsit. viii, 4. 47.

R

Reinerus Reineccius de Genealogiis scripsit. xiiii, 3. 69.

Rhetorica vel circa sermonem versatur, vel circa rem. 1. 4. 3. multè à nominibus fluctant pars Grammaticæ. viii, 9. 44. cur potius sit ais, quàm facultas, & quam hæc ab illa sit diversa, quæque sit diversitatis ratio. viii, 9. 45, 46. ejus divisio, ac subdivisio. viii, 1. 46.

Rhosota monialis, quæ, & quando, scripsit. 11, 3. 12. 13.

Rhythmus quid sit, & quomodo à metro differat. ix, 1. 49.

Richardus Streminus de familiis Romanis egit. xiiii, 9. 69.

Rictuda sub Alcimo, ac dein sub aliis, in literis multum profecit. 11, 3. 12.

Romana historiæ cur discenda prius quàm alia quævis externa. xiv, 15. 79.

Romani

Romani veteres ab V. C. numerabant, Christiani per indictiones. xii. 2. 65.

Ruffinus de Elocutione scripsit. viii. 4. 47. ac de metris Terentianis. ix. 8. 51.

Rurili Claudii Itinerarium quando scriptum sit. xi. 18. 69.

Rutilius Lupus de Elocutione scripsit. viii. 4. 47.

S

Salvina femina docta, ad quam scripsit B. Heliodorus. ii. 3. 11.

Sapientia studium circa quæ versetur. i. 6. 3.

Saraceni numerant tempora à fuga Mahometi. xii. 2. 65.

Schemata Rhetorices cur non spectent ad Grammaticos, quamquam hi ea olim tractarint. viii. 7. 8. 9. 48.

Scripto nihil tradebant veteres, sed omnia memoriter docebantur, vel si scripto complecterentur, uti quædam, sed hæc ea brevitate, ut non intelligerentur ab aliis, quam qui antea audierunt. ii. 7. 16.

Secula Carantensis quæ, & quando, in Geographicis scripturæ. x. 7. 54.

Secotianus Fovius Morrellus de imitatione scripsit. vii. 8. 43.

Selucus de Alexandrinorum proverbis scripsit. vi. 1. 38.

Seneca tradit rationem scribendi per notas. iv. 12. 29. de viriis pulchre scribit, & amicum præterea afficit. ii. 11. 18.

Sermonis studium triplex, loquendi emendatio, ornatu, & modula. vii. 7. 43.

Servius de arte metrica scripsit. ix. 8. 53.

Sextus Empiricus, qui *επιχειρηματικὴν* vanitatem *ἐπιχειρηματικὴν* convincere conatur, refellitur. iv. 11. 29.

Sigebertus scripsit de Illustribus Ecclesiæ viis. xiv. 9. 72.

Sigla quid sint, ac ratio per eas scribendi ad *επιχειρηματικὴν* pertinet. iv. 11. 29.

Simmas Rhodius de verborum egit originibus. v. 16. 37.

Simonides Ceus de Genealogiis egit. xiii. 3. 67.

Socron historiam Scholasticam scripsit. xiv. 8. 71.

Socratis felicitas, & in morte constantia. xiv. 14. 76.

Solmas, qui Geographica sua à Plinio excerptit, librumque suum duobus modis inscri-

pserit, quando vixerit. xi. 9. 17. xv. 16. 77. Solmas semel dicitur. xi. 2. 19.

Solimanus tabula Græcæ longè vincuntur à Laurentianis. xi. 20. 71.

Soriptra, Eustachii conplex, egressi erant Italia, ac post maris excessum liberos domi instituit. ii. 3. 10. 11.

Stipium de uribus opus ab Herodoto Pyzario in compendium est contractum. xi. 7. 56.

Stilbons Mazarensis dictum. i. 2. 2.

Stoles aut liberos artes planè recesserit. 7. 7. 6.

Strabo Amasenus, male Francisco Parrizo Strabo dictus, quæ, & quando, in Geographicis scripturæ. xi. 7. 56. xiv. 18. 77.

Suetonius de illustribus Grammaticis, & Rhetoribus scripsit. xiv. 9. 71.

Surdas quos ex *επιχειρηματικῶν* quando vixerit. v. 17. 37.

Surdas in Genealogiis egit. xiii. 3. 67. diversus est ab eo, cuius habemus lexicon. 68.

Synecdoche quid sit. viii. 6. 47. 48.

T

Tabula Geographica multum profunt, atque obtinere apud Græcos, & Romanos. xi. 20. 21. 69. 67. quæ omnium sint antiquissima. xi. 20. 67. non profuit tantum intelligentiæ melius scriptoribus, sed & peregrinantibus. xi. 23. 67. us uti debemus, quæ posteriorum cura prodent emendatores, ac cum veteribus locorum nominibus conferre nova. xi. 24. 25. 62. 63. quo ordine ea tractanda sint. xiv. 15. 77.

Technices Grammatices obiectum. iv. 5. 25. & ab aliis artibus differentia. *id est*, primus eam in ordinem redegit Aristoteles. iv. 6. 26. docuit Epicurus. *id est*, vel vulgaris est, quæ agit de Nominum genere, aut omni pario, &c. vel philosophica, quæ accurate omnia docuit, omniumque adfert causas: atque ut illa impudentius proficit, ita hæc doct. iv. 7. 26. 27. agit de lectione, vel de descriptione. iv. 8. 27.

Terentianus Maurus de arte Metrica scripsit. ix. 8. 50.

Terentius explicatus. i. 7. 5. noctu discepte adolescentiæ terendus est. viii. 2. 42.

Tharaxus de proverbis isidori est. v. 1. 38.

Theopetris proverbia collegit. vi. 1. 38.

Theano, Pylagoræ discipulo, Bronni C. ornata filia, sub Pythagora philosophia operam navavit. ii. 2. 8.

I N D E X.

Themiste, Leonii conjux, philosophata est, ac scripsit ad eam Epicurus. II, 2. 9.
Theocriti Scholiastes emendatus. VI, 1. 38.
Theodora femina philosophiæ, & philologiæ gnara. A. 62.
Theodorus, Aristippi τὸ μετὰ ἰσοκράτους filius, primū Aἰῶνος, dein Διῶς dictus. A. 81.
Theodosius Junior an scripserit notitiam veriusque imperii. XI, 14. 58.
Theophila, Canii uxor, ob eruditionem laudata. A. 81.
Theophrastus, Aristorelis discipulus, de pro- verbis scripsit. VI, 1. 38.
Thucydidis ἰστορίας, & amor, erga literas. II, 2. 17.
Tiberius Cæsar veniam perit, cū Græco verbo utendum ipsi esset ob Latini sermonis egestatem. V, 8. 32.
T. Pomponius Atticus Genealogias scripsit. XIII, 4. 68,
Topographia sub Geographia continetur. XI, 2. 54.
Trithemius scripsit vitas Illustrium Ecclesiæ virorum. XIV, 10. 72.
Tropi sæpè variant significationes verborum. VII, 6. 47. eoque ad Grammaticum spectant. *ibid.*
Tryphon scripsit de ὀρθογραφίᾳ. IV, 11. 28.
Tullius Tyro docet rationem scribendi per notas. IV, 12. 29.

V

Valerius Messalla de Romanis familiis scripsit. XIII, 6. 68. sed ejus non est liber de progenie Augusti Cæsaris. *ibid.*
Valerius Probus per siglas exarare docet. IV, 12. 29.
Vari conjux literas didicit. II, 3. 10.
Varinus Phavorinus lexicon scripsit. V, 17. 37. Ejus laus. *ibid.*
Varro emendatus. V, 9. 33. cur in origine vocum explicandâ tam fœdè erret. V, 11. 35.
Vbbo Emnius Chronologiam, & Genealogiam, reliquit. XIII, 10. 69. XIV, 15. 77.
Velius Longus scripsit de ὀρθογραφίᾳ. IV, 11. 28.
Verba rerum sunt symbola; ac per ea harum

consequimur peritiam. V, 4. 30. neglectâ propriâ eorum significatione res intelligi non potest. V, 5. 31. multas controversias in omni studiorum genere tollit, qui eorum novit proprietatem. IV, 6. 31. quam nosse non utile modò, sed & decorum est. V, 7. 31. vel propria unicuique linguæ sunt, vel peregrina; illaque tum nativæ, tum tralattivæ, significationes. V, 9. 33. alix eorum divisiones. *ibid.* ex eorum origine proprietates vocabuli sæpè meliùs cognoscitur. V, 10. 33. unde ad naturam rei faciliùs, ac certius, devenitur. *ibid.* origo verò interdum ex alienâ arcescitur lingua, interdum ex propria. V, 11. 35. cur Græci Grammatici, & Varro, in origine vocum explicandâ tam fœdè errent. *ibid.* eorum doctrina olim priùs ex poetis addiscebatur; hodie incipiendū ab iis, qui prosa scripserunt. VII, 5. 6. 7. 42. 43.
Verrius Flaccus, nepotum Augusti magister, de Orthographia, & de verborum significatione scripsit, sed à Festo in compendium redactus est, ac sæpè depravatus. IV, 2. 25. V, 12. 35.
Vibius Sequester, malè Equester nonnullis dictus, quid, & quando in Geographicis scripserit. XI, 10. 57.
Victor Tunnunensis quousque B. Hieronymum continerit. XII, 5. 66.
Vocabula sæpè in qualibet arte comminisci necesse est. IV, 2. 23. V. *verba.*

W

Walpurga, S. Winipaldi soror, quando ob eruditionem in precio fuerit. II, 3. 12.

X

Xenophon primus vitas Philosophorum scripsit. XIV, 8. 71.

Z

Zenobia, Palmyrenorum Regia, quàm fuerat erudita. II, 3. 10. ad Græcas literas magistrum habuit Dionysium Longinum. II, 3. 10.
Zenobius, sive Zenodotus, de Proverbis scripsit. VI, 2. 39.
Zethus Calvilius Chronologiam scripsit. XII, 6. 67.

F I N I S.

E R R A T A.

Pag. 9, lin. 24. ibi, *videmus lib. I.* lege *vidimus lib. II.* Pag. 54, lin. 10.
ubi *Laetius*, pone in margine, *in ejus vita.* Pag. 56, lin. 3. Praemitte huic
paragrapho numerum octenarium, ac sic deinceps sanum sequentibus. Pag. 89,
lin. ult. pro *Joannem Burgundum*, lege, *Philippum Burgundum.*